

PRISMA

Prisma Budo boek

Thomas Leeflang

De beoefening van budo ('de weg van de krijger') maakt een bloeiperiode door. Dit boek geeft een overzicht van de talrijke Oosterse vechttechnieken die onder de verzamelnaam 'budo' bekend zijn.
Geïllustreerd.

Prisma-boeken
1780

Thomas Leeflang

Prisma Budoboek

Prisma
Het Nederlandse pocketboek

Prisma-boeken
1780

Prisma Budo boek

Thomas Leeflang

Uitgeverij Het Spectrum
Utrecht/Antwerpen

Vormgeving en ontwerp omslag: Studio Spectrum
Foto omslag: Alphons Koppelman
Eerste druk 1977

01-1780.01 D 1977/0265/13 ISBN 90 274 0907 2

Inhoud

Voorwoord

In een tijd van toenemende agressie ligt het haast voor de hand dat de Aziatische gevechtssporten in het Westen een ongekende bloei doormaken. Steeds meer mensen gaan er toe over één of meer van deze sporten te beoefenen. Het zo bekende Japanse *judo* wordt gaandeweg verdrongen door het meer agressief aandoende *karate* en *teakwondo*. Zelfs bínnen de groeperingen die zich met dergelijke *budo*-sporten bezig houden, is een tendens tot 'verharding' waar te nemen. Tijdens wedstrijden gaat het er lang niet zachtzinnig toe.

Sommigen zijn verontrust over deze ontwikkeling. Zij hebben geleerd dat agressief gedrag niet lonend is in onze samenleving. De groei van de *budo*-sporten wordt gezien als een symptoom van verwording, over één kam geschoren met de toenemende criminaliteit. De leek maakt de – misschien begrijpelijke – fout het *budo*-gevecht als een vorm van agressief gedrag te zien. De kenner weet wel beter!
Wat is eigenlijk agressie? Vreemd genoeg is dit veel gehanteerde begrip niet erg duidelijk gedefinieerd. Het is zéker geen spel! Anders dan bij het spel, of in de sport, kan een eenmaal opgewekte agressie immers niet meer door een enkel gebaar verdwijnen. Aan agressie gaat emotie vooraf. En het goede *budo*-gevecht is nooit geëmotioneerd. Het essentiële van emotie is juist dat deze oncontroleerbaar is, niet in de hand kan worden gehouden. Wij zien dit in de liefde, maar ook in de haat, de woede, de razernij.
Het *budo*-gevecht is echter volledig gecontroleerd, het is een gevecht zónder emotie (ik spreek hier over de gevorderde *budoka*). Hierin ligt het belang van *budo*-vormen in deze tijd. Onze tijd staat in het teken van de emotie zónder dat daarop het zo 'gezonde' gevecht volgt. Bij de eeuwig en altijd op prestatie beluste Westerse mens is de strijd subtiel, is nauwelijks strijd te noemen. Een woorden-

strijd, kleine verbale speldenprikken, dat is alles. Maar het lichaam, als vanouds zich telkens voorbereidend op de fysieke strijd, op een botsing van lichamelijke krachten, het lichaam wordt die krachtmeting onthouden.

Het proces verloopt als volgt: eerst is daar de emotie, het signaal. Dan vindt een chemische mobilisatie plaats: er worden in het lichaam stoffen gevormd die ons voorbereiden op het fysieke gevecht. Die stoffen zouden nu gebruikt moeten worden, ze hebben een doel! Maar dat gebeurt niet: agressief gedrag is immers verboden in onze samenleving...
Emotie zónder uitlaat dus, zonder het bijbehorende lichamelijk gevecht. Het uiteindelijk effect van deze steeds weer zinloze chemische mobilisatie in het menselijk lichaam is een opeenhoping van stoffen welke vast en zeker tot hart- en vaatziekten leiden: dé kwaal van onze tijd!

Bij budo-beoefening zien wij het omgekeerde van deze hoogst ongezonde agressieremming. Het gevecht zonder emotie in plaats van emotie zonder gevecht. Is het dan verwonderlijk dat bij *budoka* in Japan, en bij de Oosterse mens in het algemeen, bijna geen hart- en vaatziekten voorkomen? De beoefening van deze 'vecht'-sporten biedt ons het natuurlijk tegengif voor zulke levensgevaarlijke welvaartskwalen. *Budo*-beoefening kan de lichamelijke en geestelijke spankracht in stand houden, de mentale plooibaarheid verhogen, en het verouderingsproces vertragen.

Het *Prisma Budoboek* heb ik in manuscriptvorm gelezen. Eén van de positieve punten van het boek vindt ik ondermeer dat het *budo* en Zen in één adem noemt. Ook in Zen wordt in zekere zin de strijd aangebonden tegen angst en opwinding, die een kettingreactie teweeg brengen, waarbij ons lichaam bliksemsnel voorbereid wordt op vechten of vluchten.
Het *Prisma Budoboek* bevat een schat aan informatie. Kennis die de lezer bereikt via een trefzekere, glasheldere schrijfstijl. De auteur, Thomas Leeflang, is beslist een specialist. Maar het is zijn verdienste dat hij van de lezer

van zijn boek óók een kenner maakt. Het is als het ware een scriptie over *budo*-sporten, een proefschrift dat zich inderdaad in één keer laat uitlezen. Leeflang heeft de pen van een boeiend verteller, en de gerichte nieuwsgierigheid die de wetenschapsman kenmerkt. Ik wens hem met het *Prisma Budoboek* alle succes!

Drs. Jan P. Krol,
psycholoog,
Amsterdam.

Verantwoording

Ik ben dank verschuldigd aan de volgende instellingen:
Aikido World Headquarters, Tokio
Budo Bond Nederland, Den Haag
Japanse Ambassade, Den Haag
Japan Air Lines, Tokio-Amsterdam
Koreaanse Ambassade, Den Haag
Kyokushinkai, Tokio
Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag
Nederlandse Kendo Renmei, Den Haag
Toho International, Tokio
Tuschinski Concern, Amsterdam
Wadokan, Amsterdam

Thomas Leeflang

Inleiding

Het *Prisma Budoboek* is een sterk gewijzigde heruitgave van het boekje *Budo* dat in 1973 verscheen. Kwamen daarin Japanse *budo* aan de orde als *judo, aikido, kendo* en *karatedo,* in het *Prisma Budoboek* zijn daaraan toegevoegd het Chinese *tai-chi-chuan* en *kung-fu,* het Koreaanse *teakwondo* en het Japanse *sumo* en *jujutsu.* Deze laatste twee behoren tot de oudste vechttechnieken van Azië. Moderne versies ervan zijn op het ogenblik in Japan heel populair.
Voorts wordt in deze 'tweede druk' ingegaan op Oriëntaalse vechtkunsten als *hapkido, taijutsu, pentjak-silat, chakuriki* en *nunchaku.* Voor het *Prisma Budoboek* is het boekje *Budo* weliswaar als basistekst gebruikt, maar er kan eigenlijk zonder meer gesproken worden van een geheel nieuwe, completere budogids.
De biografie van Jigoro Kano-*shihan* (grootmeester), de vader van het Japanse judo, heb ik integraal overgenomen uit het boekje *Budo* en mijn tweede budoboek *Zen in actie* (De Arbeiderspers, 1975). Er is, sinds deze biografie in drukvorm verscheen, geen aanleiding geweest de gegevens op een andere manier te rangschikken, teneinde op die manier 'een nieuwe tekst' te verkrijgen. Ook 'spelregels' en etiquette-beschrijvingen liet ik in het *Prisma Budoboek* onveranderd.

De beoefening van budo (letterlijk: de weg van de krijger) in ons land maakt op het ogenblik een bloeiperiode door. De tv-serie 'Kung-Fu', alsmede de wekelijks in de bioscopen roulerende Chinese actiefilms, zijn daar beslist debet aan. De Budobond Nederland (BBN) te 's-Gravenhage telt ruim 60 000 leden, en het ledental groeit nog steeds. Het bondsblad 'Budo-Echo' wordt graag gelezen door *budoka* (beoefenaars van één of meer budo-vormen). Naast de BBN functioneren andere budo-organisaties, waarvan ik wil noemen de Nederlandse Kendo Renmei (NKR) te 's-Gravenhage, die onder leiding staat van

de bekwame, uiterst bescheiden budoka/japanoloog Hein Odinot.
Nederlandse budo-bladen als ‘Samurai’, ‘Inter-Fight’ en ‘Budo-Chikara’ blijken in een behoefte te voorzien. Volgens het hoofdbestuur van de BBN beoefenen zeker 200 000 mensen in ons land een budo-tak. Voor deze omvangrijke groep is het *Prisma Budoboek* in de eerste plaats geschreven. Maar ‘zomaar’ in budo geïnteresseerden zullen er naar ik hoop ook iets van hun gading in vinden. Misschien dat het *Prisma Budoboek* de weg naar de *dojo* (plaats waar budo bedreven wordt) kan wijzen. Want lezen en schrijven(!) over budo is prettig, maar als we werkelijk willen doordringen tot de essentie van deze nu gemakshalve ‘sporten’ genoemde budo, zullen we onze schoenen en sokken moeten uitdoen: blootsvoets op de *tatami* (mat), alleen zó zijn *judo, kendo, aikido, karatedo, teakwondo, jujutsu, tai-chi-chuan* en vult u zelf maar verder aan, te leren!
Uitgangspunt voor dit *Prisma Budoboek* vormde, zoals gezegd, mijn in 1973 uitgegeven boekje *Budo*. De eerste druk was binnen zes maanden uitverkocht. Zó’n succes had het boekje, dat sommige budoka er hele stukken uit overschreven, en in hun clubblad publiceerden, helaas zonder bronvermelding.
In verlegenheid werd ik gebracht toen ik in twee boeken van één van mijn vroegere judoleraren maar liefst twintig pagina’s uit mijn eigen boek *Budo* aantrof, secuur overgeschreven, zónder dat mijn toestemming was gevraagd, en zónder bronvermelding gebruikt. Plagiaat dus. Excuses achteraf. De meester bood de leerling zijn verontschuldigingen aan. Dat had hij niet hoeven doen: een waarlijk groot leraar leert zelfs nog van zijn eigen leerlingen . . .

Thomas Leeflang,
Soest,
februari 1977

1. Zen en budo: Een twee-eenheid

Ieder boek dat zich serieus bezighoudt met een *budo*-vorm (judo, karatedo, kendo, aikido, kyudo of bodo, om er een paar te noemen) begint met een meestal onduidelijk hoofdstuk over 'het oude Japan', de samurai, het Zen-boeddhisme, het bereiken van *satori* (verlichting) en meer van dit soort zaken. De samurai in zijn harnas (de tank van het feodale Japan) is min of meer de opvolger in rang van de huursoldaat, de *bushi*. Informatie over het Japan van toen, verstrekt in budo-boeken, draagt er toe bij dat de lezende budoka* (helaas doen ze dat niet allemaal) toch een zeker begrip krijgen van de geschiedenis van Oost-Azië, en van de mentaliteit van de Oosterse mens. Maar de gemiddelde budoka die aangewezen is op het onvermijdelijke hoofdstukje 'budo-geschiedenis', weet over het algemeen na lezing ervan niet veel meer te reproduceren dan dat die samurai geen gemakkelijke jongens waren, die voor hun *shogun* (militaire leider) zouden sterven als het moest. Het waren wrede kerels, die het Zen-boeddhisme dat bijna acht eeuwen geleden uit China via Korea naar Japan gekomen was (en nog verder terug uit India afkomstig) graag als levensfilosofie accepteerden. Zen bevatte, toen het in de 12e eeuw in Japan door Zen-meester Eisai (1141-1215) en later door Zen-meester Dogen (1200-1253) geïntroduceerd werd, géén ingewikkelde stellingen of in moeilijke geschriften verwerkte doctrines. Wel waren er Chinese en Indische denkwijzen in opgenomen, die echter zowel voor de intellectueel als voor de ongeletterde krijger even begrijpelijk waren. Zen werd het wetboek van de samurai, want er was hem veel aan gelegen effectief te kunnen handelen in plaats van geleerd te kunnen praten: *tachi-waza* (aanvallen) was beter dan *kuchi-waza* (praten). Want wat 'predikten'

* Meervouden van Japanse woorden worden niet aangegeven door toevoeging van een *s* of andere letter(s). Men dient uit de context op te maken of bijv. *budoka* of *sensei* enkel- of meervoud is.

de Zen-meesters voor hun gehoor van krijgskundigen? 'Wat u niet heeft, dat kunt u niet missen. Verlies betekent winst. Zen is alles, en tegelijkertijd niets. Zen berust niet op boeken(!) of andere vormen van geschreven overlevering. Zen wantrouwt het analyserende verstand niet alleen, het wijst het zelfs af. Psychisch lijden wordt dikwijls veroorzaakt door verlangens. Het loslaten van die verlangens doet dat lijden stoppen.'
Zen-meester Dogen heeft volgens de overlevering het Chinese Zen-boeddhisme aangepast aan het karakter en temperament van de Japanse militaire heersende klasse: nog steeds zijn er in Japan 53 Soto-Zen-tempels waarin zijn richtlijnen opgevolgd worden (naast 36 Rinzai-Zen-tempels waarin de beginselen van meester Eisai worden nageleefd). Veel verschillen tussen de twee voornaamste Japanse Zen-richtingen bestaan er niet: de *koan* (het niet via een logische gedachtengang te beantwoorden vraagstuk), de *zazen* (het zittend mediteren), de *satori* (de verlichting, de uiteindelijke verlossing) en de verhouding meester-leerling: ze zijn allemaal in gelijke mate in de Japanse Zen-sekten aanwezig.
In budo is *zendo* (de weg van Zen) een aannemelijke manier om het gestelde doel te bereiken. Is men eenmaal op de juiste weg, dan zal dat 'doel' als het eenmaal bereikt is, voor de budoka niet langer belangrijk zijn: in budokunsten draagt de beginneling niet voor niets een witte band, en eindigt hij grijs en bejaard als budo-meester opnieuw met een witte *obi* om zijn kimono. Het begin is eindpunt is beginpunt. Geboren worden betekent zullen sterven.
Zen is 'aarde-gebonden', houdt zich bezig met het hier-en-nu, met de dingen van alledag, kent geen hemel en vagevuur. Het is een soort rationele godsdienst zonder God. De *kern* ervan is de leegte, aldus de voormalige houthakker Daisetz Teitaro Suzuki, die op 95-jarige leeftijd in Japan overleed als professor. Suzuki heeft een gigantisch Zen-oeuvre op zijn naam staan, en is de belangrijkste schakel tussen het Japanse Zen-boeddhisme en het Westen.
Professor Suzuki, en met hem Zen-deskundigen als Alan

Watts, Eugen Herrigel, Erich Fromm en dichter bij huis de Leidse hoogleraren Frits Vos en Erik Zürcher, slaagden erin de werkelijkheid van Zen voor het Westerse denken toegankelijk te maken, als het ware te vertalen in begrijpelijke taal. Zen wil de mens ondermeer in verwarring brengen. De in allerlei talen publicerende Zen-profeten zeggen dat wie zich bevrijdt van iedere zelfzucht, van iedere begeerte en hartstocht, hij of zij in die leegte de uiteindelijke verlichting (noem het geluk, geestelijke verlossing) zal vinden. Eenvoudiger, dus duidelijker gezegd: Zen is een methode, een manier, een weg die ons naar een soort onbeperkt en constant durend geestelijk en lichamelijk welzijn voert.

Het zal ons in deze tijd, zéker als we opgegroeid zijn in een niet-Aziatisch land, moeite kosten ons 'gewone' verstand uit te schakelen. Het rijpingsproces dat moet resulteren in *satori* (verlichting), is veelal te zwaar voor een niet-Aziaat. Te denken als een Oostaziaat, te redeneren als een Japanner, is ons westerlingen vooralsnog onmogelijk. De 'kimono mind' zullen wij ons nooit eigen kunnen maken. Daar staat tegenover dat de Japanners zich niet kunnen verplaatsen in ónze gedachtengang. In een van zijn opmerkelijke boeken *(The Lotus and the Robot)* zegt de Hongaar Arthur Koestler: 'Een Japanner te vragen in Westerse termen te denken, staat gelijk met een impressionistische landschapschilder te vragen de methoden van een landmeter toe te passen.'

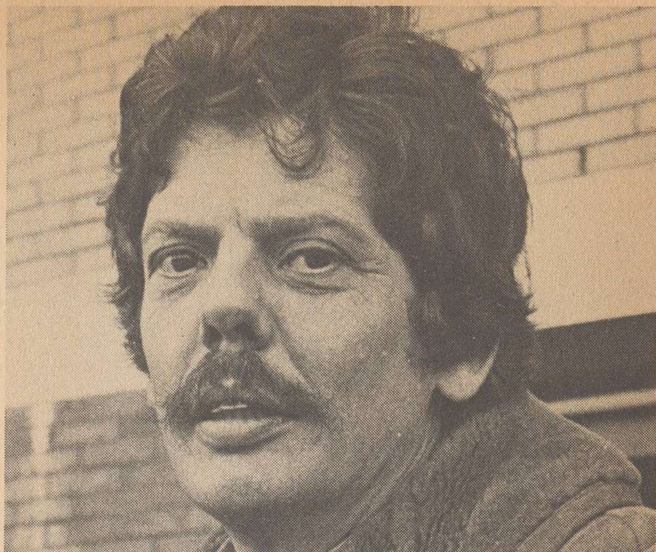
Westerse psychologen hebben professor Suzuki meerdere malen scherp aan de tand gevoeld. Ze wilden hem maar al te graag 'door de mand laten vallen'. Een Amerikaans psycholoog vroeg de Zen-promotor naar het doel van Zen. Suzuki legde de kenner van de menselijke ziel uit dat het er om ging een nieuw gezichtspunt te krijgen van waaruit de dingen konden worden bekeken en ervaren. Suzuki-*shihan* (grootmeester) zei: 'Meneer, u en ik leven in dezelfde wereld, niet waar? Maar wie kan zeggen dat het voorwerp dat u en ik tegelijkertijd zien en dat wij gewoonlijk een steen noemen, voor ons beiden hetzelfde is? In úw steen

is neem ik aan geen Zen te bespeuren, terwijl míjn steen er totaal van is vervuld.'
Het karakteristieke verschil tussen Zen en alle andere mystieke, religieuze of zelfs filosofische stelsels is het volgens 'Zennisten' onweerlegbare feit dat Zen nooit uit het dagelijks leven van de Japanner verdwijnt. Voorbereidende Zen-scholen noemt de Japanner het *kado:* (bloemschikken: een goede bloemschikking beeldt de harmonie van het heelal uit), het *chado* (de theeceremonie), het *shodo* (de weg van het schoonschrijven) en alle *budo* (de vechtsporten). Maar ook in de dichtvorm *haiku,* in het *noh*-spel en in het *kabuki*-theater, in het *ikebana* (zeer eenvoudige rangschikking van bloemen en planten), *origami* (het papiervouwen), *kodo* (de methode van de wierook) en in werk van Japanse schrijvers als Yasunari Kawabata, Junchiro Tanizaki, Yukio Mishima, Kobe Abe, Kenzaburo Oë, en Akimitsu Takagi is Zen aanwezig.
Heeft professor Suzuki, en de groep discipelen rond hem die ook over Zen publiceerden, over de hele wereld miljoenen volgelingen, mensen die zich als Zen-adept door het leven slaan, die ontvankelijk zijn voor Zen, er zijn er ook die er faliekant tégen zijn. In hún publikaties ten aanzien van Zen spreken ze over 'moord op het verstand', 'mystieke zelfbedwelming', 'zwaarwichtig hocus-pocus' en 'een grap van heroïsche afmeting' (zie: *Religions of Japan* van Griffith, *Studies of Buddhism* van Reischauer, *Nippon* van Couperus, *The Lotus and the Robot* van Koestler, en een artikel van Leopold de Buch: *Erlkönig op de motorfiets,* in 'Vrij Nederland' van 8 maart 1975, waarin hij zegt: 'Zen is bij ons nu eenmaal een cultus die uitsluitend aantrekkingskracht uitoefent op mislukkelingen en warhoofden.').
Bijna voor de hand liggend is de opmerking van wat ik nu maar even anti-Zennisten noem, dat de associatie van de vredelievende doctrine van Boeddha met de *bushido* toch wel te denken geeft. Als het Zen-boeddhisme dan voert naar verwantschap van de mens met 'nietige' schepsels als vliegen, slakken, mussen, vlinders en torren, als de ware Zennist de filosofie van de glimlach nastreeft en niets afwijst en niets prijst, dat eenvoudig

handwerk in hoog aanzien staat, als dat allemaal klopt, hoe kunnen die *samurai,* de ridders van Azië dan zo wreed tekeer gegaan zijn?
Het vredelievende Christendom zou zich evenzeer moeten verbazen over het Westerse ridderschap! Onze ridders wisten precies waarvoor ze vochten: voor verdediging of voor verovering van land. Burgerbevolking telde niet mee. De ridders hadden hun eigen codes en reglementen. Het waren vechtmachines, maar práten deden ze ook, met hun 'heren', aan wie ze zich maar al te graag verhuurden. In onze Middeleeuwen ontdekte de ridder dat hij zijn vechtkracht beter kon verkopen, dan investeren in een eigen eeuwig leven. Ook voor de Westerse ridders ontstond er, net als bij zijn Japanse samurai-collega, buiten het slagveld de erkende gereglementeerde agressie: in toernooien tegen elkaar, en uitgeprobeerd op weerloze burgers, konden ze hun vechtlust kwijt. De samurai hadden hun Zen-opvatting: 'Oefen u in doelloosheid. Laat *het* als vanzelf plaatsvinden. Dit pad heeft geen einde. Deze weg is onuitputtelijk. Het is de juiste weg. Uw zwaard doodt niet, het schenkt nieuw leven.'
De Westerse ridders zongen tijdens hun tochten door dorpen vol weerlozen het *kerelslied,* waarin de 'high-society' uit die tijd de verachting voor het gewone volk getoonzet had: 'Wij willen de kerels doen deinzen, al dravende over het veld. Het is al kwaad wat ze peinzen, ik weet goed voorgesteld. Men zal ze slepen en hangen, aan hunne lange baard. Zij enduchten niet zonder dwange, God geve ze alle kwaad.' Ik zou de vergelijking tussen Oost en West op dit gebied kunnen doortrekken tot dertig jaar geleden. We komen dan op politiek terrein, en dit is niet de plaats om daar op dit moment dieper op in te gaan (hoewel ik het graag zou doen).

Pater Hugo Lasalle heeft Zen voor het christendom ontdekt. Door serieuze Zen-beoefening heeft deze Oostenrijkse pater aan den lijve ondervonden dat Zen een frisse doorbloeding aan zijn christelijk leven gaf. Op een afstand van drie uur reizen met openbaar vervoer van Japans hoofdstad Tokio ligt het 'christelijke Zen-klooster' van

pater Lasalle. Het heet 'Grot van de Goddelijke duisternis'. De Zen-cursussen zijn overbezet, hoewel er geen reclame voor gemaakt wordt. Ze worden bezocht door mensen die wij in het Westen 'rijp voor de psychiater' zouden noemen. Want dat is één verdienste van Zen: het wil in de eerste plaats de mens niet genezen van, maar behoeden voor krankzinnigheid. In Japan worden managers van bedrijven door hun baas een paar weken naar de *zendojo* gestuurd, om daar onder leiding van een *roshi* (Zenmeester) te mediteren en 'aan zichzelf te werken'. In het Westen noemt men dit *sensitivity-training*.
In Japan zijn procentsgewijs minder inrichtingen voor geesteszieken dan in Westerse landen. De gewoonte om van jongs af aan boven op elkaar te leven, in huizen met papieren en houten wanden zonder *privacy*, het gaan op scholen waar alles gemeenschappelijk gedaan wordt, het je helemaal inzetten voor de groep waartoe je behoort, dit alles heeft de Japanner er op getraind niet gek te worden in situaties die de meeste Westerlingen tot neurosen zouden brengen.
Toch worden boeken als *Medical Zen* en *Psychological Zen* behalve in Amerika ook in Japan goed verkocht. In een boekhandel in New York zag ik bij de afdeling 'Mystiek'(!) – in vakkringen *het malle plankje* genoemd – ondermeer de boeken staan: *Zen tennis, Zen en de motorfiets, Zen in de kunst van de fotografie* en *Zen in de keuken*. Wat het boek over de relatie Zen-motorfiets betreft: toen ik in 1974 een afspraak maakte met de destijds nog in Nederland wonende Zen-boeddhist Janwillem van de Wetering (schrijver van *Het dagende niets* en *De lege spiegel* en een serie politieromans), dacht ik een vroeg-oude veertiger aan te treffen op sloffen bij een wand vol boeken van Suzuki en Alan Watts. Ik keek even vreemd op toen mij een hip-aandoende jongeman, die een kanjer van een Harley Davidson tussen zijn benen klemde, voorgesteld werd als Van de Wetering, een Nederlands auteur die onder een Japanse en een Amerikaanse Zen-meester de hele training in een Zen-klooster in Kyoto heeft meegemaakt (afb. 1) Dat 'Zen en de motorfiets'-boekje behoeft dus géén onzin te zijn...

Afb. 1. *De Nederlandse Zen-boeddhist Janwillem van de Wetering.*

Het verhaal van Boeddha – Daruma-san in het Japans –, is in zekere zin leerzaam. De patriarch met de uitpuilende ogen (bekijk de vele afbeeldingen van de Bodhidharma, zo ook afb. 2) zou in de zesde eeuw vanuit India naar China getrokken zijn. Hij hield na deze jaren durende tocht eindelijk halt op de berg Chaolin-su, en nam plaats met zijn gezicht gericht naar een witte muur. Zo bleef Daruma negen jaar zitten mediteren. Was het warm, dan transpireerde hij hevig; vroor het 's nachts, dan hingen de ijspegels aan zijn neus. Hij at en dronk wat men hem bracht. Spreken deed hij niet. Eindelijk wilde de Bodhidharma opstaan, om eens verder te gaan. Maar zie, zijn benen waren weggerot (andere geschriften hebben het over aan elkaar gegroeide benen). Het zat de Indische monnik dus niet mee. Toch is Daruma tot op de dag van vandaag in leven, en wel als duikelaartje in allerlei formaten. Het gelukbrengende poppetje, zonder armen of benen, 'kijkt' je strak aan. Als het omvalt, richt het zichzelf op. Er

Afb. 2. *Bodhidharma (Daruma)*

zijn meters hoge Daruma-poppen, en Daruma-beeldjes zo klein als een duivenei. Daruma is niet uit zijn evenwicht te krijgen. Dat is het wat de wankelende en weifelende mens tegenwoordig van Zen verwacht: evenwichtigheid. Bij aankoop zijn er nog geen ogen op de Daruma-pop geschilderd (in de Amsterdamse Bijenkorf heb ik een verkoopster eens tientallen doosjes zien openmaken, om te kijken of er een 'goede' Daruma-pop bij was, mét ogen). Het linkeroog moet de koper er zélf op schilderen, als hij of zij iets gaat ondernemen. Het tweede oog krijgt Daruma als alles naar wens van de koper verlopen is, en Daruma beloond wordt met een volledig gezichtsvermogen. Dit invullen van de lege ogen op de Darumapoppen is nu een leuke ceremonie geworden voor Japanse politici, als zij een verkiezing hebben gewonnen, of voor sportclubs, die hopen een wedstrijd te winnen. Wat oorspronkelijk een spirituele prestatie was, is nu naar het schijnt een symbool van werelds succes geworden.
Moderne Japanse jongeren, verenigd in studentenorganisaties, en trots op hun Kawasaki- of Honda-motorfiets (de meisjes laten de typische Mongolenplooi uit hun oogleden operatief verwijderen om een Westers uiterlijk te krijgen), de tegenwoordige Japanse jeugd begint het gedoe over de berg Fujijama, het Zen-boeddhisme, en de geisha even vervelend te vinden als bij ons jongelui uitgekeken zijn op Volendam, het draaiorgel en de Keukenhof. Menige strijdbare student uit de *Zengakuren,* de socialistische jeugdbeweging, twijfelt aan het verhaal van Daruma, evenals hij twijfelt aan de wetenschap of Confucius (551-478 voor Christus) ooit in China bestaan heeft. Ik zet dit er maar even bij, omdat wie alles vanuit een romantische gezichthoek bekijkt, de kans loopt reacties te krijgen in de vorm van: nou, maar de jéúgd in Japan, die...
Het Japanse meisje dat sexy-Westers over de Ginza in Tokio stapt, schuift ineens 's avonds in traditionele dracht over de *tatami* (matten) van haar ouderlijk huis. De jongeman op zijn Honda, brutaal voorrang nemend, en automobilisten uitscheldend, onderwerpt zich 's avonds aan het autoritaire gezag van een kendo-sensei. Ineens blijkt

de jeugd van Japan nog even sterk aan tradities te hechten als hun ouders en overgrootouders. Het is alsof ze zojuist de Zen-richtlijnen van meester Dogen nog eens doorgekeken hebben: 'Bevrijd jezelf van alle banden. Laat de tienduizend zaken rusten. Breng orde in je gedachten, die als wilde apen rondspringen in je geest. Denk geen goed en geen kwaad. Oordeel niet over iets of iemand. Laat alle verlangens, alle plannen rusten. Ga in *zazen* (zittend mediteren). Oren, neus, schouders en navel in dezelfde lijn. De ogen steeds geopend. Tenslotte bereikt je *satori*, krijg je inzicht in de bedrieglijkheid van alle bestaan.'

In het Westen zijn vrijwel geen Zen-meesters te vinden. Wie Zen wil beoefenen, kan niet zonder een meester (het woord meester heeft hier een wat andere betekenis dan in Japan: het is eerder bedoeld als leidsman, als steun, dan als heerser, als bezitter). De leerling-zennist moet tot overeenstemming komen met zijn meester. Dat eist van de leerling onvoorwaardelijk vertrouwen in de vaak ondoorgrondelijke beweegredenen en redenaties van de meester. Bij het ontbreken van een leider is het beoefenen van een budotak een manier (een weg) om de aandacht van buiten naar binnen te richten. Het bewust en geconcentreerd aanleren van een budo-beweging is in principe eenvoudig en herhaalbaar. Enig nut streeft het niet na, althans niet in de vorm van het winnen van wedstrijden, of het behalen van bekers of lintjes. Wanneer het bij het trainen van judo, karatedo, kendo of aikido (voorbereidende Zenscholen!) vóór alles gaat om de oefening zelf, dan komt niet het resultaat nummer één te staan, maar de eigen innerlijke houding.
Voor de oppervlakkige toeschouwer blijft de budotraining uiterlijk gericht op het volbrengen van een overwinning op de ander. Alleen de budoka zelf weet dat de essentie van zijn bezigheden niet het gevecht met de 'tegenstander' is, maar het gevecht met zichzelf. Het moet het hoogste ideaal zijn van de budoka zich te bevrijden van persoonlijke verlangens, die slechts een pijnlijke illusie zijn. Voor de zennist-budoka is Zen géén grote vergaarbak van wonderen en magie, geen slappe bewegingstherapie

waarbij je ‘lekker kunt blijven zitten’. Westerlingen die overmoedig met hun *judogi* of *karategi* (judo- of karatepak) onder de arm een *dojo* (letterlijk: meditatieplaats, ook ruimte waar budo bedreven wordt) in Japan inlopen om er te trainen, zijn achteraf stuk voor stuk kwaad over de hardheid waarmee ze door hun Japanse *sportmakkers* werden aangepakt. Zie daar de mentaliteitsverschillen! Die harde aanpak is geen straf, geen tuchtiging, maar een hulp. Een budoka in Japan buigt uit dankbaarheid voor zijn leraar als die de moeite heeft genomen hem een klap te geven, nadat hij gezien heeft dat zijn leerling steeds een verkeerde budo-beweging maakt. De leerling is blíj met zoveel aandacht voor hem van zijn *sensei*. Een niet-Aziatische budoka zou in zo’n geval roepen dat zijn ‘menselijke waardigheid’ is aangetast: hij láát zich niet slaan, zeker niet door zó’n vent. Wat dénkt-ie wel!
Budo-beoefening is geen pretje als het serieus, onder bekwame leiding gedaan wordt. Er moet jaren hard gewerkt worden aan relatief weinig verschillende bewegingen. Het wordt al vlug ‘saai’ en ‘steeds eender’. Maar ja, voor niets gaat de zon op: er moet aan het bereiken van een ‘verlichte geest’ gewerkt worden, en hoe! Ziet u in budo alleen een manier om uw autobuikje kwijt te raken, een methode om lekker bezig te zijn, en tegelijkertijd wat vechten te leren: wees welkom bij het grote leger Hollandse budoka. U zult zich er vlug thuisvoelen!

2. Jujutsu: Zachte kunst met keiharde kanten

Een gevechtskunst als het Japanse jujutsu is geen budo in de letterlijke betekenis van het woord. Eerder is het een klassieke *bugei,* een traditionele krijgsmethode die de Japanse feodale huursoldaat *(bushi)* moest beheersen als aanvulling op zijn behendigheid in het hanteren van slagèn steekwapens, en van de pijl en boog. Kwam de bushi zonder wapens tegenover de vijand te staan, dan moest hij zich verder zien te redden met jujutsu.
De bushi (de benaming *samurai,* afgeleid van het werkwoord *samurau,* dienen, ontstond in de Marumachiperiode: 1392-1573), kenden om te beginnen destijds uiteraard nog niet het thans voor de *do*-vormen zo populaire *kyu-dan*-systeem, dat veel later ontstond. Aan het ontbreken van deze 'versierselen' is nu nog te constateren of men met een antieke bugei te maken heeft, een klassieke *jutsu.* Zulke bugei, tot op heden nog in Japan beoefend zonder dat daarbij banden als onderscheiding verdient kunnen worden na het afleggen van examens, zijn: *so-jutsu* (speertechnieken), *sasumata-jutsu* (technieken met een soort hooivork), *jutte-jutsu* (technieken met een ijzeren staaf), *gekigan-jutsu* (technieken met een ketting waaraan een ijzeren bal zit), *naginata-jutsu* (technieken met een soort hellebaard), *shuriken-jutsu* (technieken met werpmessen) en *jo-jutsu* (technieken met een stok).
In deze jutsu-vormen worden in de plaats van de *kyu-dan*-onderscheidingen die wij kennen van van bugei afgeleide do-vormen als judo, kendo, aikido, kyudo en karatedo, diploma's uitgereikt, als de *sensei* (leraar) zijn leerling daar rijp voor acht. Deze *menkyo,* deze certificaten als het ware, zijn een even betrouwbaar rangenstelsel als de *obi* (banden) bij de do-vormen. Vooral de laatste jaren beginnen budoka in het Westen naast de band die zij behaald hebben, ook veel waarde te hechten aan het bezit van een menkyo: handige budo-leraren laten voor élke bandkleur een gigantisch certificaat drukken dat bij het

behalen van een 'hogere' graad voorzien van veel handtekeningen, Japanse karaktertekens en zwierig ingevulde namen van de budoka, wordt uitgereikt. Er zijn budoleraren in Nederland die hun certificaten zelfs uit Korea en Japan betrekken, en na overmaking van bepaalde bedragen diploma's krijgen toegestuurd op naam van door hun voorgedragen leerlingen.

Vóór het midden van de 17e eeuw bedienden de huursoldaten (bushi, samurai) zich van diverse jujutsumethoden. Uit die tijd zijn jujutsu-systemen bekend onder de namen: *yawara, tai-jutsu, hobaku, torite* en *kenpo*. Het ideogram voor *ju* mag dan van oorsprong de betekenis hebben van meegaand, soepel en buigzaam, het oude jujutsu dat in militaire kringen gebruikt werd, was allesbehalve plooibaar en vriendelijk. Het was daarentegen een keiharde agressieve vechtmanier, die zowel aanvallend als verdedigend van opzet was. In de 'krijgsjujutsu' ging het er wezenlijk om wie van de twee er levend uit de strijd tevoorschijn kwam.

Later, toen deze harde jujutsu-vorm verdween, en vooral buiten Japan de term jujutsu (zachte, volgzame techniek) eigenlijk onjuist geïnterpreteerd werd, ontstond er een 'mooi' soort jujutsu: meegaan met de kracht van de tegenstander: de wilgetak buigt door onder het gewicht van de sneeuw, maar richt zich daarna ongebroken weer op. Leuk gevonden, maar iedereen die wel eens betrokken is geweest bij een echt gevecht, weet dat je in zo'n situatie niet ver komt met zulke zinnetjes, en zelfs niet met technieken die van deze stellingen uitgaan.

Jujutsu werd vanaf het einde van de 17e eeuw tot aan het midden van de 19e eeuw een burgermansaangelegenheid in Japan. Werkelijk duizenden jujutsu-schooltjes ontstonden er, terwijl jujutsu-trucs werden toegepast op ongetrainde voorbijgangers, en shows op jaarmarkten en kermissen werden gegeven. Jigoro Kano-hanshi (1860-1938), een Japanse hoogleraar en publicist (hij is ondermeer de schrijver van het boek *Transactions of the Asiatic Society),* selecteerde uit veel oude jujutsu-stijlen zijn judo. Judo is dus een pure afleiding van de oude bugei. Zoals gezegd: tegen de zin van Kano sloop het kyu-dan-

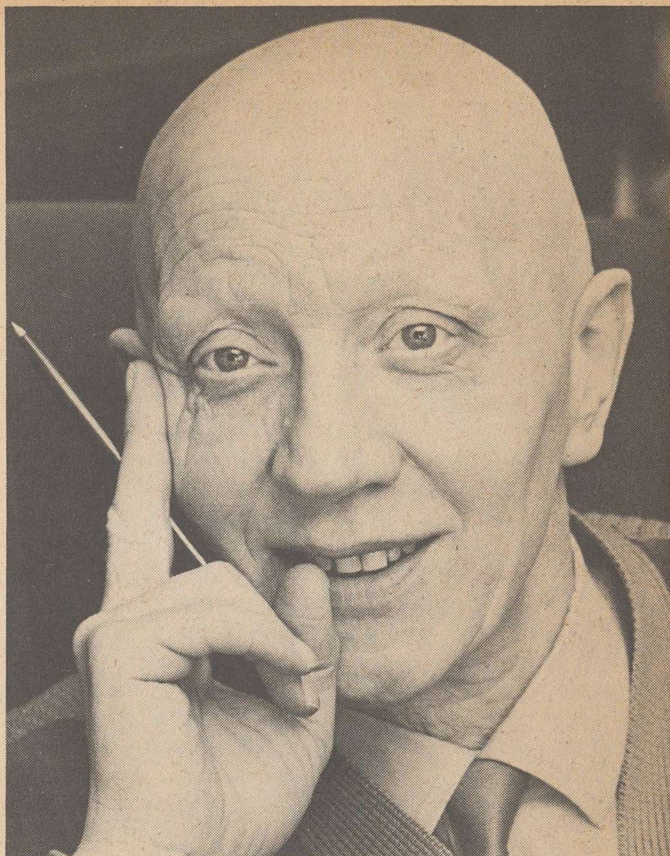
rangenstelsel het judo binnen.
Jujutsu werd ook buiten Japan populair. Theodore Roosevelt (1858-1919), van 1901 tot 1909 president van Amerika, kreeg in die periode en ook na zijn aftreden les in jujutsu van de Japanner Yoshiaki Yamashita. In 1890 schreef de Japanner S. K. Uyenishi, jujutsu-leraar aan de keizerlijke militaire academie en diverse politiescholen, het *Textbook of Jujutsu,* in Londen uitgegeven bij Health and Strength. In 1905 rolde het boek *Jujutsu Combat Tricks* van Irving Hanock van de persen van uitgeverij G. P. Putnam's Sons in New York. De Westerse wereld verbaasde zich over de deksels kwieke Japanners, die zonder zichtbare moeite grote sterke kerels over hun immer glimlachende en netjes gekamde hoofden gooiden.
Vlak voor zijn dood op 16 september 1904 verscheen van de literaire journalist Lafcadio Hearn het boek *Out of the East* (Kegan Paul, French, Trübner and Co, Londen 1904). Hearn was (en is in zekere zin nóg) een autoriteit op het gebied van Japan. Hij schreef er veel boeken en legio essays over. In *Out of the East* schrijft hij over een bezoek aan de *Zuihokwan* in Tokio (de hal van ons heilige land), waar hij voor het eerst kennis maakt met het mysterieuze jujutsu. Hearn heeft een gesprek met Jigoro Kano, die daar jujutsu-les geeft. Ook in zijn andere boeken had Lafcadio Hearn al eens iets gezegd over deze zo effectieve vechtkunst jujutsu, maar in *Out of the East* trekt hij er negenenvijftig pagina's voor uit.
Wie in die jaren Japan zegt, zegt automatisch jujutsu. De halve wereld maakte op uitzonderlijke wijze kennis met 'de zachte weg der waarheid' toen in Hollywood 20th Century Fox in 1938 de Hongaarse(!) acteur Peter Lorre de hoofdrol liet spelen in de serie bioscoopfilms rond de Japanse detective mr. Moto. In interviews vertelde Peter Lorre destijds (de man overleed op 60-jarige leeftijd in 1964) dat de jujutsu-trucs hem geen moeite kostten, want die werden uitgevoerd door de stand-in Bob Cramer, een worstelaar(!). Wel traanden zijn ogen dikwijls, omdat de grimeur hem 'spleetogen' moest geven. Tot 1942 is Fox met de mr. Moto-serie doorgegaan. In totaal twintig films zijn er over de aardbol verspreid. Mr. Moto draait nu nóg

op diverse tv-stations, en er zijn bioscopen die bij wijze van curiositeit voor cinefielen nog wel eens een mr. Moto op het progamma zetten.
Lang voor de opmars van mr. Moto en zijn fabelachtige jujutsukennis, werd in Nederland op bescheiden schaal jujutsu-les gegeven. In budo-kringen staat P. M. C. Toepoel bekend als de eerste jujutsu-onderwijzer: in 1910 gaf hij in Den Haag onderricht in *super*-jujutsu. *Hogeschool*-jujutsu kon in die tijd geleerd worden bij mensen als Mark, Van der Sluis, Kasulakoff en Boretius. Het Hollandse jujutsu bestond uit een vermakelijke mengeling van geheime kunst en gecompliceerde gymnastiek. De zaaltjes waarin deze Japanse verdedigingskunsten bestudeerd werden, waren klein, slecht geventileerd en stoffig. Er is weinig fantasie voor nodig om te begrijpen hoe onappetijtelijk het er op die jujutsu-scholen moet zijn toegegaan. Sommige jujutsu-instituten hadden toentertijd zelfs het voorschrift dat de leerlingen de sokken níet mochten uitdoen. Douchecellen waren er niet, de vloer waarop 'getraind' werd was belegd met een dikke mat, die opgevuld was met oude dekens. Dat uit dit relikwie van het verleden, deze op de lachspieren werkende kunstjes-demonstrerende heren van een halve eeuw ge-

Afb. 3. *Jujutsu-expert Maurice van Nieuwenhuizen (rechts) samen met de oud-wereldkampioen judo, de Japanner Kawamura, en de in budo-kringen overbekende judo-technicus Daigo.*

leden, het moderne dynamische budo zich in ons land kon ontwikkelen, mag haast een wonder genoemd worden.
Van grote waarde voor de budosport in Nederland zijn uiteraard de onnavolgbare prestaties van Anton Geesink, Willem Ruska en Jon Bluming geweest: de eerste twee omdat zij Olympisch- en wereldkampioen in het judo geworden zijn, de laatste omdat hij in 1960 het karatedo, kendo en bojutsu in Nederland introduceerde, en lange tijd de hoogst-gegradueerde niet-Aziatische karateka was.
Maar van niet te onderschatten belang voor de budo-ontwikkeling in Nederland zijn de verrichtingen van Jaap Nauwelaerts de Agé, mijn oude leraar Gé Koning, en de gebroeders Bob en Maurice van Nieuwenhuizen (afb. 3).
In de periode direct na de Tweede Wereldoorlog brachten deze pioniers wat systeem in de jujutsu-methodiek, en gaven daar de naam *Nakoni* aan: *Na* van Nauwelaerts, *ko* van Koning, en *ni* (u ráádt het reeds!) van Van Nieuwenhuizen. Nakoni: dat mag aardig exotisch klinken. maar het is een oer-Hollands produkt uit de school van de eenzame drukbezette stripheld Dick Bos! Noem de naam van detective Dick Bos, en twee generaties huisvaders krijgen jeugdsentimentele gevoelens. Dick Bos, een 'avant-gardistische' creatie van wijlen de cartoonist/schrijver Alfred Mazure (afb. 4). Wie kent niet de Dick Bos-boekjes 'Li-Hang', 'Texas', 'Zilver', 'Dokter X' en niet te vergeten 'Jujutsu'? Het heeft er nog even naar uitgezien dat er in Nederland sprake kon zijn van een Dick Bos-revival: in 1972, op vrijdagavond 12 mei, kwamen in gebouw Odeon in Rotterdam in de smalle Gouvernestraat op verzoek van de Rotterdamse Kunststichting de jujutsu-leraar Maurice van Nieuwenhuizen en zijn jujutsu-leerling en tekenaar/schrijver van Dick Bos Alfred Mazure voor een barstensvolle zaal met 'vrienden van Dick Bos' wat herinneringen ophalen. Tijdens die reünie vroegen de aanwezigen Maurice van Nieuwenhuizen ondermeer of hij Alfred Mazure eens in de 'vliegende schaar' *(kani-basami)* wilde nemen. Nou, dat lukte de niet meer piep-jong zijnde Van Nieuwenhuizen nog best.
Alom bekend is inmiddels dat Mazure Dick Bos helemaal tekende naar Maurice van Nieuwenhuizen. In 1973 ont-

Afb. 4. *Wijlen Alfred Mazure, cartoonist/schrijver van ondermeer de onvolprezen Dick Bos. (Foto: De Arbeiderspers.)*

moette ik Van Nieuwenhuizen voor het laatst, toen ik hem een exemplaar ging brengen van het boekje *Budo:* hij lijkt nóg steeds op Dick Bos. Dat Dick Bos de beoefening van het jujutsu in Nederland heel erg populair heeft gemaakt, staat als een paal boven water! Iemand met jujutsu tegen de grond gooien, heette in de volksmond toen zelfs: iemand 'Bossen'.

Zowel Jaap Nauwelaerts de Agé, Gé Koning als Maurice

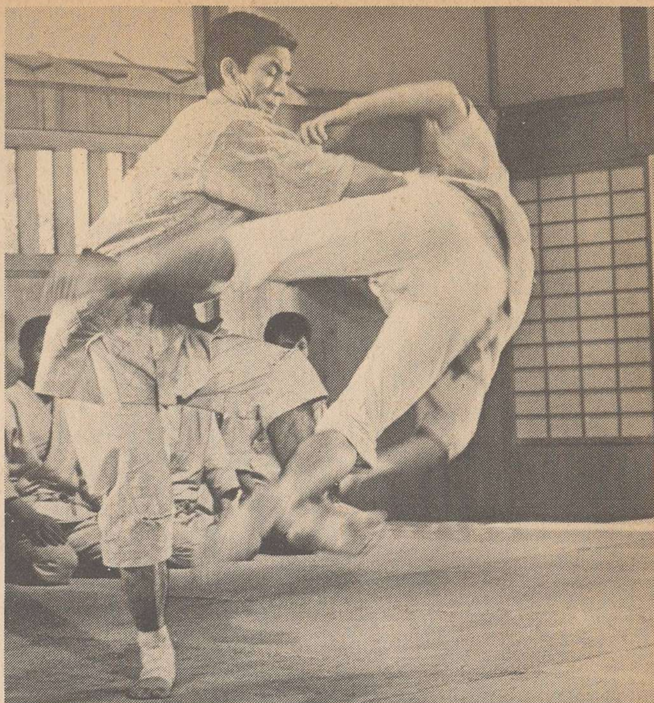
en Bob van Nieuwenhuizen zijn nog actief als budoka. Jammer vind ik het dat Maurice van Nieuwenhuizen wat op de achtergrond geraakt is. Hij voerde als eerste in Nederland in het openbaar de pen over jujutsu en judo, en deed dat direct met vermelding van de geestelijke waarden en achtergronden. Zijn boeken doen nu haast antiek aan, maar ze werden destijds stukgelezen door elke budoka die het serieus meende met zijn sport. Menig top-budoka maakte voor het eerst kennis met jujutsu en/of judo door middel van Dick Bos of een studieboek van Maurice van Nieuwenhuizen. Maurice van Nieuwenhuizen heeft geen bindingen meer met de Budobond Nederland, dit in tegenstelling tot de andere drie breinen achter het Nakoni-jujutsu.
Voor het Nakoni-jujutsu is in ons land hoegenaamd geen belangstelling meer. Oudere budo-leraren onderwijzen het nog, hoewel karatedo, teakwondo, kendo, aikido, chakuriki en tai-chi het judo en jujutsu aardig hebben verdrongen. De toenmalige Nederlandse Jujutsubond reikte aan jujutsuërs na het afleggen van een examen de geslaagden een certificaat uit (zoals dat hóórt bij een *bugei*-richting als jujutsu). De beginnersgraad noemde men eenvoudig eerste graad, de hoogste graad was (is) de zesde graad. Wie dat wilde kon op zijn kimono een kersebloesem-embleem laten borduren, met een hart dat van kleur verschilde met de behaalde graad (geel, oranje, groen, blauw, bruin, zwart).
Wie beweert dat het jujutsu een vriendelijke, bijna naïef te noemen zelfverdedigingsmethode is, maakt een denkfout. Jujutsu is in zijn oervorm de hardste, zuiver op het doden van de tegenstander gerichte strijdwijze, een gevechtstechniek die de capaciteiten van bijvoorbeeld de zwaardvechter aanvulde.
Jujutsu zit vol met zogenaamde *atemi,* slagen, stoten en trappen naar de meest gevoelige delen van het lichaam van de opponent. Het jujutsu eist van de beoefenaar een uitzonderlijk reactievermogen, een ijzersterk lichaam, en een valtechniek die hem in staat stelt van grote hoogte, en uit alle richtingen zonder zichzelf te bezeren op de vloer te vallen. Toen ik twintig jaar geleden van Rinus Becht,

Jaap Korzelius, Jan Bruins en als de meester even tijd had van Gé Koning, jujutsu-les kreeg, déden we die atemi wel, maar altijd zachtjes. Zó gewend was ik aan dat voorzichtig een schop geven, dat ik, toen iemand mij in de Amsterdamse Reguliersbreestraat voor de Nöggerath-bioscoop aanviel, ik (hartelijke dank, meneer Koning) de man wel een worp kon geven, maar toen hij eenmaal op de grond lag slechts rustig een zacht trapje, louter als in een reflexbeweging. Ik heb het geweten! De man stond op, en achtervolgde mij de hele bioscoophal door.

Pogingen om het harde oude jujutsu, dat dus aanvallend én verdedigend is, maar niet alléén bedoeld is om aanvallen af te slaan, pogingen om het klassieke jujutsu in Nederland opnieuw te lanceren, worden gedaan door budoka Charles N. Dumerniët. BBN-officials negeren die voorzichtige opkomst helaas. Een traditionele *bugei*-school in Nederland is de Chakuriki-school: bovenmenselijk zware trainingen, en een soort karatedo bezigend die misschien in wezen het best jujutsu genoemd zou kunnen worden. Staan bij de meeste budo-scholen de leerlingen na twee maanden bij hun leraar al te zeuren om minstens een gele band, bij de Chakuriki-stijl maakt de sensei zélf uit welke leerling toe is aan het behalen van een hogere graad. Maar een band is er zelfs als de leerling slaagt, niet bij!

3. Judo:
De Zen-school van meester Jigoro Kano

Zoals ik al schreef in de boeken *Budo* en *Zen in actie:* judo (de weg van het meegeven, de soepele weg) is Japans bekendste exportartikel geworden. Over de hele wereld, en er is vrijwel geen land te noemen waar dat niet zo is, wordt aan judo gedaan. Judo, een Zen-methode die ontstaan is uit het oude keiharde jujutsu, is buiten Japan totaal verwesterd: een spieren stalend tijdverdrijf, waarbij het er om gaat de tegenstander zo snel mogelijk tegen de grond te smijten, of te trekken.
Wie de boomlange, gespierde judoka zo bezig ziet, kan zich nauwelijks voorstellen dat de 'vader' van het judo een kleine achtenveertig kilo wegende Japanse hoogleraar was: Jigoro Kano-*hanshi* (1860-1938).
Als jongeman studeerde Kano aan de universiteit in Tokio, waar hij een graad behaalde in de economische en politieke wetenschappen, en een doctorstitel in de filosofie. Nog voor zijn twintigste jaar werd intellectueel Jigoro Kano aangesteld als lector aan de Gokuhuin-school, een instituut dat voornamelijk werd bezocht door de Japanse adel. Zijn promotie tot hoogleraar leidde tot de positie van directeur van deze school.
In zijn studententijd werd Jigoro Kano, klein van stuk en tenger van bouw, dikwijls gepest door zijn klasgenoten. Volgens de biografieën van meester Kano, die in elk judo-boek van enig niveau te vinden zijn, stuurde de tuinman van zijn vader hem naar twee jujutsu-leraren: Hachinosuke Fukuda en Masatomo Iso, twee *sensei* van de Tenshin Shinyoryu. Jigoro Kano bleef enige jaren bij deze twee leraren wonen, mediteerde onder hun leiding, deed allerlei schijnbaar dom huiswerk en oefende intensief het jujutsu. Binnen een paar jaar moesten zijn leraren al zeggen: 'Kano Jigoro, het is je tijd. Wij sturen je weg, de wereld in. Door je vertrek wordt niets verbroken. Jij bent nu zover, dat wij je niets meer te leren hebben.'

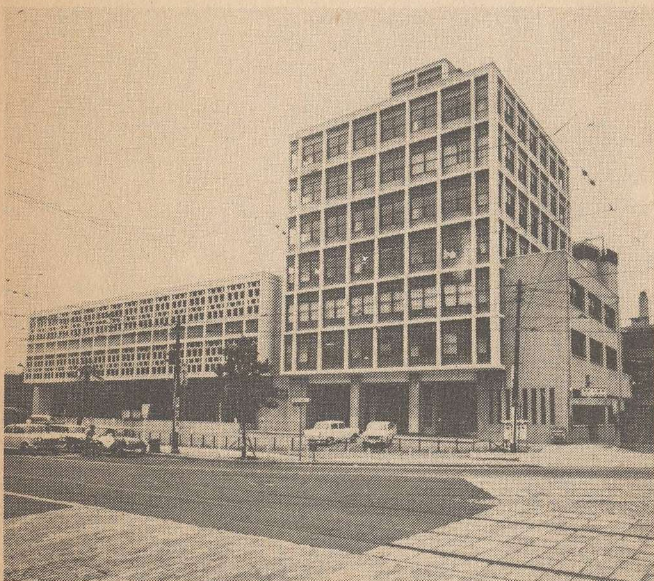
Afb. 5. *De jonge Jigoro Kano nam het als student in zijn tijd op tegen bekende jujutsu-meesters. Zachtzinnig ging het daarbij niet altijd toe. De Japanner Seiichiro Uchikawa maakte een reconstructie van Kano's leven, een film die ruim drie uur duurt. Deze scène speelt zich af in 1882: Jigoro Kano verslaat als 22-jarige een leider van een jujutsu-ryu (groep). Miljoenen Japanners zagen deze film, getiteld 'Judo Saga': het is de beste budo-documentaire ooit in Japan gemaakt.*

Na hun dood (Fukuda overleed in 1879, Iso in 1881) lieten de twee meesters al hun papieren, die de ingewikkelde jujutsu-technieken bevatten, na aan hun toegewijde discipel Jigoro Kano.

Jigoro Kano vatte de erfenis van zijn twee meesters op als een stille opdracht: hij zocht heel Japan af naar andere budo-scholen en -leraren, om te weten te komen of er

facetten in het jujutsu waren die hij nog niet geleerd had. Daarnaast onderzocht hij in theorie en praktijk het Europees worstelen en het Amerikaanse boksen en vrijworstelen (catch-as-catch-can). De kleine Kano schroomde niet het tegen allerlei tegenstanders, getraind in de een of andere vechtsport, op te nemen. Zachtzinnig ging het daarbij niet altijd toe. Jigoro zat zó vaak van top tot teen onder de zwachtels, dat hij de bijnaam *bansoko*, pleister, kreeg.

Uiteindelijk kwam Jigoro Kano tot de conclusie dat het jujutsu weliswaar veel goeds had, maar weinig deed

Afb. 6. *De judo-universiteit Kodokan in Tokio: bedevaartplaats voor budoka uit alle delen van de wereld.*

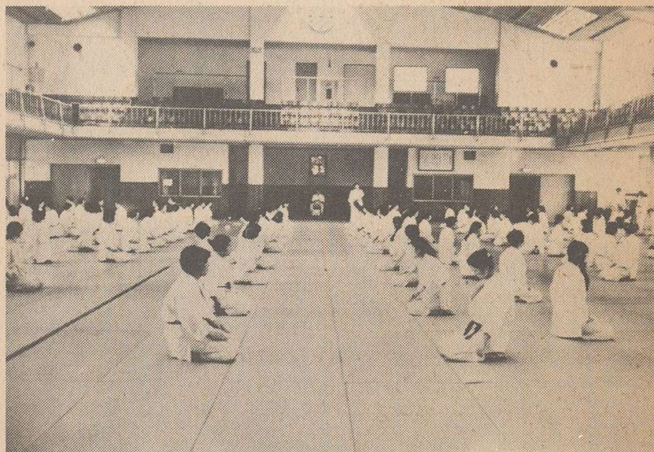
voor de geestelijke opvoeding en vorming van de beoefenaar. Als Zen-methode – Kano volgde een Zen-boeddhistische levenswijze – was het systeem in deze ‘moderne’ tijd (1880) niet bruikbaar. Bovendien ontbrak het spelelement, terwijl hij de waarde in een gevecht op leven en dood van het destijds keiharde jujutsu (met veel *atemi,* slagen, trappen en schoppen) hoog achtte, maar in een zo veranderde samenleving niet langer noodzakelijk.
Uit verschillende jujutsu-technieken, en uit op Chinese boksstijlen gebaseerde jutsu-methoden als *yawara, tai-jutsu, wa-jutsu* en *kumi-uchi* bouwde hij een nieuw systeem op, waarin het tot dan toe in de budo-kunsten ontbrekende wedstrijdelement een wezenlijk onderdeel ging vormen. Maar, zo propageerde sensei Kano op Zen-filosofische wijze, het resultaat is niet belangrijk, wie wint doet niet terzake, de opponenten zouden samen al doende bezig zijn zich zelf te vinden. Zijn Kano-jutsu

Afb. 7. *Risei Kano.*

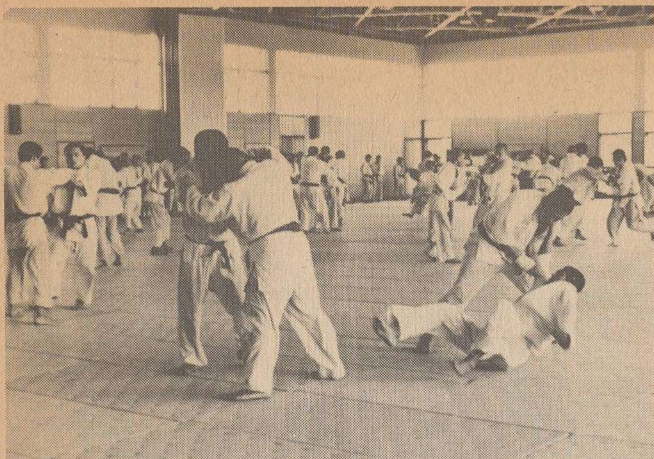
gaf hij in 1880 de naam *judo,* met *do* aangevend dat het hier een meditatieve kunst betrof. Die naam nam hij over van de kleine Jikishin-jutsu-school. In 1882 opende Jigoro Kano een eigen Zen-sekte, de *Kodokan.* Hij omringde zich met negen leerlingen, die later als judoka beroemd werden in Japan. Vier daarvan zijn Tomito, Yamashita, Yokohama en Shiro. De Kodokan van Jigoro Kano bestaat nog: destijds gestart met een handvol leerlingen in de Zenboeddhistische Eisho-Ji-tempel in het Shitayakwartier in Tokio, is het nu een internationale judohogeschool, die onder leiding staat van de thans ook al oude zoon van Jigoro Kano-hanshi, Risei Kano (afb. 7.).
In 1889 werd Jigoro Kano, die inmiddels minister van Lichamelijke Opvoeding was geworden, door de keizer naar Europa gestuurd om daar de onderwijsmethoden te bestuderen. Waar hij maar even kon, demonstreerde Kano zijn judo, wat bij de onderwijsautoriteiten telkens weer verbaasde reacties opriep: de zo rustige intellectueel die, na zich in zijn judo-*gi* gehuld te hebben, veranderde in een eigentijdse samurai en het 's avonds opnam tegen boksers en worstelaars, terwijl hij 's middags nog zo kalm een vijfde klas van een lagere school bezocht had.
Rond 1900 stuurde meester Kano zijn beste leerlingen de wereld in om te trachten het judo grotere bekendheid te geven: Yukio Tani ging naar Londen, en na hem arriveerden daar ook Taro Miyake en Akitaro Ohno. Vanaf 1909 had Jigoro Kano zitting, als eerste Japanner, in het Internationaal Olympisch Comité. Vanaf de vijfde Olympiade in Stockholm (1912) bezocht Jigoro Kano alle Olympische Spelen (waaronder ook die van 1928 in Amsterdam). Waarom meester Kano, als lid van het Olympisch Comité, nooit geprobeerd heeft zijn judo als *sport* op deze spelen te krijgen, laat zich raden: hij zag het judo meer dan als een sport, als een meditatievorm.
Een select groepje budoka weet dat Jigoro Kano het judo uitsluitend wenste te zien als een middel tot vervolmaking van de persoonlijkheid, een *weg* meer dan een sport, een kunst meer dan een gymnastiekvorm. Hij weigerde het judo tot gemeengoed van de sportwereld te maken middels de Olympische Spelen.

Begin 1938 woonde hij in Caïro een zitting bij van het Olympisch Comité ter voorbereiding van de Spelen die in 1940 in Tokio gehouden zouden worden. Voor het eerst in de geschiedenis stond judo op het programma. Op de terugreis naar huis vatte Jigoro Kano een kou, die later een longontsteking veroorzaakte. Het lichaam van de zevenenzeventig jarige zennist, dat nooit erg sterk was geweest, kon díé aanval niet pareren: op de ochtend van de vierde mei 1938 overleed hij aan boord van de Hikawa Mura. Het schip stoomde, met de Japanse vlag halfstok de haven van Yokohama binnen. De Tweede Wereldoorlog hield het judo voorlopig van de Olympische Spelen af. Jigoro Kano, die er met tegenzin in had toegestemd de Olympiade met judo te completeren, maakte de infiltratie van zijn judo in de sportwereld niet meer mee.

Afb. 8. *Interieur van de Kodokan: het groeten voor de aanvang van een les.*

Afb. 9-10. *Judo-training (randori: vrije oefeningen) in de Kodokan in Tokio. Herhaling, herhaling, herhaling: het geheim van succes in welke budo-vorm dan ook. Voor Japanners een gewone zaak, voor Westerlingen iets 'dat gaat vervelen'.*

Afb. 9

Afb. 10

Het Kodokan-judo bestaat nu bijna een eeuw. In die honderd jaar hebben heel wat mensen zich met judo beziggehouden. Momenteel ondervindt het judo een behoorlijke terugslag door de opkomst van andere budo-takken als *karate, kendo, aikido,* het Koreaanse *teakwondo* en het Chinese *tai-chi-chuan.* Het huidige judo is aan de ene kant een kindersport geworden, vooral in Europa, waar de jeugd-judo-clubs aardig floreren, aan de andere kant is het judo bij volwassenen ontaard in een soort 'beton-judo'. Niet-Aziatische judoka laten zich te veel door Westerse logica leiden. De aandacht moet naar binnen gericht worden. Dan zal duidelijk zijn dat de uiterlijke prestatie afhankelijk is van de geestelijke gesteldheid op dat moment. Het lichaam is vooral bij beginnelingen nog te stijf, de ademhaling niet vanzelfsprekend, balansgevoel en gewichtsverdeling zijn slecht. Alleen *de wil* om alles in één keer perfect te doen, is hevig en intens. Men wil te graag en te veel in één keer. Ondanks alle inspanning gaat het steeds verkeerd en moeizaam. Totdat, door vermoeidheid en teleurstelling, de wil om het correct te doen afneemt. Laat maar, we leren het nooit!
Juist op zulke ogenblikken – volkomen onverwacht, bijna vanzelf en onbewust – lukt een worp, een houdgreep, een armklem. Even lijkt het alsof 'er niets aan is', alsof de betreffende judotechniek inderdaad zonder kracht eenvoudig uit te voeren is.
Internationaal zijn er besprekingen gaande tussen de Kodokan en andere organisaties om te kunnen komen tot het invoeren van *cultural*-judo en *contest*-judo: een meer gecultiveerde judo-vorm waarbij de idealen van Jigoro Kano weer in ere worden hersteld, en een judo-type dat bestaat uit het wat ruigere wedstrijdwerk. Een promotor van het zuiver technische judo, met Zen als uitgangspunt, is in Europa dr. G. F. M. Schutte uit Bloemendaal (zevende dan), die als gastdocent in 1973 les gaf in de Kodokan in Tokio in het onderdeel *ne-waza* (mattechnieken; afb. 11, 12).
De oude volgelingen van Jigoro Kano sterven uit. Zijn leerling Gunji Koizumi pleegde in 1965 zelfmoord (zijn samurai-zwaard is thans in handen van zijn leerling: 'opa'

Afb. 11. *Ger Schutte voor zijn vrienden, 'opa' voor budoka, en dr. Schutte voor zijn patiënten. Opa Schutte is 7e dan judo (even 'hoog' als Anton Geesink) en is op dit moment 75 jaar. Wekelijks is hij meerdere malen op de tatami te vinden. Hij geeft les in het judo-onderdeel* ne-waza *(grondtechniek) in binnen- en buitenland.*

Schutte!); Mikono Suki Kawaishi overleed in 1969 in Parijs. In sommige Japanse en Westerse dojo hangt een portret van Jigoro Kano: een oude wijze heer in een zwarte kimono kijkt stil naar de verrichtingen van de

Afb. 12. *De nu al legendarische, hoogstgegradueerde Japanse judo-sensei (de hoogste dan-houder van de wereld dus!), de 9e dan Kotani-shihan (rechts). Zijn rode obi is tot op de draad versleten. Naast hem staat 'opa' Schutte. De unieke opname werd gemaakt in de Kodokan in Tokio.*

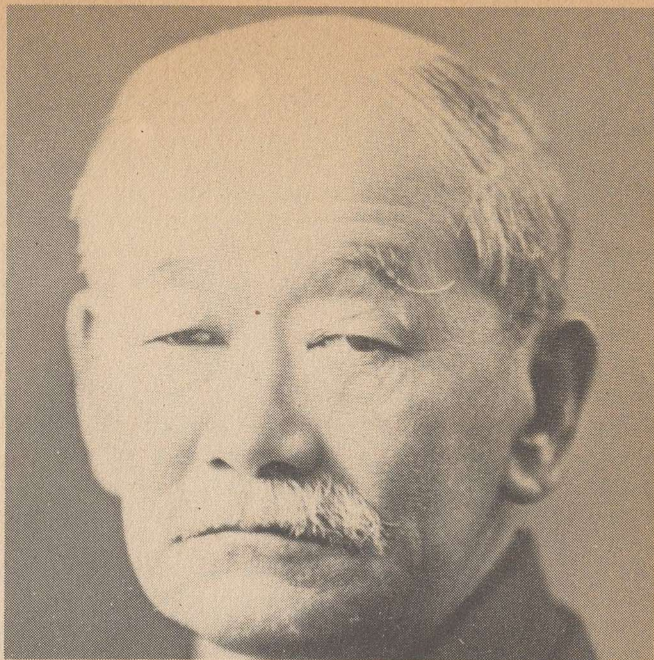

Afb. 13. *Twee voor het Europese judo belangrijke mannen in gesprek: links Gunji Koizumi (8e dan), die in 1965 in Engeland zelf een eind aan zijn leven maakte. Aan zijn vriend Ger Schutte (naast hem op deze foto) schreef Koizumi-hanshi: 'Ger, ik ga een reis beginnen waarvan geen terug mogelijk is...' Koizumi was een leerling van Jigoro Kano, 'opa' Schutte was weer een leerling van Koizumi. Zou het zo vreemd zijn als sensei Schutte, die zó dicht bij de bron stond, in Nederland niet minstens honderden leerlingen had? Slechts in het buitenland weet men dr. Schutte te vinden...*

judoka op de *tatami* (afb. 14).

De meeste niet-Japanse judoka lopen snel aan het portret van 'dat ouwe ventje' voorbij, om direct te kunnen beginnen met het tillen van gewichten. Hoe dikker de spierballen, hoe harder straks de worp. En dat is een waarheid als een koe.

Bij de ingang van de Kodokan in Tokio staat een bronzen borstbeeld van Jigoro Kano, waarvoor de jongere en oudere judoka eerst een buiging maken voor ze de mat opgaan om te knokken. Overdreven? In onze ogen misschien

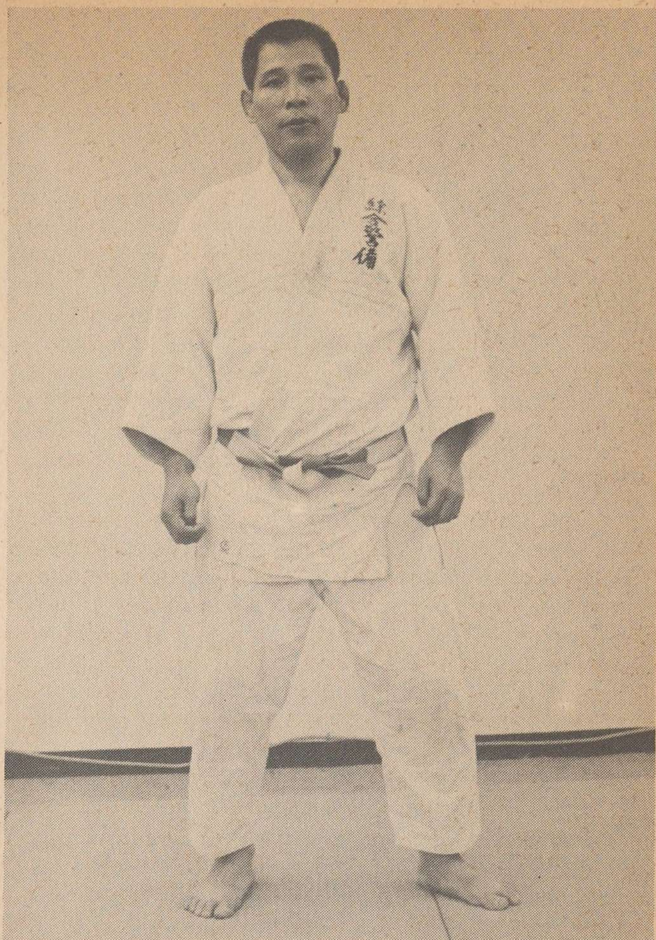
Afb. 14. *Jigoro Kano: de 'vader van het judo'.*

wel. Er wordt gebogen voor de idealen en denkbeelden van Jigoro Kano, niet voor dat stuk brons. Toen ik met een vriend (een psycholoog) naar zo'n scène stond te kijken, zei hij: 'Die mensen buigen uit egoïsme, en niet voor – hoe heet die man? – niet voor Kano. Zij gunnen zich zelf het geschenk van eerbetoon, en niets anders.'
Veel mensen zijn Zen-boeddhist zonder het te weten.
Er zijn meer mensen, ook in Japan, die niet mee wensen te doen aan de heiligverklaring van Jigoro Kano. Judo als sport is aardig, maar – zo stellen de critici – het kan best beoefend worden zónder martiale Zen-achtige denkbeelden, zonder cultische en mythische filosofieën ermee in combinatie te brengen.
Het in het judo binnengeslopen *kyu-* en *dan*-systeem ter aanduiding van de 'hoogte' van de judoka, is in tegen-

spraak met Kano's opvattingen: een gezond en evenwichtig mens kan het uitstekend redden zónder *kyu-* of *dan*-onderscheiding.
Of dat juist is, weet ik niet. Elk mens krijgt graag een schouderklopje, neemt maar al te graag een cadeautje aan, of is trots op een geleverde prestatie, al is die vaak van geen enkel nut. In Japan plaatst men iedereen op een soort verticale graadmeter: staat die man of vrouw boven of onder mij? De *dan*-versierselen worden toegepast in tal van creatieve kunstuitingen: er is een *dan* te behalen in het go-spel, in het tuinieren, in het bloemschikken, in het papiervouwen, in het kalligraferen, in het toneelspelen, ja zelfs in het koken en het ceremonieel serveren van een kopje thee (zonder suiker). In Japan krikt de burger zijn status op als hij zegt: ik heb zoveel *dan*-graden, hoewel geen enkele Japanner daar ooit over zal beginnen. Het is een schending van de omgangsvormen aan een budoka in een dojo te vragen: 'Zeg, welke dan heeft u nou?'
Hoe dan ook: het klassieke gradensysteem dat gehanteerd wordt in budo-onderdelen, is voor menigeen buiten Japan frustrerend. Wie echter als budoka ook op dat punt het realisme laat zegevieren boven het matig mystieke, laat veel van de charme van budo verloren gaan.
Het zijn wordt overheerst door het hebben.

Zen wantrouwt het rationele denken.
Waarvoor men leeft, is niet bekend: om plezier te hebben? Om geld te verdienen? Om gelukkig te zijn? In werkelijkheid weet niemand waarom hij leeft: hij heeft geen ander doel, behalve de wens aan eenzaamheid en onveiligheid te ontkomen.
Kies desnoods de methode van Jigoro Kano om te mediteren: judo.

De rechtse uitgangshouding van de judoka is het met de rechterhand op borsthoogte vastpakken van de linkerrevers van de partner, en met de linkerhand de rechteronderarm(-mouw). Wanneer de judoka links gaat werken (elke judotechniek is rechts én links uit te voeren) worden de handen gewisseld: linkerhand aan rechter-

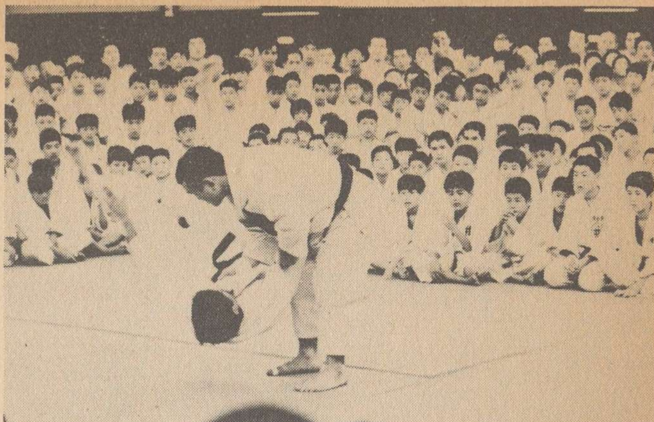

Afb. 15. Shizentai: *de normale ontspannen maar geconcentreerde judostand, gedemonstreerd door Tokio Hirano-sensei (7e dan), die elk jaar naar Nederland komt om twee weken les te geven op de Judo Zomerschool van de BBN. Een fabelachtig technicus, een groot mens.*

revers, rechterhand aan linkermouw onder de elleboog. Bij de rechtse uitgangshouding staat tevens de rechter-

voet iets vooruit, en bij de linkse uitgangspositie de linkervoet. In al zijn eenvoud is het staan in deze houding nog vrij lastig. Het is de bedoeling op een ontspannen (maar alerte) manier een positie in te nemen waarin men volkomen in balans is: de knieën matig gebogen, de armen niet stijf, de (blote) voeten met de tenen naar de partner wijzend, de heupen enigszins naar voren, de ogen gericht op de borst van de judoka die vastgehouden wordt.
Gaat u er maar eens aan beginnen: dit is 'slechts' staan! Kijken doet een getraind judoka met zijn handen: hij voelt daarmee hoe het gesteld is met de concentratie en het evenwicht (ook geestelijk) van zijn tegenstander.
Vanuit deze stand is niemand te werpen. Pas als het spel van evenwichtsverstoring begint, als er wijziging komt in de starre positie van de twee judoka, is het mogelijk worpen in te zetten, klemmen te proberen, verwurgingen of houdgrepen toe te passen.
Balansverstoring (*kuzushi*), inzet (*tsukuri*) en uitvoering van de techniek (*kake*) zullen eerst dan resultaat hebben als het één vloeiende beweging is, één gecontroleerde explosie. Het bewegen rond de tegenstander (*shintai*), en het ontwijken van zijn aanvallen (*tai-sabaki*), maken dit tot een van de moeilijkste opdrachten. In feite berust het judo op de drie voorgaande onderdelen: balansverstoring, het inzetten van de techniek, de afwerking van de techniek.

De wil om het goed te doen, moet eerst verdwenen zijn. Bij niet-geroutineerde judoka is de werkwijze stijf en houterig. Geest en lichaam zijn uit evenwicht. Pas als je vanzelf danst over de vloer, zul je getuige zijn van je eigen worp, en denken dat je tegenstander zichzelf geworpen heeft. Sommige Zenmeesters transpireren ineens erg tijdens hun meditatie: geestelijk draaien zij hun partijen kendo of judo, zoals zij ook bezig zijnde met het gevecht, kunnen mediteren.

Afb. 16. *Twee geroutineerde Japanse budoka geven in de Nippon Budokan in Tokio (het grote budo-stadion) een demonstratie voor Japanse judo-junioren. De twee sensei voeren perfect* seoi-nage *(schouderworp nr. 2) uit. Waardering en concentratie is af te lezen van de gezichten van de zeer jonge judoka.*

Er staan de judoka een groot aantal judo-technieken ter beschikking, verdeeld in de categorieën:

werptechnieken	*nage-waza*
houdgrepen	*osaekomi-waza*
wurgtechnieken	*shime-waza*
klemtechnieken	*kansetsu-waza*
valtechnieken	*ukemi-waza*
slagtechnieken	*atemi-waza*

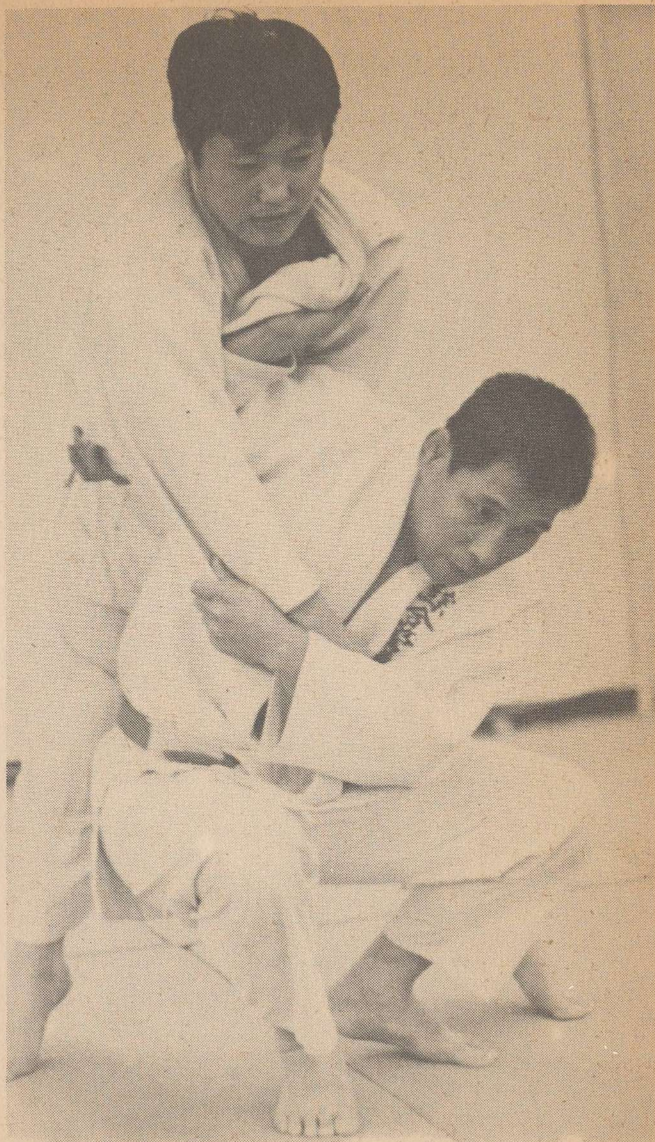
Het *nage-waza* wordt onderverdeeld in beenworpen (*ashi-waza,* vijftien technieken), armworpen (*te-waza,* negen technieken, afb. 19), schouderworpen (*kata-waza,* zes technieken, afb. 16, 17, 18), offerworpen (*sutemi-waza,* vijftien technieken) en heupworpen (*goshi-waza,* vijftien technieken). Er zijn in totaal negenentwintig wurgtechnieken (een serie van achttien, en een serie van elf), zeventien houdgrepen en vijfentwintig armklemmen (verdeeld over zes series). Tot voor kort werden in het judo nog zes nekklemmen en negen beenklemmen genoemd, die

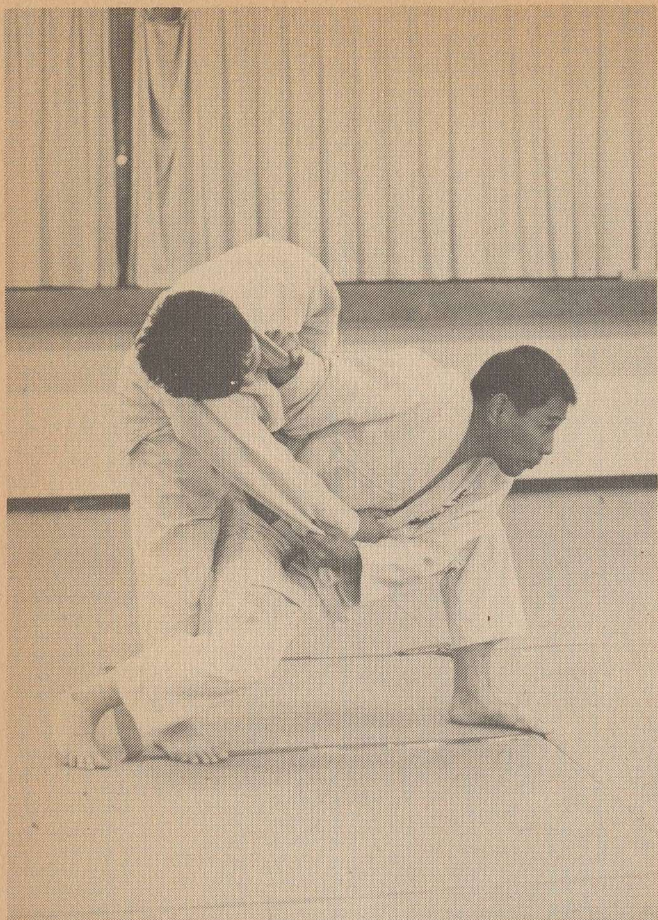
Afb. 17. *Inzet van de judo-techniek* kata-gurama *(3e schouderworp).*

echter door hun gevaarlijke uitwerking, ook bij het niet helemaal doorzetten van de techniek, tot de verboden handelingen zijn gaan behoren. Niet in élke dojo houdt men zich overigens aan deze regel. In een echt gevecht zijn deze judotechnieken behoorlijk effectief.

De *dojo* (=meditatieplaats) weerspiegelt in Japan het karakter en de leerstellingen van Zen. Geen overbodige versieringen, geen overbodig meubilair. De dojo is geen plaats voor een gezellig samenzijn, maar een gewijde plaats waar gewerkt wordt aan lichaam en geest.
De *tokonoma* (=de ereplaats) onderscheidt zich duidelijk van het vertrek. Hier hangen de portretten van overleden en nog levende budo-meesters; hier hangen de spreuken

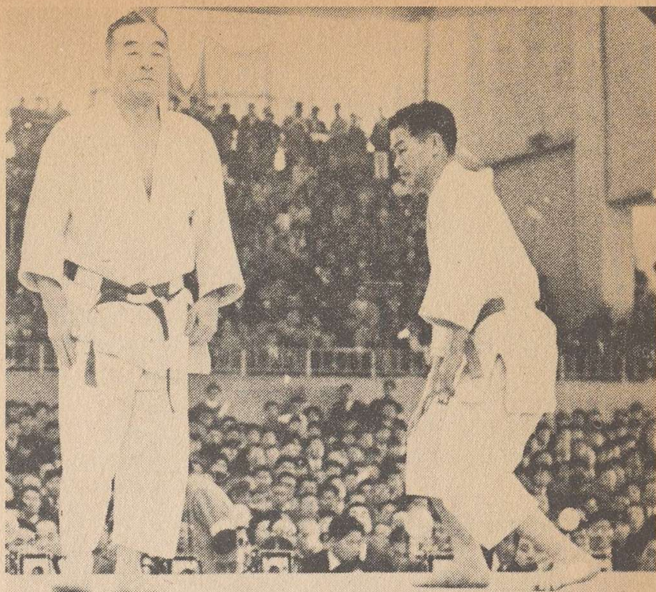

Afb. 18. *Tokio Hirano-sensei zet een schoudertechniek in* (seoi-nage).

Afb. 19. *Tokio Hirano-sensei laat zijn specialiteit zien:* tai-o-toshi, *een laag ingezette armworp, waaruit het knap lastig vallen is.*

en liggen op standaards de samurai-zwaarden van de leider van de betreffende dojo.
In het Westen worden dikwijls budo-clubs opgericht die hun trainingen verrichten in gymnastiekzalen. Persoonlijk ervaar ik dat als iets vervelends, hoewel ruimtegebrek

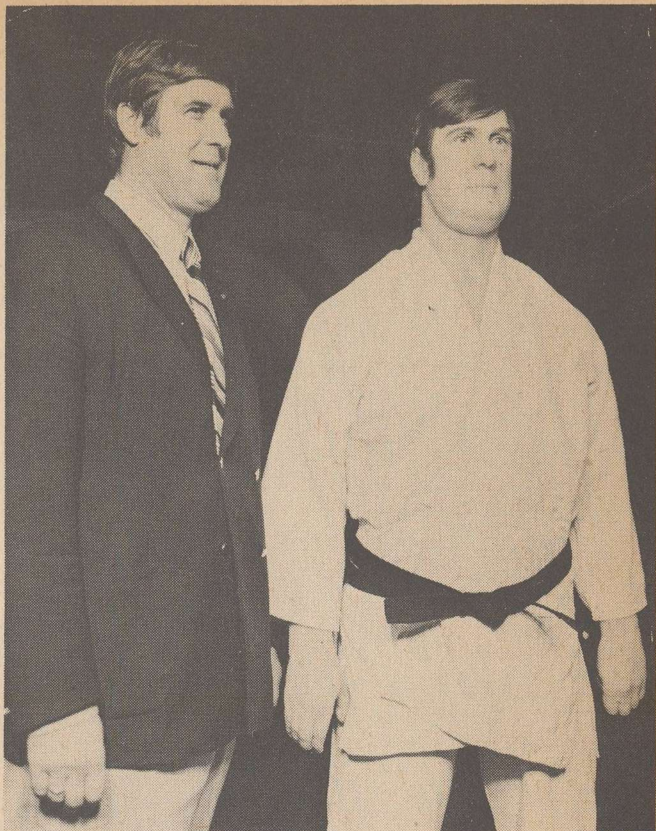

Afb. 20. *In budo worden oude beoefenaars niet afgeschreven, zoals in alle andere sporten. De bejaarde budoka stijgt in aanzien, zijn techniekbeheersing is vaak ontzettend goed. Hier laten twee oude sensei het* itsutsuno-kata *zien, een reeks vaststaande technieken die perfect moeten worden uitgevoerd, in een toestand waarbij de geest 'leeg' is. In Westerse landen wordt hoegenaamd niet aan het uitvoeren van* judo-kata *gedaan. In Japan zijn er zelfs wedstrijden in, waarbij gelet wordt op de manier van uitvoering, timing en dynamiek. Wat vingeroefeningen voor een musicus zijn, zijn de* kata *voor de budoka.*

uiteraard een handicap is waarmee meer mensen te kampen hebben. Toch gaat van een gymnastieklokaal niet de juiste sfeer uit waarbinnen een budotak goed beoefend kan worden: het klimrek, de evenwichtsbalk, het volleybalnet en het springpaard in de hoek hebben echt dat aureool van sportvereniging Wij Willen Verder. Het zijn attributen die behoren bij Westerse sporten, waaraan een geest van verfijning vreemd is (die geest is wél aanwezig bij sommige topsporters, die later in interviews dan

weer te kennen geven ook sterk *geestelijk* betrokken te zijn bij hun sport).
Budo-kunsten zijn in hun land van herkomst in het verleden verheven tot een esthetische religie, om het extreem te stellen. Er aan ten grondslag ligt het Wetboek van de Samurai. De oude budo-meesters onderwezen als het ware de Kunst van het Sterven. Zij deinsden er niet voor terug om met een glimlach op hun gelaat de stap naar het Onbekende te doen. Natuurlijk: Aziaten sterven heus niet liever dan Westerlingen. Zij stappen heus niet vrolijk fluitend uit een rijdende sneltrein. Maar dat ze minder hechten aan het bestaan, of althans zich bewuster zijn van hun eigen heengaan en dat gemakkelijker accepteren, staat vast.
De angst voor de dood is bij ons Westerlingen steeds sterk aanwezig. Die angst zit diep in ons wezen verankerd.
Zen-meester Eino (637-713) zag eens hoe twee van zijn leerlingen naar een vlag op de tempel stonden te kijken. Monnik één sprak: 'Wat ik daar zie, is de wind die zich beweegt.'
De andere monnik zei: 'Nee, je ziet daar een bewegende vlag. Het is de vlag die zich beweegt.'
Meester Eino kwam tussenbeide, en legde uit dat de wérkelijke beweging noch de vlag, noch de wind was, maar iets in hun zelf dat zij als beweging ervaren. Zo is de dood voor de meeste mensen het absolute einde, terwijl de Aziaat die het Zen-boeddhisme als levensfilosofie toepast, in de dood 'slechts' een stap ziet naar een volgend leven, een geopende deur waar men doorheen moet. Vandaar dat het zwaard van de samurai volgens oude zwaardmeesters niet het leven nam, maar (nieuw) leven schonk.
Beweegt de vlag? Of beweegt de wind? Is sterven doodgaan, of opnieuw geboren worden?

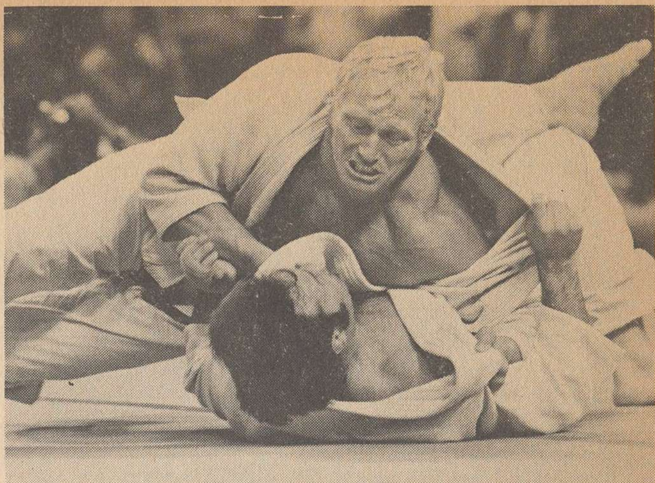
Van de recente 'mythologie' naar de werkelijkheid: Anton Geesink (afb. 21) veroorzaakte haast een nationale ramp in Japan door de Japanners tweemaal het wereldkampioenschap judo af te nemen en eenmaal (in oktober 1964),

Afb. 21. *In het wassen beeld dat beeldhouwster Lyn Kramer maakte van Anton Geesink (in werkelijkheid 130 kg en 2 m lang) ging de meeste was van al de in de diverse Madame Tussaud-panoptica opgestelde figuren. Anton Geesink staat in het Amsterdamse wassenbeeldenmuseum. Bij warm weer zweet Antons konterfeitsel echt. Japanse toeristen laten nooit na het beeld van Geesink*-san *te fotograferen.*

in Japan zelf, Olympisch kampioen te worden door het judowonder Kaminaga te verslaan met een in principe simpele *kesa-gatamé,* in Europese judoclubs aan beginners onderwezen onder de naam eerste houdgreep. De wereld zag

in het bioscoopjournaal en op het tv-scherm hoe Nederlandse supporters de mat kwamen oprennen, nadat de vereiste dertig seconden die van de greep een punt maakten, voorbij waren. Geesink toonde zich in de verbaasde ogen van het Japanse publiek een ware *shihan* (grootmeester): Kaminaga nog met één arm om het hoofd vasthoudend, stak hij dreigend zijn rechterarm omhoog naar zijn dolle landgenoten: van de tatami af, en vlug! De mat is heilig, het ceremonieel van eerbetoon voor de tegenstander, het groeten voor de Boeddha in hem, was nog niet voltooid. Japanners huilden van ontroering, Hollanders zetten het op een luidkeels zingen en hossen.
Vast staat dat Geesink door die in enkele seconden voorbijflitsende reactie – kalm, vol innerlijke rust, niet dronken van de overwinningsroes, stijlvol blijkgevend van zijn gevoel voor etiquette – in oktober 1964 voorgoed de harten heeft gestolen van alle Japanners.
Als keizer Hirohito door de Ginza (een soort Japanse Kalverstraat) in Tokio zou lopen, zou de heerser over het eilandenrijk minder bekijks hebben dan de wereldberoemde judoka uit *Oranda.* Kinderen worden hem in de armen gedrukt, waarna de vaders kwiek een foto maken. Mensen lopen op hem af, raken vlug even zijn mouw aan, om daarna gelukzalig lachend weg te rennen. Als Anton door de binnenstad van Tokio wandelt, of hij bezoekt tempels in Kyoto, komt aan het gemompel om hem heen geen eind: 'Heesin... Heesin...'
Over zijn tegenwoordige activiteiten in de catch-as-catch-can-ring heb ik met Geesink in de Academie voor Lichamelijke Opvoeding in Amsterdam een lang gesprek gehad. In mijn boek *Zen in actie* (Arbeiderspers, 1975) heb ik uitgebreid aandacht besteed aan 's werelds kundigste niet-Japanse judoka Anton Geesink. Een man wiens capaciteiten in de sportwereld op z'n minst onderschat worden. Ik noem Geesinks naam, evenals die van Wim Ruska (afb. 22) en Jon Bluming, omdat deze 'grote drie van het budo' in het buitenland haast bekender zijn dan hier. Bovendien is een Nederlands budo-boek zonder dat deze drie mannen genoemd worden, geen echt budo-boek. Mijn boeken *Budo* en *Zen in actie* zijn aanwezig in Japanse

Afb. 22. *Willem Ruska, 'een judoka met zeebenen' (hij maakte met het judo kennis als matroos op de Karel Doorman), voormalig lid van de 'wilde' NAJA (Nederlandse Amateur Judo Associatie), ondermeer leerling van de Koreaan Choi-In-Do (hij kreeg les van hem in de hoofdstedelijke Tung Yen-dojo). Ruska is één brok spierkracht, maar tevens een bekwaam technicus die het tegen zwaardere en sterkere tegenstanders (die zijn er!) gemakkelijk uithoudt. Hier verslaat hij in september 1972 de Rus Kuznezov.*

budo-kringen. De Japanner beoordeelt een niet-Japans budo-boek op een geheel eigen wijze. Zij kunnen niet lezen wát er in staat, maar zij zien aan de geplaatste foto's welk niveau zo'n budo-boek heeft. Bovendien zoeken zij direct naar een aantal namen: Jigoro en Risei Kano, Morihei en Kisshomaru Uyeshiba, Mas Oyama en Gushin Funakoshi, Akio Hashimoto en Masami Matsunaga, de Kodokan en de Chudokan, en niet in de laatste plaats naar Geesink-Ruska-Bluming, die alledrie veel vrienden in Japan hebben, en daar zeer gezien zijn.

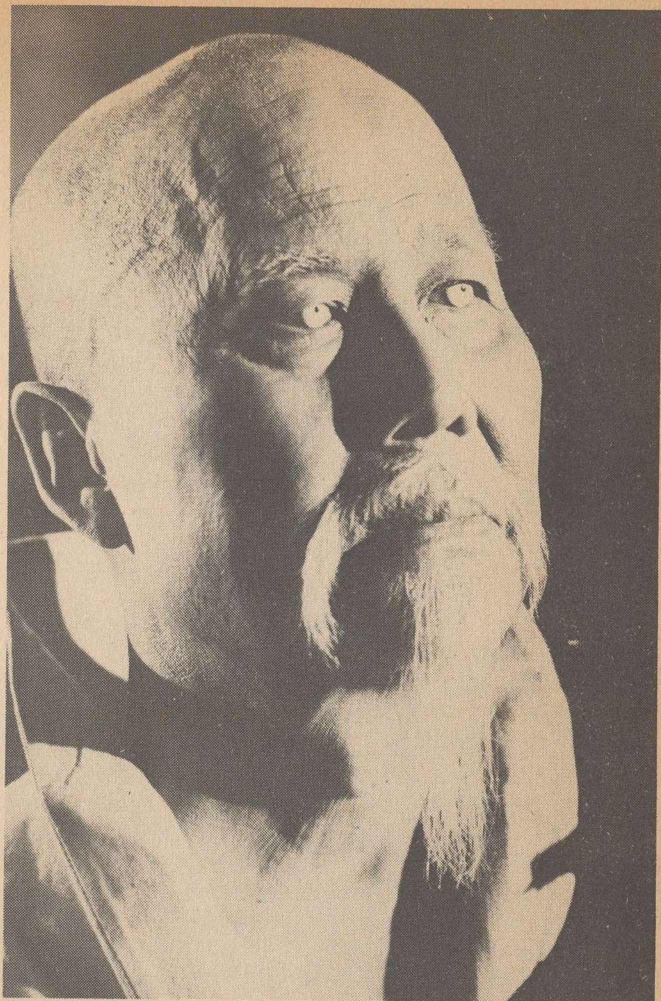
4. Kung-fu: De grote boodschap van meester Po

Als iemand mij een artikel, een boek, een bosje bamboelatjes met een veter bijeengehouden, een rol papier of wat dan ook kan laten zien van meer dan vijf jaar geleden waarin het woord *kung-fu* voorkomt, ter aanduiding van een 'typisch eigen verdedigingskunt uit het oude China', dan zet ik nooit meer een letter op papier over welke vechttechniek dan ook.
Een krasse belofte? Welnee! Het toeval wil dat ik voor bladen als 'TeleVizier', 'Rosita', 'Wereldkroniek' en 'Tros-Kompas' járenlang artikeltjes maakte over Amerikaanse tv-series die in Nederland op de buis kwamen. Een afschuwelijk karwei. Het grootste werk was het bellen met Amerika en de correspondentie met niet alleen de drie belangrijkste netwerken ABC, CBS en NBC, maar ook met producers van series als 'Rawhide', 'Ironside', 'Peyton Place', 'The Flying Nun', 'The Lucille Ball Show', 'The Flintstones' en vult u zelf maar verder aan. Ik stond als het ware aan het hoofd van een eenmans-fabriekje dat dagelijks ettelijke stukken maakte over al deze filmseries, waarbij de redacties kleurendia's en zwart/wit-foto's naar keus bijgeleverd kregen. Al dat materiaal kwam uit de States. Ik ging er zelfs heen, om de mensen met wie ik praktisch elke dag telefonisch contact had, eens te bezoeken. Wat heeft dit met budo in het algemeen, en kung-fu in het bijzonder te maken? Veel! Want voorlopig ben ík het geweest die de jongens van de afdeling Filmzaken van de diverse omroepen persóónlijk gewezen heb op het bestaan en het succes (in Amerika) van de filmserie 'Kung-Fu'. Uiteindelijk nam AVRO's Gerard Smit het besluit 'Kung-Fu' te nemen. Hij heeft er geen spijt van gehad, want al de beschikbare delen werden hier met hoge kijk- en waarderingscijfers vertoond.
Door mijn contacten met Warner Bros., de studio die 'Kung-Fu' voor het ABC-netwerk in elkaar zette, kwam ik in contact met de man die de naam *kung-fu* bedacht: de tv-producer/script-writer Jerry Thorpe, die later de bemoeie-

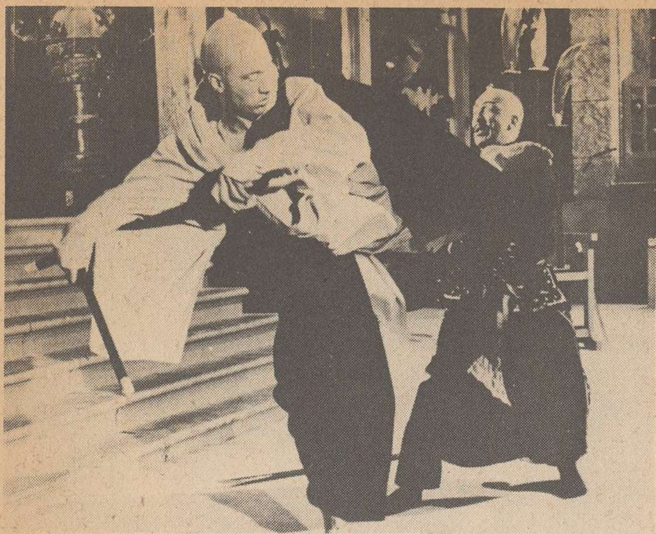
Afb. 23. *David Carradine maakt als de Chinese monnik Kwai Chang Caine een rare sprong over de filmcamera van Warner Brothers in Hollywood. Achter de Mitchell-camera zal hij terecht komen op een dikke laag schuimplastic.*

nis met de kung-fu-materie graag overliet aan zijn assistent, John Furia Jr. Thorpe is er de man niet naar om zich te beroemen op zijn *uitvinding* van kung-fu. In interviews in Amerikaanse kranten, en in het grootste weekblad van de wereld, het zakformaat-magazine 'TV-Guide', zei Jerry Thorpe dat hij de term kung-fu heeft afgeleid van de alom bekende wijsgeer Confucius. Bijna vijfentwintig eeuwen lang was de leer van deze levenswijze man (volgens anderen echter gewoon een wonderlijke dwangneuroticus!) de leidraad van de Chinese beschaving. Oorspronkelijk heet Confusius Koeng Foe-tse, oftewel meester Koeng... Het *kung-fu* van de Amerikaanse tv-makers is een verbastering daarvan, en zou in het gunstigste geval kunnen worden weergegeven als Meester Kung.
Voor wie de tv-serie 'Kung-Fu' gemist heeft: het draait allemaal om een magere, daaps kijkende slome man, die in de verste verte niet op een Chinees lijkt, maar daar wél graag voor doorgaat. Zijn naam is Kwai Chang Caine. Hij wandelt barrevoets door het Wilde Westen anno 1870 en is volgens de brandmerken op zijn onderarm een discipel van meester Po (afb. 24). Kwai Chang Caine woonde eens in de strenge Shaolin-tempel ergens in het Land van het Midden: China. Kwai Chang Caine heeft, teneinde de moord op zijn meester te wreken, het neefje van de Keizer gedood. Hij is nu een vluchteling, die levend of levenloos aardig wat geld opbrengt. Om kort te gaan: Caine heeft een Amerikaanse vader en een Chinese moeder. Dat hij grootgebracht is in de Shaolin-tempel kunnen we zien in de flash-back-opnamen. Zijn 'tempelverleden' is werkelijk fascinerend. Met zijn oude meesters babbelt hij aan de oevers van rivieren over 'het leven'. Maar hij traint ook constant op de binnenplaats van het klooster. Naar hem toegeworpen speren ontwijkt hij moeiteloos; collega-monniken smijt hij met een glimlach om de volle lippen tegen de vlakte.
Wat nu het frappantste is aan deze serie sprookjes: nergens wordt beweerd dat deze Kwai Chang Caine kung-fu 'doet'. Maar het publiek maakt dat er van, thuis voor de buis. Er wordt weliswaar gesuggereerd dat Kwai Chang Caine, als een in oranje pij gehulde lenige monnik,

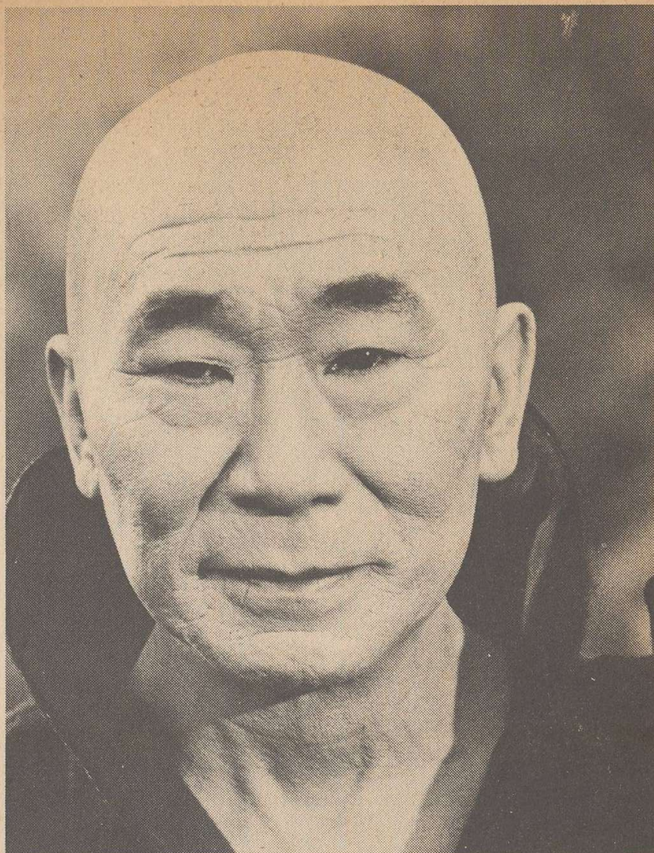
Afb. 24. *De kung-fu-leraar meester Po (gespeeld door Keye Luke).*

door meester Kan (de gymleraar dus, afb. 26) opgeleid is om in een gevecht tegen één of meer tegenstanders altijd als overwinnaar naar voren te komen, maar de náám

Afb. 25. *Kwai Chang Caine in actie! Een scène uit de tv-serie 'Kung-Fu'.*

van zijn nimmer falende techniek blijft buiten beschouwing.
Bij de vaderlandse omroep bestaat een personeelsvereniging die OSO heet: Omroep Sport en Ontspanning. Zó zeer onder de indruk kwamen de omroepmedewerkers van de serie 'Kung-Fu', dat zij nu zelfs een Kung-fu-club hebben opgericht, die heel wat leden heeft. Toen ik zes jaar geleden eens polshoogte kwam nemen of de OSO iets voelde voor een judo-club, vond men dat waanzin: daar was geen interesse voor in de Gooise radio- en tv-fabriek. Het idee: judo...
Erger dan dat het geval is bij Japanse budo, gaan de aanhangers van het uiterst vage kung-fu tekeer met uitspraken van semi-legendarische patriarchen die drieduizend jaar voor onze jaartelling zorgvuldig de kung-fu-bewegingen hebben opgetekend. Sinologen hebben zich tot op heden niet uitgesproken over de kung-fu-rage in Amerika, en in al de landen waar de serie uitgezonden is

Afb. 26. *Meester Kan (gespeeld door Philip Ahn), de 'denker' uit de tv-serie 'Kung-Fu', in de Verenigde Staten door mensen die de serie niet serieus namen 'Kung-foolery...' genoemd.*

(met name in Duitsland heeft de kung-fu-koorts om zich heen gegrepen). Het is trouwens logisch dat de wetenschap zich niet bemoeit met dit soort onbenulligheden. Er is waarlijk wel wat interessanters te berichten over China dan wat te halen is uit de vooral in Amerika verschijnende boeken en boekjes over kung-fu, die in hoge mate kunstmatige, uit de duim gezogen en volkomen vertekende beelden schetsen van de Chinese *wu-shu,* de Chinese budo.

Het Amerikaanse vaktijdschrift voor martiale kunsten 'Black Belt' plunderde haast de kantoren van de afdelingen *publicity and promotion* van Warner Bros. en ABC. De acteur David Carradine moest zich buiten het studioterrein vermommen omdat agressievelingen met hem op de vuist wilden, een verschijnsel dat ook stoere jongens als Robert Mitchum en John Wayne veel hebben meegemaakt. Judo- en karatescholen schakelden vlug over op het lesgeven in kung-fu, wat dat dan ook zijn mocht. De bakermat van cultuur en beschaving in het Verre Oosten mag dan in China liggen, voor de gemiddelde Amerikaan werd China ineens het land van kung-fu. Het leek er op of men uitgekeken was op de Japanse vechtsporten. Het zag er immers niet naar uit dat een Amerikaan ooit wereldkampioen judo of karate zou worden (naast Rusland en Korea vormt geen enkele judo- of karateploeg uit welk werelddeel dan ook een bedreiging voor de Japanners). In de Verenigde Staten zijn karatedo uit Japan, en het 'Chinese' kung-fu op dit ogenblik dé twee oriëntaalse vechtsporten. Snel werden termen uit het Japanse Zen-boeddhisme opgezocht in het Chinees: *do* (de weg, het pad) is in het Chinees *tao*; *zazen* (zitten in meditatie) heet in het Chinees *tso-chan*; de meditatieplaats *zendo* wordt in het Chinees *chan-tang*; *zen* (letterlijk: meditatie) blijkt *chan* in het Chinees; en *koan* (onlogisch vraagstuk) *kung-an*.
Bestaat er bij de Japanse budo-vormen voor elke tak een eigen pak, een eigen 'uniform', de Chinese *wu-shu* als het wél te achterhalen *tai-chi-chuan* (de cirkelende, terugkerende vuist, ook wel vertaald als de vloeiend bewegende hand) en *kenpo* (soort Chinees boksen waarbij ook geschopt mag worden) hebben geen specifieke kleding. Vandaar dat kung-fu beoefenaars zich maar als boetelingen kleden in een zwart zogenaamd Mao-pakje, met aan de voeten lichte linnen schoentjes met platte buigzame zool. In China kan men vandaag de dag nog steeds oudere mannen en vrouwen, jongens en meisjes alleen of in groepsverband op pleintjes en in parken aan *tai-chi-chuan* zien doen: een soort lichaamsbehendigheid die leuk is om te zien, en absoluut niet agressief aandoet. Tai-chi-

chuan is meer een gevarieerde manier van gymnastiek doen dan een zelfverdedigingssysteem. Op Westerlingen maakt die tai-chi-chuan-voorstelling een diepe indruk. Men vindt het boeiend om naar te kijken, en vat de bedoelingen niet helemaal. De eerste indruk is dat de tai-chi-chuan-beoefenaren proberen vogels na te doen, of stromend water. Licht en gemakkelijk verrichten de Chinezen hun tai-chi-chuan, waarmee sommigen dagelijks zo'n kwartier bezig zijn. Zó simpel doen de oefeningen aan, en ze vergen zo weinig spierkracht, dat zelfs héél oude mannen en vrouwen er geen moeite mee hebben.
Zelf heb ik China nooit bezocht, maar ik heb wel gesproken met journalisten die er geweest zijn (ondermeer met Rudolf Kiers van de VPRO-televisie): kung-fu is er totaal onbekend als equivalent van het Japanse karatedo. In Nederland hebben we in Rotterdam en Amsterdam, zoals in zoveel wereldsteden, de *Chinatowns*. Ons land biedt al heel lang een werk- en woonplaats aan Hongkong- en Singapore-Chinezen, en Chinezen uit de Zuid-Chinese provincies Kwantung en Fukien. Ik heb in Nederland zo goed en zo kwaad als dat gaat met oudere Chinezen gesproken: geen énkele Chinees wist iets af van de 'eeuwenoude vechttechniek kung-fu'. Wel van tai-chi-chuan, waarbij de 68-jarige Chinese heer Lauw Oen Soen (de grote leider van de in Nederland gevestigde Chinese restaurants) in zijn kantoor in Den Haag zelfs voor mij wat van die mooie wuivende handgebaren maakte, en iets door zijn knieën zakte.
Wie over budo schrijft, en de kung-fu-ers niet over het hoofd wil zien, kan ruwweg twee kanten op. Je kunt er de draak mee steken, of je kunt er begrip voor opbrengen en stellen dat een mens zijn lust een mens zijn leven is: de term kung-fu ís er nu eenmaal, laat iedereen in z'n waarde, wie aan kung-fu wil doen, die gaat z'n gang maar. Het voordeel van de tweede opvatting is dat het 'wijs' staat, en een gevoel van overwicht en een zekere gemoedsrust geeft. Aan de andere kant wil ik niemand kwetsen, of belachelijk maken. Er zijn, dat is mij bekend, zo langzamerhand heel wat mensen die aan kung-fu doen, zich daar prettig bij voelen, en er van overtuigd

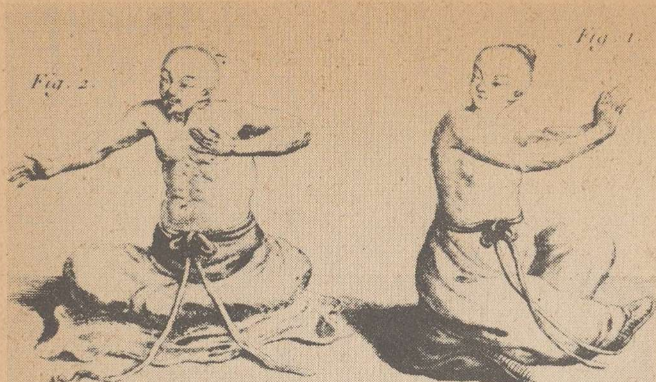

Fig. 2.
Fig. 1.

Fig. 14.

Fig. 10.

Afb. 27. *Illustraties uit het boekje* Notice du Cong-fou des Bonzes Tao-shee, *in 1748 geschreven door de Fransman Jean Joseph Marie Amiot. 'Cong-fou' blijkt niets anders dan wat gymnastiek voor monniken, ter compensatie van een zittend leven. Een vechttechniek was (is) het zeker niet.*

zijn dat ze met kung-fu eigenlijk contact hebben met China's eeuwenoude beschaving en hoogstaande cultuur. Na een prevelementje van hun leraar (meestal een ex-judoka of ex-karateka) over yang en yin, koude en warmte, licht en donker, leven en dood, gaan de kung-fu-studenten enthousiast op oriëntaals-pugilistieke wijze aan de

slag. Ik bezocht diverse kung-fu-clubs, en wat ik daar te zien kreeg, zag ik twee decennia geleden in de Amsterdamse sportscholen van Gé Koning en Lou Spel ook al: opvoering van het oude (Hollandse) jujutsu, thans aangevuld met nonsensicale filosofische begeleiding. De kung-fu-leraar moet in de eerste plaats over een mystiek-religieuse knobbel beschikken.
Hun theoretische kennis van kung-fu halen ze uit Amerikaanse boeken en boekjes van recente datum, volgeschreven door handige copywriters die gretig inhaken op de kung-fu-rage: 'Khoeng-foe is ontstaan door de bewegingen na te bootsen van de dieren in natuurlijke staat. (...) Het lichaam is het middelpunt. Daar gaat de beweging van uit: het 'ik' moet verdwijnen, bezit betekent verlies, het niets bezitten is in menselijk opzicht winst. Eerst jezelf overwinnen, pas dán kan de ander overwonnen worden,' aldus David Wan-Yung Chung in 'Khoeng-fu: religion and selfdefence'. Na lang zoeken is de Amerikaanse sinoloog William C. C. Hu in het bezit gekomen van een korte verhandeling van de Franse jezuïet Jean Joseph Marie Amiot (1718-1793), die iets noteerde over de lichaamsbeweging van Chinese monniken: *Notice du Cong-fou des Bonzes Tao-shee* (afb. 27). Het artikel van Amiot legt uit dat bepaalde bewegingen door de monniken gedaan werden ter voorkoming van allerlei kwaaltjes. De uitdrukking *cong-fou* stamt uit zeer oude tijden, en zal zoiets betekenen als beweging. In ieder geval staat vast dat het van Confucius (Koeng Foe-tse) afgeleide kung-fu van de gelijknamige tv-serie er niets mee te maken heeft.
Vermakelijk zijn ook de geraffineerd samengestelde pseudo-geheimzinnige boekjes uit Amerika, en zelfs uit China(!). Ze zijn in schrijfmachineschrift uitgevoerd, geïllustreerd met wazige foto's van potsierlijke mannen in wijde pantalons en even ruim zittende interlocjes die *chuan-fa* uitvoeren (vuist-bewegingen). Hoewel de boekjes splinternieuw zijn, moeten ze de indruk wekken alsof ze een halve eeuw geleden in de achterkamer van een brillenwinkel in Peking zijn vervaardigd door de toen 102 jaar tellende 'kung-fu meester' Cheng Ting-hua. De

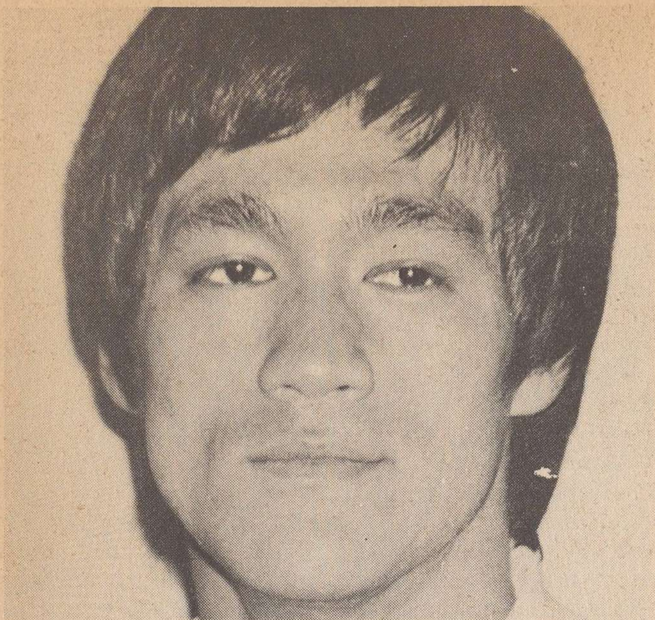
Afb. 28. *De in New York levende en werkende Chinese* tai-chi-chuan-*leraar Lee Fong. Hij beoefent diverse Chinese vechttechnieken, die allemaal vallen onder de term* chuan-fa *(vuistbewegingen).*

rare werkjes, waarvoor belangstelling bestaat in alle landen waar de tv-serie 'Kung-Fu' op de beeldbuis kwam, brengen kennelijk goed geld op. Ze lijken sprekend op een schriftelijke cursus dansen, die mijn vader vroeger eens bestelde om de tango en de cha-cha-cha te leren aan de hand van plat getekende voetjes (de eigen voetjes wit, die van de partner zwart) en een begeleidende tekst.

Een 78-toerenplaat van Charlie Kunz of Victor Sylvester deed de rest. Pa leerde nooit dansen op die manier, evenmin als uit de nep-antiquarische kung-fu-geschriften één nuttige zelfverdedigingstechniek te leren is.
Maar ook Nederlandse publicisten weten er raad mee! Ik ben als budoka/schrijver door een uitgever benaderd met het voorstel met twee Indo-Chinese jongens, die China zelf nog nooit gezien hadden en nooit aan een of andere vechtkunst hadden gedaan, naar het Chinese paviljoen in Brussel te gaan. De trappen van het paviljoen hebben aan de zijkant prachtige stenen drakekoppen, terwijl de tuinen typisch Chinees aandoen. De uitgever vond dat een prima decor om met twee Chinees-ogende knapen kung-fu-foto's te maken, en die te gebruiken ter illustratie van een Nederlandstalig kung-fu-instructieboek. Over *kung-foolery* gesproken...

De Amerikaanse Chinees Bruce Lee (die eigenlijk Li Hoi Chun heet en op 27 november 1940 geboren werd in San Francisco) is door de aanhangers van de kung-fu-methode praktisch heilig verklaard. Op 20 juli 1973, op een warme midzomeravond, werd Bruce Lee met een vredige glimlach om zijn mond dood gevonden in de flat van de Chinese actrice Betty Ting-pei in Hongkong: Bruce Lee was daar aanwezig om het script te bespreken voor zijn vierde film: 'Game of Dead'; 'Spel met de dood'. Maakte hij als *martial artist* in de tv-serie 'The Green Hornet' als jongeheer Kato al aardig wat karate-achtige bewegingen, hij kwam pas op posterformaat met ontbloot bovenlijf in jongenskamers en sportschooltjes te hangen na zijn voor velen ónvergetelijke optreden in drie Hongkong-films van de gebroeders Run Run Shaw en Runme Shaw, respectievelijk 70 en 76 jaar: 'Big Boss', 'The Chinese Connection' en 'The Way of the Dragon'. Al decennia lang worden daar in de Shaw Bros.-studio's aan de Clear Water Bay in Hongkong dergelijke, in internationale filmtaal als *low budget quickies* betitelde rolprenten gemaakt. Ze werden, en worden nog, gedraaid in *Chinatowns* van grote steden, en gedistribueerd in Hongkong zelf, Singapore, Maleisië, Thailand, Indonesië en sommige

delen van Vietnam en Birma, waar de Shaw-broers zo'n vijfhonderd cinema's in bezit hebben. Via de genoemde drie films werd Bruce Lee eerst in Engeland en Amerika, en later over bijna de hele wereld hét voorbeeld voor de beginnende vechtsporter. Bruce Lee, bijgenaamd *de kleine draak,* werd al bij het leven een legende.
In Nederland was het de maatschappij Tuschinski die de eerste *Chinees* gewoon eens uitprobeerde in een theater in de binnenstad van Amsterdam. Niet, zoals gewoonlijk met dit soort films, via een speciale vertoning voor Chinezen (aanvang 's nachts om één uur, zónder ondertitels), maar net als bij een gewóne film 's middags twee voorstellingen, en 's avonds twee.
De perschef van de maatschappij Tuschinski, de heer De Miranda, vertelde me dat de vitrines in de bioscoophal 's nachts werden stukgeslagen en de foto's van Bruce Lee gestolen. Een unicum in het bioscoopwezen! Bijna wekelijks staan er nu Chinese knokfilms in de bioscoopagenda, qua cinematografische vormgeving om in huilen uit te barsten, ontdaan van enig redelijk verhaal of acteerprestatie, maar boordevol absurde vechtscènes. Nog nooit vloeide zoveel bloed over de cinemalakens als bij films als: 'The hand of Dead', 'Fist of Fury', 'Mistress of the Death-Blow' en 'Five Fingers of Death'. In Nederland noemen de bioscoopexploitanten de films van de Shaw-broers uit Hongkong hardnekkig *Chinese karate-films* (de term *karaté* staat in het Japans voor *lege hand: kara* = leeg; *té* = hand). In ons land krijgen de Chinese driestuiverromans in celluloid titels mee als: 'Karate-kolos Lee-Keung', 'Kung-fu-guerilla's', 'De verpletterende voet' en 'De vijf kung-fu-wrekers'.
Om terug te keren naar de op tweeëndertigjarige leeftijd overleden Bruce Lee (gestorven aan een overdosis drugs, zegt men in Amerika): hij was ondermeer een leerling van de Japanse judoka Takauki Kimura. In interviews met de Amerikaanse bladen 'Black Belt' en 'Fighting Stars' had Bruce Lee het altijd over zijn eigen Chinese vechtstijl: Jeet-Kune-do, een samentrekking van Chinees (*Jeet-Kune:* cirkelende, dichtgeknepen hand) en Japans (*do:* de weg, de manier, de richting). Kort voor zijn dood open-

Afb. 29. *De omslag van het Chinese filmblad 'Golden Movie News' (augustus 1973). Het 84 pagina's dikke nummer is geheel gewijd aan de legendarische Bruce Lee, die een maand voor verschijning van dit 'rouwnummer' op mysterieuze manier om het leven kwam. Bruce Lee ontwikkelde uit tal van* budo *(Japanse vechttechnieken) en* wu-shu *(Chinese zelfverdedigingsvormen) een eigen systeem:* jeet-kune-do. *Zelfs een man als Bruce Lee deed nooit aan kung-fu, al denken de kung-fu beoefenaars in het Westen van wel. In Seattle in Amerika exploiteerde Bruce Lee weliswaar het Jùn-Fan-Kung-Fu-instituut, maar hij gaf er les in zijn eigen methode jeet-kune-do.*

de Bruce Lee in Seattle het Jun-Fan-Kung-Fu-instituut. Hij trad daar op als leermeester in het vechten voor diverse collega-acteurs, waaronder James Coburn en Steve McQueen. Coburn en McQueen droegen zijn kist bij de *tweede* rouwdienst in Seattle: Bruce Lee had, hoe vreemd het ook klinkt, een eerste begrafenis in Hongkong, waar zich een stoet van over de twaalfduizend(!) mensen langs de baar voortbewoog. Bij het defenitieve graf in Amerika

sprak James Coburn: 'Zowel als vriend en als leraar heb je mij de essentie van het leven leren vinden.' Op verzoek van Bruce Lee werd de uitvaartdienst muzikaal begeleid door bandopnamen van 'When I Die' van Blood Sweat and Tears, 'My Way' van Frank Sinatra, 'Look Around' van Sergio Mendes, en 'Impossible Dream' van Tom Jones.

De levensgeschiedenis van Bruce Lee is in boekvorm verschenen: zijn vrouw Linda en de journalist Alex Ben Block maakten een half jaar na zijn dood een Dell-pocket onder de titel: *The Legend of Bruce Lee,* met als ondertitel 'Bruce Lee Siu Loong', hetgeen betekent *Bruce Lee Kleine Draak.* De bronnen gebruikt voor het levensverhaal van Bruce Lee, worden genoemd achterin het boek, in de literatuurlijst. Het frappeerde mij dat daarin slechts boeken over karatedo, aikido, tai-chi-chuan, de I-Ching en één dun niemandalletje over kung-fu (1973: *Kung-Fu Meditations* van E. K. Hua) genoemd worden. Alles wat de schrijver van Lee's necrologie over vechttechnieken heeft kunnen opschrijven, haalde hij uit boeken over Japanse budo, gelardeerd met wat I-Ching-gegevens en Zen-toepassing bij vechtkunsten. Alle foto's van Bruce Lee die er in zijn korte filmcarrière gemaakt zijn, werden bijeengebracht in het foto-album 'The Fist that Shook the World', een werkstuk dat in miljoenen exemplaren over de aardbol verspreid is. Een *crooner* luisterend naar de naam Robert Lee (toeval?) zingt een zogenaamd singletje vol met de songs: 'The Ballad of Bruce Lee' en 'JKD' (staande voor Jeet-Kune-do).

Vast staat dat Bruce Lee, die als jongetje al als fotomodel werkte en figureerde in films, verschillende vechttechnieken verkende, zowel in intellectueel opzicht als in de praktijk. De bekendheid die hij nu geniet, en de verering die jonge vechtersbaasjes hem doen toekomen, is echter in het geheel niet in overeenstemming met zijn verdiensten. Als ik hier opschrijf dat China 261 maal zo groot is als Nederland, en het land 810 miljoen inwoners heeft; dat in 1911 onder Soen-Jat-sen van de Kwo-Mintang-partij de revolutie uitbreekt en dat het Keizerrijk China een republiek wordt; dat Tsjang-Kai-sjek en Mao-Tse-Tung de or-

de herstellen; dat in 1927 Mao een nieuwe revolutie start en uitgeroepen wordt tot de grote roerganger, de voorzitter; dat in 1949 Tsjang-Kai-sjek uitwijkt naar Formosa waar hij Nationalistisch China (Taiwan) voortzet, dan is dit alles, hoe weinig ook, nog oneindig veel méér informatie dan de zo onder de indruk van het in Amerika bedachte kung-fu geraakte mensen ooit op eigen kracht boven water weten te krijgen. Dit in tegenstelling tot heel veel budoka, die over het algemeen zeer goed geïnformeerd zijn over Japan en de Japanse cultuur.
Tai-chi-chuan zou met een beetje goede wil een voorbereidende stage genoemd kunnen worden voor de wat agressievere Japanse budo, en het Koreaanse teakwondo. De Chinees Al Chung-Liang Huang zegt in zijn boek *Embrace Tiger, Return to Mountain* (met een voorwoord van wijlen Alan Watts, Zen-autoriteit met internationale reputatie): '... In alle grote Amerikaanse steden lijkt een tai-chi-chuan-rage te ontstaan. Veel mensen willen het leren en behalen er graden en diploma's in. Het doet mij genoegen dat er zoveel interesse bestaat voor deze prachtige *discipline,* maar ik maak me ook een beetje ongerust. (...) Pas in Amerika aangekomen, bezocht ik een paar studio's en instituten voor vechtkunsten. Alleen om er achter te komen op welk niveau er gestudeerd werd. De meeste leerlingen hadden, zoals ik bijvoorbeeld bij het judo merkte, er geen notie van waar de *essentie* lag. (...) Nu komt tai-chi-chuan hier in de mode. Ik vraag me af welke kant het daarmee opgaat.'
Wie het weet mag het zeggen. Misschien wordt het Chinese tai-chi-chuan eens populairder dan momenteel de Japanse budo. Trouwens: filmregisseur Shi Ozawa lanceerde onlangs vanuit Tokio de 'Japanse Bruce Lee', Sunny Chiba. Leuk koppie, vechten als een getraind Japans budoka, en goed acterend ook nog. Zijn grote voorbeeld is niemand minder dan de vermaarde Japanse budoka/filmacteur Toshiro Mifune. Zijn laatste film is geweest 'The Red Sun'. Mifune is een hooggegradueerd judoka, kendoka en aikidoka (afb. 30, 31).
De eerder genoemde nepboekjes over kung-fu, vol legendaire, oncontroleerbare uitspraken van deze of gene

Afb. 30. *Budoka/filmacteur Toshiro Mifune, Japans beroemdste film- en tv-ster. Behalve een knap acteur is hij tevens een* yudansha *(houder van dangraden) in judo, aikido en kendo. Hier speelt hij een samurai in de film 'The Red Sun'.*

meester, foto's van rare standen, voorzien van Confuciaanse teksten, zouden moeten beginnen met de mededeling dat Chinese kinderen al op hun vijfde jaar op straat en op schoolpleinen élke dag het spelletje *touwschoppen* spelen: twee kinderen houden een touw strak tussen hen in, ongeveer op middelhoogte. Een ander kind moet nu proberen tegen het touw te schoppen, eerst vooruit, dan achteruit. Wanneer het touw geraakt is, dan gaat het uiteraard iets omhoog. De kinderen die het touw niet meer kunnen raken met hun voet, zijn 'af'. Chinese jongens en meisjes zijn zeer bedreven in touwschoppen en ping-pong. Die twee capaciteiten (lenige heupen en zéér hoog kunnen trappen door dagelijks touwschoppen) en een bijna onmeetbaar reactievermogen (door het veelvuldig ping-pongen) maken hen uitermate geschikt om tai-chi-chuan- en karate-technieken uit te voeren. Hocus-pocus à la kung-fu (k'oeng-foe, gung-fu, coungfou) komt daar niet aan te pas!

Afb. 31. *Toshiro Mifune nogmaals als samurai in de film 'The Red Sun'. Niemand kan zo'n samurai beter uitbeelden dan deze Japanse acteur. De Japanse krijgskleding staat hem alsof hij er in geboren is. Bovendien weet hij als geroutineerd budoka hoe hij een zwaard moet vasthouden, hoe hij lopen moet, en op welke manier er gevochten moet worden. Wat een verschil met de verrichtingen van de Amerikaanse acteur David Carradine in de tv-serie 'Kung-Fu', of het gedoe van Chinese acteurs in Hongkong-knokfilms...*

5. Nunchaku: Oud-Japanse dorsvlegel een dodelijk wapen

Alsof er nog niet genoeg variatie in de Nederlandse budo-beoefening aanwezig was! Daar duikt begin 1973 ineens de *nunchaku* op in het officiële orgaan van de Budobond Nederland. BBN-leraar Jan Willem Stoker, 3e dan judo, 3e *tan* teakwondo, 6e graad jujutsu en 1e dan *kobudo,* gaf twee Japanse vrienden (Kusumoto en Katagiri) gelegenheid een paar maanden in zijn Rotterdamse dojo te trainen, en er 's nachts te slapen. Op een ochtend, zo vertelt Stoker in 'Budo-Echo', ziet hij de twee zonen uit het Land van de Rijzende Zon bezig met twee knuppeltjes, die aan één kant met een leren veter aan elkaar gebonden zijn. Stoker maakt voor het eerst kennis met de *nunchaku,* krijgt na lang aandringen les van de Japanners, en is nu zelf zeer bedreven in het hanteren van de stokjes.
De technieken die met dit in wezen oud-Japanse dorsvlegeltje, afkomstig van het platteland van Okinawa, worden uitgevoerd tegen zwaardaanvallen en aanvallen van een ongewapende tegenstander (bijvoorbeeld karateka), worden gevat onder de noemer *kobudo.*
De circa vijftig centimeter lange stokjes, hier bekend als *wurgstokjes,* vallen sinds 5 september 1974 onder de Wet tot Wering van Ongewenste Handwapenen. Geen nood, de handelaren in nunchaku weten er raad op: de wurgstokjes zijn nu lós te koop, de veter doet de koper er zelf even aan, en de nunchaku is weer compleet. Duizenden nunchaku werden, en zullen waarschijnlijk nog verkocht worden. De boeren op Okinawa waren er in vroeger tijden vanzelfsprekend erg handig in. Ze hadden de nunchaku de hele dag vast omdat het hun gereedschap was. Om het saaie dorswerk wat aantrekkelijker te maken, werden tijdens het dorsen 'moeilijkheidsgraden' in hun bezigheden aangebracht: juist op díe plek de dorsvlegel laten neerkomen, of zelfs een vlieg of mug tijdens het vliegen raken met het uiterste einde van de nunchaku. Kortom, de boeren

slingerden de stokjes rond vanuit alle standen. Men heeft nu bij geoefende kobudoka snelheden gemeten aan het eind van de stokjes van ruim 500 kilometer per uur.
Een paar jaar voor budoka Stoker de nunchaku bij de BBN binnenbracht, werd er in Amerika al les gegeven in het hanteren van de nunchaku. Er worden in de Verenigde Staten zelfs metalen nunchaku verkocht, bestaande uit drie delen. Soorten nunchaku in Japan zijn: *hakkaku-kei-nunchaku, maru-gata-nunchaku, sosetukon-nunchaku, hankei-nunchaku, san-setukon-nunchaku* en *yon-setsukon-nunchaku,* oftewel ronde stokken, halfrond, en twee- en driedelig.
Vooral in de Verenigde Staten is de belangstelling voor dit soort Japanse wapens toegenomen: de *sai* (een kleine drietandige boerenvork) is heel populair; de *tonfa* (een onbenullig ogend plankje met handvat dat dienst deed bij het rijst oogsten) eveneens; de *shuriken* (een rond metalen plaatje van het formaat van een conservenblikjesdeksel, voorzien van punten, waarmee op grote afstand de tegenstander de keel doorgesneden kan worden als er op een bepaalde manier mee gegooid wordt); dit cirkelzaagje de *shuriken* is momenteel een gewild artikel. Met het invullen van een bon uit de 'Martial Arts Shopping Guide' krijgt de cliënt de sai (vijfentwintig dollar), de nunchaku (ongeveer vijf dollar), de tonfa (negentien dollar) en de shuriken (vier dollar) franco thuisgestuurd.

6. Kendo: De weg van het zwaard, Zen in een harnas

'Kendo is Zen.'
Monnik Zenshu Inou van de Engakuji-tempel in het blad National Geographic van maart 1974.

Wie Zen zegt, zegt kendo; wie kendo zegt, zegt Zen. Zen-meester Takuan (1573-1645) schreef een brief aan zijn discipel Yagyu Tajima no kami Munenori (1571-1646)*, één van Japans grootste zwaardvechters, waarin hij het verband van Zen met de kunst van het zwaard uitvoerig behandelde. Professor Suzuki vertaalde dit tractaat, en publiceerde het naar zijn zeggen onverkort en zonder wijzigingen in zijn boek *Zen and the Japanese Culture.* Een gedeelte daaruit:
'...De weg is lang en moeilijk. Tussen het stadium van beginneling en meester liggen jaren van intensief en onophoudelijk oefenen. Pas onder invloed van Zen is het kunnen geestelijk geworden. De beginneling zelf is veranderd, doordat hij in overwinningen op zichzelf vrijer is geworden. Het zwaard werd zijn ziel: het zit hem niet meer zo los in de schede; hij trekt het alleen als het onvermijdelijk is. De onbekommerdheid die hij als beginneling bij het begin van de lessen is verloren, heeft hij zich aan het eind als onverstoorbare karaktertrek weer eigen gemaakt.'
Het is eveneens meester Takuan geweest die verkondigde dat de waarheid van kendo en zendo (de Zen-weg) blijkt uit de manier waarop de *kenkaku* (zwaardvechters) de gewone dag buiten de dojo doorbrengen. Het kendo-meesterschap brengt onverbrekelijk een houding met zich mee die bestand is tegen allerlei moeilijkheden in het leven van alledag. Vol zekerheden is het leven van een

* no kami: letterlijk 'heer van...', oorspronkelijk een bevelvoerende rang, later een eretitel zonder regeringsbevoegdheid, vaak verleend aan zwaardsmeden en tsuba-shi (tsuba-makers).

Afb. 32. *Dynamisch moment in een kendo-wedstrijd, gehouden in het Nippon Budokan in Tokio: voor budo-kenners een plaat om stil van te worden...*

meester in de vechtkunst, en in Zen. Wie in kendo, volgens meester Takuan, alleen een opvallende behendigheid in slaan en steken met het zwaard ziet, mist de zin die grote kendo-meesters aan kenjutsu (kendo) gegeven hebben, Dat komt ongeveer op hetzelfde neer als wanneer iemand in kendo niets anders ziet dan een gymnastiekoefening. Zo iemand ontwijdt de Kunst van het Zwaard.

Zwaardmeesterschap (*tachikaki*) ontwikkelde zich in Japan in de twaalfde eeuw, waar militairen (*samurai*) en monniken zich vol overgave leerden bekwamen in het schermen met het gevreesde Japanse zwaard, de *katana*. In de Heian-periode (794-1185) en de daarop volgende Kamakura-periode (1186-1333) bedreven de samurai *taichi-uchi shiai*. Eerst in het Muromachi-tijdperk (1392-1573) kwam er een schermvorm die men de naam *kenjutsu* meegaf: zwaardkunst.
Er kwamen schermmeesters die hun technieken in schrift vastlegden, en een bepaald systeem van onderwijs gingen

toepassen. In de Zen-tempels in Kashima en Katori, in het gebied dat tegenwoordig bekend staat als Chiba, werd onder de legendarische zwaardmeester Ienao Izasa (1387-1488) het kentjutsu geboren. Izasa-*hanshi* (de grootste) is het beginpunt van een lange lijn van *kenshi* (absolute zwaardmeesters): hij gaf les in een kenjutsustijl die heden ten dage nog bekend staat als de stijl van de Shoden Katori Shintoryu.
Meester Izasa onderwees zeven specialiteiten, zeven voorkeurstechnieken (*kata*): vier voor *o-dachi* (het lange zwaard), en drie voor *ko-dachi* (het korte zwaard). De techniek van het hanteren van twee zwaarden wordt onder budoka dikwijls toegeschreven aan de grote kenjutsuka Myamoto Musashi (1584-1645), waarover in dit hoofdstuk later nog het een en ander gezegd zal worden, maar volgens budo-geschiedkundige Don F. Draeger werd deze manier van schermen al toegepast door de Katoriryu van meester Izasa.
Er zijn vele namen te noemen van in Japan in de loop van de eeuwen beroemd geworden zwaardmeesters. Tegenwoordig komen die namen voor in Japanse tv-series, de equivalenten van de Amerikaanse western: wat daarin de cowboy is met zijn twee Colt. 45-wapens op de heupen, is in de Japanse films de samurai en zijn fabelachtige beheersing van *iaijutsu,* het bliksemsnel kunnen trekken van het zwaard, en uit elke positie gebruiken. Een schitterende film rouleerde in 1970 in de bioscopen: *The Red Sun,* waarin de fameuze Japanse acteur Toshiro Mifune (geb. 1909) de rol van 'cowboy-samurai' speelde. Talrijk zijn in Japan de mythen en sagen waarin onoverwinnelijke samurai de hoofdrol spelen.
In Japan bestaan legio verhalen over de kracht van zwaarden. Kunio Yanagita verhaalt in *Japanese Folk Tales* (Nippon no Mukashibanashi Kaitai Han, Tokio, Kadokawa, 1960) over twee beroemde zwaardsmeden: Masamune en Muramasa.
Als Muramase-*shihan* een zwaard klaar had, kon hij het rechtop in een snelstromende rivier zetten. Elk dood blad dat tegen het snijvlak dreef, werd feilloos gespleten. Deed Masamune-*shihan* hetzelfde met een door hem ge-

smeed en ingewijd zwaard, dan verliep de proef anders: drijvende blaadjes ontweken behendig het vlijmscherpe zwaard, en snelden onbeschadigd aan weerszijden van het magische wapen verder. In het sprookje wordt op deze wijze bewezen dat het zwaard van de laatste wapensmid een grotere geestelijke kracht bezat en van een hogere kwaliteit was, eigenschappen die de meester er eigenhandig in had aangebracht.

In het midden van de 18e eeuw koos de Abe-tate-ryu de naam kendo voor de term ken-jutsu, daarmee uitdrukking gevend aan de meer geestelijke waarden die aan het 'moderne' kenjutsu toch verbonden waren. Het *do* drukte dat beter uit (de methode, de weg, de manier waarop) dan het *jutsu* (kunst in de zin van behendigheid, bekwaamheid). In die tijd kwamen ook de eerste *shinai* in de kendo-dojo, een zwaard bestaande uit vier loten bamboe, bijeengehouden door een leren dopje en drie leren veters. Dit oefenzwaard voldoet tot op heden uitstekend, meer dan het houten zwaard (*bokken*) waarmee de zwaardmeesters hun techniek onderwezen aan hun leerlingen in de 15e, 16e en 17e eeuw. Met de *bokken* konden nog zware letsels worden toegebracht. De eerder genoemde meester Myamoto Musashi versloeg zelfs met een *bokken* een tegenstander die gewapend was met een *katana:* meester Sasaki Kojiro was het slachtoffer. Hoe paradoxaal het wellicht ook klinkt: in deze tijd beoefenen in Japan in over de 4000 kendo-ryu miljoenen mensen kendo, niet om massaal ten strijde te trekken, maar individueel, als middel tot het vinden van innerlijke rust en vrede.

Als Japanse jongetjes vijf jaar geworden zijn, krijgen zij op de vijfde dag van de vijfde maand van hun vader een zwaard. Op scholen en universiteiten is kendo een leergang die niemand nodeloos verzuimt. De jeugd hoort in de familiekring de spannende en dikwijls mooie verhalen van grootvader en overgrootvader over de heldendaden van de samurai of juist de in een budo-tak bedreven dappere burgers. Voor de tv genieten ze, mét hun ouders, van de samurai *chamabara,* films die met een knipoog naar de Western 'Eastern' genoemd zouden kunnen worden.

Op latere leeftijd komt het Zen-aspect in hun training naar voren. Zen-meester Takuan zegt in zijn brief aan zijn leerling: *'De volmaaktheid van zwaardkunst bestaat hierin, dat geen gedachte meer aan jij en ik, aan de tegenstander en zijn zwaard, aan het eigen zwaard en hoe het gehanteerd moet worden, zelfs geen gedachte aan leven en dood het hart bekommert. Alles is leegte: jij zelf, het zwaard, de handen die het zwaard hanteren. Zelfs de gedachte van leegte is niet meer aanwezig. Uit een dergelijke volmaakte leegte ontspringt de ontplooiing van het juiste handelen.'*

Om een citaat als dit weer enigszins op zijn waarde te toetsen, is het weliswaar niet gebruikelijk om direct daarop een tegenstander van Zen aan het woord te laten, maar dat is nog geen reden om het na te laten.

Beweerde men vijf decennia geleden nog dat, zodra de mens de maan zou bereiken, de aardbol uiteen zou vallen; dat men het vervangen van iemands (zieke) hart door een (gezond) hart van een door bijvoorbeeld een ongeval ontslapene de ontvanger van dat nieuwe hart de karaktertrekken van de donor overnam, dit alles is inmiddels door de wetenschap weerlegd. Zo zijn er ook wetenschappers die de Zen-'formule' in een kunst of spel als kendo 'volslagen misleidend' noemen. De zgn. anti-Zennisten reageren in de meeste gevallen emotioneel op Zen, en willen er nauwelijks over in discussie treden. Zij beweren ongeveer dat Zen-oefening in werkelijkheid mikt op ontlasting van de geestelijke spanning en de daaruit voortvloeiende verkrampte stijl van uitvoering van de technieken. In een door angst voor mislukking en gezichtsverlies gekwelde Japanse cultuur moet de budoka bijgebracht worden dat de afloop van het gevecht hem koud laat, dat hij geen strijd uitvecht, maar een mystiek ritueel uitvoert. Vandaar de ritualistische sfeer, de mystieke taal bij Zen-kunsten, waar Westerse bewonderaars die onbekend zijn met de psychologische achtergrond, zo bevattelijk voor zijn.

Zen, volgens sceptici door Zennisten gezien als zijnde vol van het andere, het hogere en het ondenkbare, vormt – aldus de tegenstanders – voor gemakkelijk te beïnvloeden geesten een gammele oneerlijke formule tegen de angst in

het algemeen, en de dood in het bijzonder.
Verstandig is het niet, als men dan zo nodig voor verstandig wil doorgaan, om hierop direct te reageren met verwijzing naar mensen die middels Zen, in praktijk gebracht via een budo-'sport', echt gelukkiger geworden zijn, die voor hun omgeving, en vooral voor zichzelf, handelbaarder zijn geworden, prettige ongecompliceerde mensen die zich hebben ontworsteld aan een sterk egoïstische levenswijze. Zo'n argument steekt mager af bij de gezwollen tegenwerpingen van de anti-Zennisten.
Hoe komt het, dat het boek *Go Rin No Sho* (in het Engels *A Book of Five Rings*) van zwaardmeester en Zennist Myamoto Musashi, die in 1645(!) op 63-jarige leeftijd rustig op zijn slaap-*tatami* stierf (een bewijs dat hij een groot kendoka was: hij verloor nooit een gevecht, en doodde uit zelfverdediging zijn eerste aanvaller die het op zijn leven gemunt had, toen hij dertien jaar was), hoe is het te verklaren dat het enige manuscript van deze grootste zwaardvechter uit de Japanse historie in 1977 in de boekenkast staat van talloze Japanse zakenlieden, onderwijzers, schrijvers, studenten en arbeiders?
Myamoto Musashi was behalve een meester in het zwaardvechten ook een bekend en gewaardeerd kalligraaf. Van zijn kalligrafeerwerk is de spreuk *Zen ken shu* (Zen is het zwaard, het penseel), in veel Japanse kendo-dojo aanwezig. Bekend onder kendoka is tevens het van hem afkomstige gezegde *Banri ikku,* hetgeen zoveel wil zeggen als *Eén leidt tot tienduizend.* Het is een Zen-boeddhistische zegswijze geworden die neerkomt op de 'stelling' dat alleen hij die de trede van volmaakt meesterschap, met de totale verlossing van het 'ik', bereikt heeft, een juiste strijd kan leveren. Alleen hij kan zich onfeilbaar ontdoen van tegenstanders die het op zijn leven gemunt hebben.
Het boek *Go Rin No Sho* verscheen in 1970. Meester Musashi, *kensei* noemt men hem in Japan, wat zoveel wil zeggen als zwaardheilige, zette zijn filosofie op schrift als testament voor zijn aangenomen zoon en leerling, Teruo Nobyki. Zijn kendo-strategie dringt door tot de kern van de dingen. Zoals wijlen Mao-tse Tung als leider

van Rood-China bekende zijn strategie om het land te besturen te hebben geleerd uit de regels van het eeuwenoude go-spel (bordspel met 181 zwarte en 180 witte stenen), zo bestuderen industriëlen en kunstenaars het 350 jaar oude boek van Musashi als een dagelijkse gids voor het behalen van succes op zakelijk en maatschappelijk gebied, hoewel het in wezen over kendo gaat. Daarbij moet gezegd worden dat in Japan natuurlijk veel kendoka te vinden zijn, zodat het mes aan twee kanten snijdt.

'Het hoogste is, te overwinnen zonder te vechten.'
Meester Kimura Kyuho in *Kenjutsu Fushiki Hen* (Het onbekende in de zwaardkunst).

Zoals dat gewoonte is bij alle budo-onderdelen, worden de bekwaamheden van de budoka aangeduid op dezelfde manier als dat op Japanse universiteiten en in bijvoorbeeld de beeldende kunst toegaat: zes *kyu*-graden (klassen), waarna de *yudansha* volgen, tien *dan*-aanduidingen, lopend van de eerste tot en met de tiende dan. Dit is een soort academische hiërarchie, een rangorde waar vooral de Westerse sportwereld wat moeite mee heeft. Hier is men nu eenmaal meer gesteld op een beker of vaantje, medaille of goud reversspeldje, een gele trui of bokaal met inscriptie. Budoka dragen hun 'diploma' om het middel: een band (*obi*) met wat Japan betreft voor de *kyu*-graden de kleuren wit en bruin, voor de *dan*-stappen van eerste dan tot vijfde dan zwart, van zesde dan tot en met achtste dan rood-wit geblokt, en voor de negende en tiende dan een rode obi. Veel budo-*hanshi* (grootmeesters) droegen aan het eind van hun aan budo gewijde leven opnieuw de witte obi, kenmerkend voor de Zen-filosofie dat alles weer eindigt waar het begon: '*Voor iemand naar Zen gaat leven, zijn bergen gewoon bergen en is water gewoon water. Als hij inzicht krijgt in de waarheid van Zen, dan zijn voor hem bergen geen bergen en is water geen water. Later, wanneer hij werkelijk het oord van rust heeft bereikt, zijn voor hem bergen weer bergen en is water weer water.*'

In Europa komt de beoefening van kendo goed op gang. Zijn er over het algemeen voor karate, judo of aikido voldoende Japanse sensei aanwezig (of hooggegradueerde Westerlingen), kendo-sensei zijn er praktisch niet in onze streken. Van tijd tot tijd arriveren kendo-sensei in ons land, om er een paar lessen te geven, daarbij de leerlingen diep bedroefd achterlatend: het Oosten was even op bezoek, zó is kendo, ze hebben het weer even kunnen zien, en nu blijven ze achter met hun instructieboeken, maar zonder geestelijke leidsman. (Gedurende de maand no-

Afb. 33. *Het embleem van de Nederlandse Kendo Renmei, een ontwerp van de Haagse kendoka Willem Bekink. Het embleem* (mon) *heeft de vorm van de* sakura-*bloem, vanouds het symbool van de samurai. Een korte bloei in volle pracht, en dan valt de bloem plotseling af. In het NKR-embleem worden de vijf bladen van de bloem gemarkeerd door* men, *de kendo-maskers. De maskers vormen een gesloten kring, en symboliseren de eenheid van de groep, schouder aan schouder, vastbesloten, onafscheidelijk.*

vember 1976 verbleef in Nederland de 8e dan kendoka Saturo Sugo, instructeur van de Japanse nationale kendobond ZNKR. Zeventien dagen lang onderwees Saturo Sugo Nederlandse kendoka.)

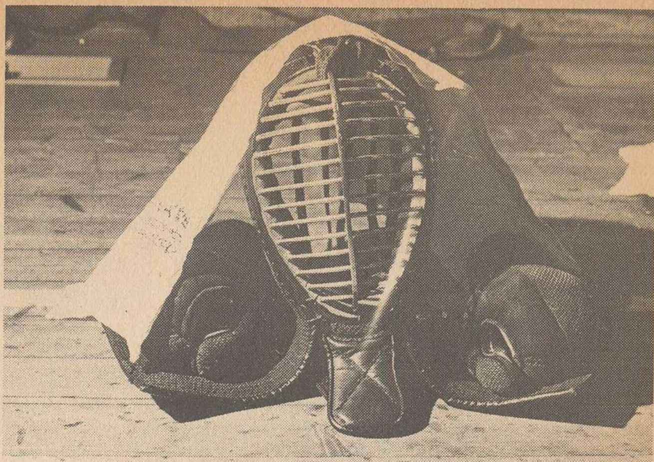
Dat het aantal kendoka buiten Japan niet al te groot is, is waarschijnlijk te verklaren uit het feit dat ten eerste de uitrusting vrij kostbaar is (toch al gauw vijfhonderd gulden), en ten tweede kendo de moeilijkste budo-tak is, die als middel van zelfverdediging nauwelijks waarde heeft in een gevecht van man tegen man (hoewel de basistechnieken, de grondbeginselen van kendo-bewegingen terug te vinden zijn in het karate). Toch zijn er kendoscholen, onder meer de Nederlandse Kendo Renmei waar *bogu* (kendo-uitrustingen; afb. 34, 35) per les te huur zijn.

De pur-sang kendoka zal echter het liefst zijn eigen *shinai* bezitten en zijn eigen *bogu.*

De eerste kledingstukken die een kendoka aantrekt, zijn een zwaar katoenen jack, de *keiko-gi,* en een wijde geplisseerde broekrok, de *hakama,* die tot iets over de enkels reikt. De *keiko-gi* kan wit, donkerblauw of zwart zijn; de *hakama* is doorgaans zwart. De *hakama* wordt over de *keiko-gi* aangetrokken, en met banden om het middel vastgemaakt. Eveneens met banden om het middel gestrikt wordt de *tare,* een uit drie flappen bestaande heupbescherming, vervaardigd uit verschillende op elkaar genaaide lagen zwaar katoen. Ter bescherming van de borst wordt vervolgens de *do* aangetrokken, die met banden kruiselings over de rug wordt vastgemaakt. De *do* is doorgaans van bamboe, leer of tegenwoordig zelfs van polyester (in vrolijke tinten verkrijgbaar). Voordat het schermmasker, de *men,* met stalen tralies, over het hoofd wordt getrokken, vouwt de kendoka eerst een hoofddoek om het hoofd. Deze doek, de *hachimaki,* dient vooral om het zweet te absorberen, maar geeft ook een lichte bescherming tegen een eventuele slag op het hoofd. De *men,* het masker dus, wordt vastgestrikt met banden. Daarna is het de beurt aan de degelijk gewatteerde handschoenen, de *kote.* En dan is de kendoka gekleed voor de training, of de strijd.

Afb. 34. *De complete kendo-uitrusting (*bogu*):*
shinai *bamboe-oefenzwaard*
men *hoofdbeschermer*
kote *pols- en handbeschermers*
do *borstbeschermer*
tara *heupbeschermer*
Kendo *is in Nederland nog niet zó gewoon, dat deze* bogu *in de sportwinkel te koop zijn. Voor een kwalitatief goede* bogu *tegen redelijke prijs kunt u terecht bij de Nederlandse Kendo Renmei (NKR) te 's-Gravenhage, Wassenaarseweg 88.*

Afb. 35. *Men en kote (hoofd- en hand/pols-bescherming).*

Bekend is inmiddels dat een imitatiezwaard, de *shinai,* met twee handen beetgepakt wordt. De *shinai* is samengesteld uit vier lange, tegen elkaar passende bamboelatten, die aan de ene kant bij elkaar worden gehouden door een suèdeleren greep, en aan het andere eind door een leren dopje. Dopje en handgreep zijn verbonden via een over de gehele lengte van de *shinai* lopende snaar. Deze snaar symboliseert de botte kant van het zwaard. Slagen worden uitgevoerd met het bovenste gedeelte van het zwaard. De totale lengte van de *shinai* is 115 cm. Er bestaan iets kortere en iets langere typen. Voor twintig à vijfentwintig gulden is hier en daar in Europa een *shinai* te koop. Ze worden in de hitte van het gevecht nogal eens kapotgeslagen. Bovendien maken zij door hun merkwaardige constructie een geweldig lawaai als er mee geslagen wordt. Tijdens het toedienen van de slag slaakt de kendoka een harde, lang aangehouden kreet (mèn...! dò...!), een manier om de slag kracht bij te zetten, de ademhaling te regelen, en de tegenstander schrik aan te jagen. Wie in een Japanse stadswijk naar de kendo-dojo zoekt, loopt eenvoudig op het lawaai af: het kán niet missen.

Afb. 36. *Een hels kabaal! Het Nippon Budokan Renshu Centre in Katsu-ura, in de 'prefectuur' (provincie) Chiba. De dojo meet hier 100×100 m. In deze enorme oefenruimte organiseert de Zen Nippon Kendo Renmei jaarlijks instructiecursussen. Deze kendo-lessen voor leraren duren zestien dagen, en dagelijks wordt er zes uur getraind. Twee kendoka van de Nederlandse Kendo Renmei volgden al een dergelijke stage.*

Een kendo-partij bestaat uit een opeenvolging van acties, die zowel aanvallend als verdedigend kunnen zijn. Ze vereisen een ononderbroken concentratie, althans van de beginneling. Een kendo-*hanshi* zal, omdat hij al ver is in deze door de Zen-gedachte bepaalde kunst, zijn zwaard gestuurd weten door het *het*, zijn handelingen gaan als het ware buiten hem om, hij slaat de fase van het denken over en denkt als het ware met armen, benen, voeten.

Elke aanval in kendo, of die nu succes heeft of niet, wordt direct gevolgd door een nieuwe actie. Een aanval afwachten, op adem komen is er niet bij. Zen-meesters vergelijken een zwaardgevecht met een vonkenregen. Ondanks al die schijnbare opwinding en agressiviteit moet de geest van de kendoka rustig blijven. Zijn geest is een heldere spiegel, rimpelloos water, waarin de maan even stil staat als aan het uitspansel. In zo'n toestand ontgaat

Afb. 37. *Kendo-training in de paleis-dojo in Tokio.*

de kendoka geen enkele beweging van zijn tegenstander. Water en maan. In Japan wil dat zeggen dat lichaam en geest met elkaar in harmonie zijn, een onverbrekelijke twee-eenheid.

Weer anders zegt Zen-meester Ito Tenzaa Chuya (1661-1742) het 'Wie zich oefent in techniek, leert, als hij zijn best doet, een zuiver fysieke kunst. De geest wordt beheerst door het verlangen: ik wil zo snel mogelijk winnen! Zo iemand handelt gekunsteld, gespannen. Alleen in een gemoedstoestand die vrij is van elk bewustzijn, kan gehandeld worden zonder te handelen, zonder bedoelingen, zonder dubbelzinnige trucs en afleidingsmanoeuvres.'

Summier wat kendo-techniek: meester Myamoto Mushasi noemde zijn vijf basishoudingen: de vijf posities. Vanuit die posities kan men alle kanten op in een gevecht.

chudan: de *shinai* midden voor het lichaam gehouden, alsof het zwaard uit de navel komt, de punt gericht op de keel van de tegenstander.

jodan: de *shinai* recht over het hoofd achterwaarts houdend

gedan: de *shinai* voor het lichaam houdend, de punt naar beneden gericht

Afb. 38. *Kendo-training in de keizerlijke Saineikan-kendo-dojo in Japan: een opname van het ceremonieel voorafgaande aan een oefenpartij.*

hasso: de *shinai* verticaal langs de rechterzijde van het hoofd houdend
wakigamae: de *shinai* gestrekt langs de rechterzijde van het lichaam houdend, de punt naar achteren en naar beneden wijzend.
Volledigheidshalve geef ik hier de slagen waarvoor in een kendo-partij één punt (*ippon*) gegeven wordt:
men: slag midden op het hoofd
hidari-men: slag op de linkerslaap van de tegenstander
migi-men: slag op de rechterslaap van de tegenstander
hidari-do: slag op de linkerkant van het kuras
migi-do: slag op de rechterkant van het kuras
kote: slag op de rechterpols
hidari-kote: slag op de linkerpols
tsuke: steek naar het strottehoofd (mag niet worden uitgevoerd door *kyu*-houders)

Het ceremonieel in de kendo-dojo wordt, meer nog dan bij de overige budo-kunsten, streng in acht genomen (afb. 38). Voor een samurai betekende het vroeger het

verlies van eer als hij van zijn zwaard gescheiden werd. De samurai sliepen met hun zwaard naast de slaap-*tatami*. Wanneer in een samurai-familie een zoon geboren werd, werd een zwaard binnengebracht. Als een samurai stervende was, legde de familie of wie er op dat moment in zijn nabijheid was, zijn zwaard naast hem neer. Nog steeds is het zo dat in een kendo-dojo een kendoka nooit over een op de grond neergelegde *shinai* heen stapt.

Zen-monniken waren vaak ware wapensmeden. Zij maakten prachtige zwaarden, die zevenmaal gevouwen en gesmeed werden, om het soepel en sterk te krijgen, uit staal van een hoogwaardig gehalte. De versieringen van het blad (*mi*) zagen er schitterend uit. Tijdens de Tweede Wereldoorlog namen de Amerikaanse militairen hooggeplaatste Japanners hun zwaarden af (veel kendo-*bogu* werden verbrand). Tegenwoordig komen de Japanners die zwaarden op kunstveilingen in de Verenigde Staten weer terugkopen voor prijzen die soms boven de vijfduizend dollar liggen.

Ook stootplaatjes (*tsuba*) hebben veel waarde, en zijn ware uitingen van kunstenaarschap. Momenteel wordt het toetsen van nieuwe zwaarden op balen stro gedaan. Eeuwen geleden namen de samurai daarvoor menselijk materiaal: lichamen van onthoofde misdadigers. De houwen waren in moeilijkheidsgraden verdeeld, en varieerden van een slag dwars over de heupen (*ryo guruma*) tot het afhakken van een hand (*sodesuri*). Er werden buitennissige namen voor bedacht: *ryo guruma* betekent bij voorbeeld 'twee wielen', *sodesuri* 'afhakken van de mouw'.

Bizar doet het aan te weten dat de samurai, voordat hij zijn tegenstander te lijf ging, de hoffelijkheid streng in acht nam. In een gevecht tegen één tegenstander noemde de samurai, voor hij het zwaard trok, eerst op theatrale wijze zijn familienaam, de heldendaden van zijn voorouders, en daarna zijn eigen heldhaftige activiteiten in het verleden. Bovendien voerde de krijger in zijn schild het familiewapen (*mon* in het Japans). Was het gevecht voorbij, dan maakte

de overwinnaar zijn tegenstander dikwijls nog langdurig tal van complimenten, voordat hij hem het hoofd afsloeg. Zó sterk stonden de krijgers onder invloed van het Soto-Zen van meester Dogen, dat zij de mentale discipline en beleefdheid doorvoerden tot het in onze ogen absurde: voordat een samurai ten strijde trok, brandde hij bij voorbeeld wierook in zijn *men* (hoofdbescherming, een soort helm). Mocht zijn hoofd van zijn romp gescheiden worden, dan zou dat hoofd tenminste nog geruime tijd prettig geuren.
In bepaalde kringen bestaat een grondig wantrouwen tegen Zen en alles wat daarmee in verband gebracht wordt. Is het de wens van een krankzinnige om een geurig hoofd te hebben op het slagveld?
Ik denk aan wijlen mijn oom Freek. Een evenwichtig mens, die zeker 'normaal' genoemd mag worden. Als hij een dagje naar Amsterdam ging met tante, waste hij zich 's morgens steevast met een overdadig geurend stuk zeep. Bovendien trok hij zijn nieuwste stel ondergoed aan. Dit alles omdat hij, áls hij een verkeersslachtoffer zou worden, schoon en aangenaam riekend de afdeling spoedgevallen opgereden kon worden, of in het ergste geval de aflegruimte van de begrafenisonderneming.
De beleefdheid van de samurai strekte zich uit tot na de dood; die van Hollandse oom Freek eveneens.

Katana no kata is een onderdeel van het kendo, kortweg *kata* genoemd, een choreografie waarin alle technieken op zo perfect mogelijke wijze worden uitgevoerd, zowel qua beweging als qua tijdsduur. Op deze manier oefenden de samurai in de tijd dat zij nog niet over een *shinai* beschikten. Bovendien gaven zij er de voorkeur aan met de échte *katana* (zwaard) te trainen: de balans van hun eigen wapen was hun vertrouwd, de reikwijdte bekend, hun eigen ziel en zaligheid zat ín hun zwaard. Zwaardmeesters moesten hun meesterschap keer op keer bewijzen in de onherroepelijke strijd op leven en dood. Training met een houten zwaard, of met een ander onecht zwaard, vond niet plaats.

De kendo-kata worden tegenwoordig meestal uitgevoerd met een *bokken* of *bokuto* (typen houten zwaarden). De kendoka dragen bij de demonstratie alleen de *keiko-gi* en de *hakama* (jasje en broekrok), geen *do* en *men* (harnas en masker). Bij kendo-*sensei* is het gebruikelijk de *kata* te verrichten met een echte *katana,* een vlijmscherp wapen. Vanzelfsprekend moeten de uitvoerenden hun wapens volkomen onder controle hebben. De aanvallen en verdedigingen worden volbracht met volledige inzet: één moment van verzwakte concentratie kan absoluut de dood van één van de twee kendoka tot gevolg hebben. Zelf heb ik diverse malen kendo-kata zien uitvoeren door grootmeesters. Met de precisie van balletpassen verloopt het *kata,* maar de spanning, de budo-dynamiek straalt er met kracht vanaf. Hoewel in Europa de wapenwet zeer streng is, heeft de overheid nooit stappen ondernomen dergelijke *kata*-uitvoeringen te verbieden. Wél is dat, in Nederland althans, het geval met de zogenaamde *nunchaku* (wurgstokjes; zie hfdst. 5).

Tijdens de derde wereldkampioenschappen kendo in april 1976 in Londen gehouden (voor Nederland kwamen uit Hein Odinot, Willem Bekink, Mark Smallegange en Hans Wolfs), zijn indrukwekkende kata gedemonstreerd: het *naginata*-kata (lans versus zwaard), uitgevoerd door de dames kendoka Tokunaga en Shiratori, en Tunahara en Chiga. Bijna angstwekkend noemden de Nederlandse kendoka die bij de wereldkampioenschappen als deelnemers aanwezig waren, de kata-uitvoering van de 70-jarige Japanse grootmeester Ishida met zijn jonge uiterst felle 'tegenstander' Onuma. Zij voerden het oude kata *kumi-tachi* uit met antieke, scheermesscherpe slagzwaarden.

De deelnemende landen aan deze derde wereldkampioenschappen kendo waren: België, Brazilië (met een geheel uit Japanners bestaande ploeg), Canada (eveneens met een helemaal uit Japanners bestaand team), de Republiek China Taiwan, Frankrijk, West-Duitsland, Hongkong, Hawaii (wéér een ploeg Japanners), Italië, Japan

uiteraard, Maleisië, Marokko, Nederland, Singapore, Zweden, Zwitserland, Amerika en tot slot gastheer Engeland. De vierde wereldkampioenschappen kendo worden in 1979 in Japan gehouden.

Een ander spectaculair kendo-onderdeel is het *iai-do:* het bliksemsnel trekken van het zwaard, en daarna houwen vanuit elke denkbare houding (zittend, geknield, staand). Samurai spendeerden dan ook vele uren aan het beoefenen van *iai-do.* In Japan worden door veelal zeer oude sensei *iai-do* (ook wel *iai-jutsu* genoemd) lessen gegeven, onder meer door Shuzo Muto-*hanshi* (8e dan kendo).
Begin april 1974 zond de Zen Kendo Nippon Renmei, de nationale Kendo-bond in Japan, een uit drie sensei bestaande missie van hooggegradueerden naar Nederland, om enige lessen te geven: Masami Matsunaga, zevende dan, instructeur van de Keizerlijke Garde; Akio Hashimoto, zevende dan, professor aan de Tokai-universiteit, en Keisuke Murayama, politie-kendo-instructeur. Tijdens een etentje na de trainingen in Den Haag, bleek Matsunaga-san een studiegenoot en vriend te zijn van Yukio Mishima (schrijver van boeken waaruit de Zen-traditie sterk spreekt). Matsunaga-san was duidelijk ontroerd een tafelgenoot te treffen in het kleine land dat zo ver weg ligt van het zijne, die het werk van Mishima kende (hetgeen niet zo verwonderlijk is uiteraard: Mishima is zelfs voorgedragen door Henri Miller voor de Nobel-prijs).
Yukio Mishima, zo vertelde Matsunaga-san, was een bekwaam kendoka. Op de Nederlandse uitgave van zijn boek *Gogo no eiko* (Een zeeman door de zee verstoten) staat Mishima afgebeeld in *bogu* in de zogenaamde *chudan*-positie.
Op 25 november 1970 pleegde Yukio Mishima, op vijfenveertigjarige leeftijd en in aanwezigheid van ongeveer twaalfhonderd mensen, in het openbaar *harakiri.* Hij haalde zich zelf de buik open, waarna hij door een 'vriend' onthoofd werd. Deze 'medewerker' knielde op zijn beurt neer, haalde ook zijn buik open, en

werd door een tweede assistent onthoofd. Een dergelijk ritueel was in Japan sinds de 18e eeuw niet meer uitgevoerd, en liet niet na diepe indruk te maken. Op 5 januari 1971, veertig dagen na deze scène , trad keizer Hirohito in het openbaar op bij de uitreiking van een poëzie-prijs. Hij las een eigen gedicht voor, dat als thema *ie* had, hetgeen ondermeer betekent *clan.* Hoewel niet duidelijk aanwijsbaar, menen veel Japanners dat het keizerlijke gedicht opgedragen was aan Mishima. Yukio Mishima had als leider van diverse militante groepen en Zen-sekten veel aanhangers. Aan de andere kant waren er ook veel Japanners die hem nauwelijks serieus namen, hoewel zij bewondering voor zijn werk hadden. Op het moment dat hij zelfmoord pleegde, riepen omstanders in koor *baka* en *bakaro:* dwaas, idioot!

Op een ochtend in februari 1970 wachtte een jonge student ruim drie uur voor het huis van Mishima, om één enkele vraag te stellen: 'Meester, wanneer maakt u een eind aan uw leven?'

Mishima en de student kenden elkaar in het geheel niet.

Schrijver - dichter - kendoka - Zennist Mishima wordt door menigeen gezien als een werkelijk geniale figuur, die als geen ander de essentie van het bestaan doorhad.

In zijn boek *The Life and Death of Yukio Mishima* beschouwt Henry Scott-Stokes de zelfmoord als een onderdeel van Mishima's artistieke 'geloofsbelijdenis', maar hij geeft tegelijkertijd toe de persoonlijkheid van de verdoemde schrijver niet te kunnen doorgronden. Na Mishima's zelfmoord maakten journalisten melding van een opleving van het militarisme in Japan. Leopold de Buch schrijft in *Vrij Nederland* (30-9-1972): '...De zelfmoord van Yukio Mishima (...) bewijst heel veel over Mishima, en heel weinig over een herlevende bushido-geest bij de Japanners. (...). Als men iemand ziet lopen met een steek op, en zijn hand in zijn vest, dan is het gevaar voor een terugkeer van Napoleon geloof ik wel bezworen.'

Zijn we afgedwaald? Nee. Zen is kendo, kendo is Zen.

En Zen is zeker aanwezig in het werk van Yukio Mishima, die zijn pen hanteerde als zijn zwaard, omdat het omgekeerd nu eenmaal moeilijk gaat.
Onder kendoka en budoka in het algemeen, zijn de boeken van Yukio Mishima bekend.
Behalve Yukio Mishima is in Japan de bekendste kendoka kroonprins Akihito, die traint in 's werelds mooiste dojo, de Saineikan in de tuinen van het keizerlijk paleis in Tokio (afb. 39).

In de dojo van de keizerlijke universiteit in Tokio dragen de kendoka 'zweetdoeken' om het hoofd met daarop in karaktertekens de spreuk: 'Speel op De Weg', een richtlijn aangegeven door kendo-hanshi Kinoshita. De betekenis ervan is ongeveer dat het meesterschap boven alle moeitevol streven en opzettelijk willen staat. Eerst dan wordt het een natuurlijk iets, een soort spelen.
Zij die oefenen, streven er onwillekeurig naar steeds béter te worden. Al oefenend moeten ze 'het spel op de

Afb. 39. *De Saineikan-kendo-dojo in het park rond het keizerlijk paleis in Tokio. Kroonprins Akihito is een vergevorderd kendoka.*

weg' in de zin hebben. Zeker, de kendoka moeten zich met al hun krachten inspannen, de verleiding om het maar op te geven weerstaan, en dóórgaan als kendo ze zelfs gaat tegenstaan. Maar zolang ze nog door vlijt en inspanning op De Weg blijven, is dat een bewijs dat De Weg hen nog onbekend is. Raken zij er vertrouwd mee, wordt De Weg hun eigen, dan komt bij de inspanning vanzelf ook het plezier. Pas als de aanwezigheid op De Weg een innerlijke noodzaak is, als het bezoek aan de dojo belangrijker wordt dan wat dan ook, dan is de meestertrap in zicht.

In 1876, in het achtste jaar van de Meiji (de 'verlichte eeuw'), verkondigde een keizerlijk decreet, dat het dragen van zwaarden in het openbaar vanaf 1 januari 1877 een strafbaar feit zou zijn. Pas met deze onthutsende verordening kwam definitief een eind aan de feodale tijd in Japan. Het shogunaat behoorde voortaan tot het verleden. (De *shogun* was het militaire opperhoofd, dat naast de keizer in feite het land regeerde. Shoguns waren in Japan aan de macht van 1186 tot 1868).
Op het verbod zwaarden te dragen, volgden merkwaardig genoeg géén massale protesten van de samurai, die zich toch beroofd moesten voelen van de authentieke kentekens van hun moed en waardigheid: hun zo geliefde zwaarden. De cultus van het koude staal verdween uit de praktijk, maar leefde (heviger en boeiender?) voort op papier, in verhalen, in toneelstukken en later in films.
Nog slechts enkele dagen voor de ingrijpende verordening van kracht werd, lieten de samurai duidelijk blijken dat zij alleen van hun zwaard gescheiden konden worden als zij afscheid van het leven moesten nemen. Met andere woorden: wij sterven eerst, daarna mag het zwaard ons afgenomen worden! Desondanks legden zij op bevel gedwee hun wapen keurig horizontaal op de *hinoko*-standaard, en gebruikten de zwaarden voortaan om hun schermtechniek bij te houden in schijngevechten. Veel zwaarden kwamen rond 1880 terecht in antiquiteitenwinkels, en in hoeken van kamers in Japanse huizen, die wij in het Westen 'de rommelhoek' zouden noemen.
Als we bedenken dat vóór 1 januari 1877 haast elke Ja-

panse man van enige standing twee zwaarden droeg (evenals zijn vader, zijn grootvader, zijn overgrootvader, enzovoort), is het, voorzichtig gezegd, opmerkelijk dat de zwaarden – 'de stoffelijke ziel van de Japanner', volgens shogun Iyésu – zonder morren aan de kant geschoven werden. Weliswaar werden de wapens niet meteen massaal omgesmolten tot snoeimessen, of omgesmeed tot ploegijzers (zij bleven veel 'in de familie' aanwezig als pronkstuk), maar dat het dragen van het zwaard, een van de oudste landsgewoonten van Japan, van de ene dag op de andere afgeschaft kon worden, is haast onverklaarbaar en verbazingwekkend. Waarschijnlijk heeft de flinke som geld die iedere samurai kreeg als een soort 'omscholingspremie', het leed wel enigszins verzacht en het uit het vrije bloeddorstige ambt stappen wat gemakkelijker gemaakt.
Bijna vijfentwintig jaar tevoren, in 1854, had de Amerikaanse 'commodore' Perry (*Old Matt* onder zeelui) het voor elkaar gekregen de havens Yokohama, Tokio, Hakodate, Nagasaki, Osaka en Kolu toegankelijk te maken voor Amerikaanse handelsschepen (op 31 maart 1854 werd het verdrag in Kanagawa bij Yokohama door Perry en de shogun ondertekend).
Het militair machtsvertoon van de Amerikanen maakte een diepe indruk op de Japanners. De snelle afschaffing van het shogunaat, de ineenstorting van het feodalisme, dit alles veroorzaakte onder de bevolking kennelijk een soort gevoel van de onafwendbare nadering van een ander tijdperk: de nieuwe 'beschaving' zou een aanvang nemen, het zwaard had zijn tijd gehad!
Het zonder meer terzijde leggen van het zwaard duurde niet langer dan enige decennia. Momenteel loopt in Japan niemand met twee zwaarden onder zijn kimono, maar zwaarden worden in Japan nog altijd anders bekeken, anders gewaardeerd dan in andere landen. In Japanse geschiedenisboeken staan zwaardsmeden even hoog aangeschreven als bijvoorbeeld Oisiki Kuranosuné, de beroemde leider van de zevenenveertig Ronins (een bekende historie in Japan over 'dolende' ridders, die hun Daimyo – landheer – kwijtraakten). In alle Japanse musea

zijn wel een paar zwaarden van beroemde zwaardmeesters te vinden. Alle Japanse kinderen leren al op de lagere school de namen van legendarische zwaardsmeden als Masamune (dertiende eeuw), Munéchika (tiende eeuw), Muramasa (dertiende eeuw), en Yoskimitsu, die een tijdgenoot was van Masamune.
In geen land ter wereld zijn zoveel boeken verschenen over de kunst van het zwaardmaken als in Japan. In al die boeken wordt beweerd dat het hart van de samurai, en dat van de zwaardsmid, even onbuigzaam was als het staal dat gesmeed werd, en hun gemoedstoestand even koud en onbewogen als de zwaarden die zij hanteerden en maakten.
Het zwaardmaken als ambacht kwam minder in de belangstelling na 1877, maar helemaal verdwijnen deden de zwaardsmeden nooit. Japanse militairen, later vooral de Japanse marinemannen (onder aanvoering van wijlen admiraal Isoroku Yamamoto: Zennist, dichter, krijgsman uiteraard, en kendoka), beoefenden met overgave kendo, en hechtten veel waarde aan hun zwaard. Op het ogenblik heeft de Japanse man nog evenveel interesse in zwaarden als zijn voorouders eeuwen geleden.
Zoals in menige Hollandse woning op de tv-ontvanger een molentje staat, en boven de schoorsteen dikwijls een koperen salamander hangt (waarachter die mooie prentbriefkaart van Jos en Nel van de Apenheul in Apeldoorn zo leuk vastgeklemd blijft zitten), zo is in vrijwel elk Japans huis een zwaard op een standaard te zien. In onze ogen mag dat raar aandoen (noem het wreed, bizar, afwijkend, beangstigend, dreigend). Toch is het aan te bevelen een ander volk en zijn gewoonten niet te beoordelen naar onze eigen gewoonten en opvattingen.
In een zeventig jaar oud boek, *Het Land van den Lotus,* lees ik: '...Op zekeren dag, toen wij na een langen tocht naar ons hotel terugkeerden, werd mijn Japansche vriend een brief ter hand gesteld. Hij opende hem en las. Toen, zich naar mij keerende, zeide hij met een breeden lach, dien ik nooit zal vergeten: Ha, ha! Mijn zuster, zij is reeds heengegaan!'
De Japanse man, hierboven beschreven, barst in lachen

uit als hij bericht krijgt van zijn zusters overlijden. Afschuwwekkend? De kracht gevoelens te verbergen, heeft de Japanner van kindsbeen af ontwikkeld. Die zelfbeheersing gaat stukken verder dan wij voor mogelijk houden, maar heeft ook zijn grenzen. Door buitenlanders wordt het 'uitdrukkingloze masker' van het Japanse gezicht veelal verkeerd begrepen, verkeerd uitgelegd. Lachen doe je als je plezier hebt, en niet van verdriet.
Maar als iemand in een Nederlandse tv-quiz, na het opzeggen van de drie eerste letters van het alfabet in de juiste volgorde, een elektrische vaatwasmachine 'wint', en de 'gelukkige' laat daarbij de waterlanders de vrije loop, barst zonder gêne in snikken uit voor acht miljoen mensen, dan vindt niemand dat pijnlijk om aan te zien. 's Lands wijs, 's lands eer... Mien, geef mij nog een mok koffie en een plak snijkoek. Hé, daar jankt iemand hartverscheurend op de beeldbuis! Heeft die persoon verdriet? Een familielid overleden? Nee, er is zo juist een vaatwasmachine gewonnen.
Om terug te keren tot het zwaard en kendo: in de lange en veelzijdige geschiedenis en ontwikkeling van de martiale kunsten is de Japanse schermkunst kendo ongetwijfeld de oudste, en tevens moeilijkste strijdtechniek in een man-tot-man gevecht.
Na openlegging van Japan door 'het Westen' werd het zwaard onbruikbaar voor moderne oorlogvoering, en als verdediging tegen de gretig ingevoerde vuurwapens te verwaarlozen. Al in het begin van deze eeuw, en het eind van de vorige eeuw, werd het schermen met de *katana* echter als do geaccepteerd, als meditatievorm, als discipline voor karaktervorming van de kendoka.
Vanaf de eerste dag van het jaar 1877 moesten in Japan op keizerlijk bevel zwaarden voortaan thuis blijven. Japan voldeed aan dat bevel. De toenemende populariteit van kendo op de hedendaagse Japanse universiteiten bewijst in zekere zin dat het zwaard als symbool voor de Japanse geest nog steeds van toepassing is. Het eeuwenoude prestige van de samurai bleef smeulen tot op de dag van vandaag. Eind juni, begin juli 1975 zond de KRO-tv drie delen uit van de Engelse documentaire *The Japanese*

Experience, van Yorkshire TV Productions. Die filmreeks heeft zowel in Japan zelf als daarbuiten nogal beroering gewekt: een huiveringwekkend (vertekend) beeld van Japan wordt er in gegeven. Japan zou helemaal in handen zijn van gangsterbenden, geleid door telgen uit oude samurai-families. Herhaling van deze driedelige documentaire zou wenselijk zijn, maar dan gevolgd door commentaar van Japanse kijkers...
Wie naar een groep zich oefenende Japanse kendoka kijkt, ziet het ware karakter van Japan. De één ziet een stel schreeuwende, op elkaar inrammende woestelingen, de ander aanschouwt daarentegen zich gracieus bewegende intelligente mensen, die via de kendoregels als moderne samurai hun aard, cultuur en land trouw blijven.

Iedereen die wel eens een dojo in Japan heeft bezocht, moet het opgevallen zijn hoe streng daar de hand gehouden wordt aan de etiquette. Kendo is een activiteit met een eeuwenoude traditie, zoals u na het lezen van het voorgaande begrepen zult hebben (je weet het maar nooit: gedachten zijn onderhevig aan de wetten van de zwaartekracht: ze gaan gemakkelijker van het hoofd naar het papier, dan van het papier naar het hoofd).
Kendo is geen sport in de algemene betekenis zoals bijvoorbeeld wielrennen of turnen. Kendo leidt naar de overwinning van het ego, van de eigen persoonlijkheid, voor zover iemand die dan bezit. De Nederlandse Kendo Renmei in Den Haag staat achter de stelregel dat de dojo géén plaats is voor gezellig samenzijn. Er wordt niet gerookt, en de dojo wordt nimmer betreden met schoenen aan de voeten. In een echte Japanse dojo hangt een bepaalde sfeer, een toestand die moeilijk te omschrijven valt, maar die voortkomt uit de wijze en de ernst waarmee de ceremoniële handelingen worden verricht, de manier waarop er getraind wordt, en het handhaven van de discipline. De NKR houdt zich aan de Japanse 'voorschriften'.
Mocht u kendo willen gaan beoefenen, of gewoon eens een kijkje nemen in een dojo van de NKR, dan zullen de volgende twaalf 'dojo-gedragsregels' u zeker van pas komen.

Afb. 40-43. *Yoshio Ikeda maakt zich gereed voor de training.*

1. Bij het betreden of verlaten van de dojo wordt een groet gebracht in de vorm van een korte buiging.
2. Wanneer de sensei in de dojo aanwezig is, maakt men eerst een korte buiging in zijn richting, vervolgens naar de andere aanwezigen. Dit geldt zowel voor het binnenkomen als bij het verlaten van de dojo.
3. Men dient plaats te nemen tegenover of aan de *rechterzijde* van de *yudansha* (houders van een dan-graad) of *sensei* (leraren) met hun *sempai* (assistenten).
4. Men loopt altijd áchter de zittende kendoka om. Wanneer dat om de een of andere reden niet mogelijk is en men voorlangs moet lopen, wordt dat gedaan met een lichte buiging en een uitgestoken rechterhand, de arm ongeveer 45° naar beneden gericht.
5. Men mag nimmer de wapenuitrusting of shinai van een ander aanraken zonder diens toestemming.
6. Evenmin mag men over een shinai of een ander onderdeel van de wapenuitrusting stappen, noch over de eigen, noch over die van een ander.

Afb. 41

Afb. 42

7. Bij het begin en aan het eind van een oefening wordt een korte buiging gemaakt naar de tegenstander. Is men zeer tevreden over de oefening dan maakt men een tweede buiging, en strekt daarbij de hand uit in een hoek van ongeveer 45°.
8. Tijdens de training dienen de instructies van de leraar stipt te worden opgevolgd. Het is ongebruikelijk en onbeleefd op eigen houtje andere oefeningen te verrichten dan waartoe opdracht is gegeven, tenzij de

Afb. 43

leraar daarvoor uitdrukkelijk toestemming heeft gegeven.

9. De dojo mag nimmer zonder nadrukkelijke toestemming van de sensei worden verlaten tijdens de training.
10. Wanneer de uitrusting tijdens de oefening in ongerede geraakt, wordt de oefening gestaakt. De tegenstander wacht in *seiza* (geknield) tot de ander zijn uitrusting in orde heeft gemaakt, die dat eveneens in seiza doet.

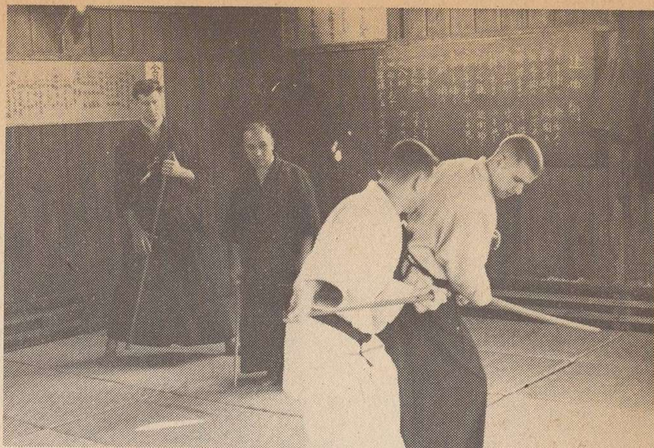
Bij het hervatten van de oefening gaan beiden staan en maken een buiging alvorens weer te beginnen.

11. De dojo mag alleen worden betreden voor training in *hakama* en *keikogi* (broekrok en jack). Voorts in *do* en *tare* (borst- en heupbescherming) wanneer de leraar dat verlangt, en als regel gesteld heeft. De *men* en *kote* (hoofd- en hand/polsbescherming) worden eerst dan aangetrokken wanneer de sensei daartoe opdracht geeft.
12. Een van de belangrijkste voorwaarden bij kendo-beoefening is een correcte houding tegenover elkaar. Men mag nimmer zijn beheersing verliezen, om welke gerechtvaardigde reden dan ook. Het gebruik van ruwe of beledigende taal wordt niet getolereerd. Geschilpunten kunnen aan de sensei worden voorgelegd, waarbij men zich bij zijn uitspraak dient neer te leggen.

Het soepele wapen van bamboe, de shinai, heeft tijdens de training heel wat te verduren. Geroutineerde kendoka besteden veel tijd en zorg aan het onderhoud van de shinai. Na elke training onderzoeken zij hun 'wapen' op splinters en of breuken. Splinters snijden zij niet weg, maar worden 'met de draad mee' weggekrabd. Verder haalt de kendoka zijn shinai regelmatig uit elkaar, om de vier bamboe-loten in te wrijven met olie (attentie: géén minerale olie). De *tsuru* (de snaar die de botte kant van het zwaard symboliseert) moet op de juiste spanning zijn. Vooral beginners hebben daar moeite mee. De voornaamste onderdelen van de shinai heten: *tsuka:* de handgreep, *tsuba:* de stootplaat, *sakigawa:* de leren dop aan het eind van de shinai, *nakayui:* de veter waarmee de bamboedelen bij elkaar gehouden worden, en opnieuw de zojuist genoemde *tsuru:* de snaar.

Afsluitend een paar uitdrukkingen die tijdens de kendotraining worden gebruikt in Japan, en die ook door de NKR als 'dojo-omgangstaal' aanbevolen worden.

seiza:	zit op de knieën
mokuso:	regel de ademhaling; het 'leegmaken'
ji-geiko:	training
kakari-geiko:	vrije training

Afb. 44. *In Nederland onbekend, maar in Japan des te bekender: het* jodo *en* bodo. *De* bo *is een lange stok, de* jo *een wat kortere. Ze zijn van keihard hout. Met de* bo *en* jo *kunnen zwaarden in een gevecht verbogen worden. In handen van een specialist* jodoka/bodoka *zijn de jo en bo dodelijke wapens. Hier een opname gemaakt in de Tomisake-politie-dojo in Tokio: Kuroda*-shihan *(grootmeester), 7e dan jodo ondermeer, geeft les aan de Amerikaanse budoka Jimmy Bregman (4e dan). Links achter Kuroda-san staat de Nederlander Jon Bluming (4e dan jodo, 4e dan aikido, 6e dan judo, 7e dan karate). Bluming is ontegenzeglijk een veelzijdiger budoka dan Geesink en Ruska.*

uchi-komi-geiko:	voor snelle reactie
sensei-ni-rei:	groet voor de leraar
otegai-ni-rei:	groet voor vrienden
zanshin:	paraatheid, oplettendheid
ki-ai:	kreet, felle uitroep
ashi-shibaki:	voetbewegingen
yamei:	stop
suburi:	shinai-oefeningen
sonkyo:	hurkhouding
haya-suburi:	springende men-slag voor- en achterwaarts
naname-buri:	diagonale beweging hoog/laag van de shinai
joge-buri:	verticale beweging hoog/laag van de shinai.

Afb. 45. *Kuroda-shihan, 7e dan jodo (stokvechten).*

7. Het Japanse karatedo en het Koreaanse teakwondo: een luguber ballet vol suspense

In Japan zeggen budoka dat elk budo-onderdeel zijn eigen 'publiek' heeft, zijn eigen groep beoefenaars. Daarmee wordt bedoeld de sociale status, de afkomst, de innerlijke beschaving, het milieu van de mensen die aan een budo-sport doen. Dit is weliswaar lijnrecht in tegenspraak met de budo- (lees Zen-) filosofie, die juist wil bijdragen tot de vervolmaking van de mens, het wegnemen van uiterlijke verschillen. Budo zou zich moeten toeleggen op geestelijke, en niet op materiële waarden. Maar een feit blijft dat het rijtje budo-takken qua beoefenaars-'klasse' onderaan begint met *karatédo* (de kunst van de lege hand: *kara:* leeg; *té:* hand; *do:* de manier waarop, de kunst).
Deze tendens heeft zich overal in de wereld voortgezet. In de krant zal men niet lezen dat de 1e violist van het Concertgebouworkest 3e dan karate is, en regelmatig bakstenen doorslaat met de zijkant van zijn hand. Evenmin zal een hartchirurg zich gauw bezighouden met het karate. Wél staat in de dagbladen dat karate-Dickie iemand heeft afgetuigd, of dat karate-Bob opnieuw is ingesloten. Ik heb karatescholen in Nederland bezocht, en ik dacht even dat ik in Paramaribo beland was: een groep donkere Surinaamse jongens trainde op uiterst fanatieke wijze karate. Bij een visite aan een karate-club in Den Haag, kwam ik midden in een ploeg jonge Zuid-Molukkers terecht, die in de kleedkamer al opgewonden schreeuwden dat Ambon vrij moest, en die paradoxaal genoeg even later in de dojo uit eigen beweging met de leraar in het Japans de oefeningen behorende bij het karate-onderricht hardop meetelden: *ichi-ni-san-shi-go-roku-shichi-hachi-ku-ju*...
Zonen van een volk in ballingschap, die hun merkwaardige positie in Nederland oorspronkelijk te danken hebben aan de Japanse bezetters van hun geliefd eiland Ambon, en waarvan hun grootvaders nare dingen kunnen vertellen (ondermeer dat ze van de Japanners *moesten* leren tellen in

het Japans), staan nu zélf vrijwillig in een traditioneel Japans *karategi* onderdanig de Japanse groet te maken voor hun sensei, een daad die opa in het 'Ambonezenkamp' ergens in Nederland ruim een kwart eeuw geleden weigerde uit te voeren. Ik spreek er geen oordeel over uit, ik constateer slechts, en volsta met het noteren daarvan.

Eerlijkheidshalve moet ik toegeven dat ik in de karate-dojo vaker mensen heb aangetroffen die een woordenstrijd al snel trachten op te lossen met het uitdelen van een paar flinke tikken. Of dat 'ongezond' is, daar valt lang over te discussiëren. Stelt u zich eens voor: een vrachtauto die 's middags op een Amsterdamse gracht het verkeer vast zet, een rij van honderden auto's er achter. In sommige wagens zaten ouders met kinderen, anderen hadden een afspraak en wilden daar op tijd aankomen. De chauffeur van de vrachtwagen, een branieschopper met een ankertje op zijn bovenarm getatoeëerd, bleef tergend langzaam zijn spullen vanuit zijn wagen naar een kantoorpand brengen. De wagen kon gemakkelijk opzij, maar de man negeerde het getoeter van de wachtende auto's. Mijn vriend, die naast mij zat in mijn auto, stapte uit en vroeg de chauffeur of hij zo goed wilde zijn wat ruimte te maken, temeer daar er plááts voor was. De chauffeur zette een grote mond op en wilde een klap uitdelen. Het bleef bij een poging: mijn medepassagier was (en is nog) 4e dan judo, 3e dan karate en 2e dan aikido. Hij is een echte sensei, die dagelijks op de tatami les staat te geven. Hij ving de voor hem bestemde klap op, en liep – heus, ik overdrijf niet! – plotseling met de chauffeur onder zijn arm naar de rand van de gracht, waar hij de man in liet vallen! Daarna zette hij zelf de vrachtwagen opzij, waarna het verkeer door kon gaan. De natte chauffeur deed geen mond open toen we hem op de kant trokken.

Waarmee ik zeggen wil: het uitdelen van een klap is in onze samenleving niet te tolereren. Het zou een fraaie bende worden als we elkaar maar te lijf gingen. Maar er zijn mensen die als het ware als verwende kinderen om een pets vrágen. Het is het enige middel waarmee je ze bereiken kunt, want verbaal is dat vaak onmogelijk.

Om bij het karate en teakwondo te blijven: de Japanse en Koreaanse technieken zijn de meest directe vormen van zelfverdediging. Geen ingewikkelde afleidende voorbewegingen, geen 'voorwaarden' als 'ik moet eerst zo en zo vastgepakt worden, dan kan ik dit en dat doen', nee, de karateka of teakwondoka wordt aangevallen: één flitsende beweging van hand en/of voet, en de strijd is voorbij. De doorgewinterde karateka en teakwondoka heeft zoveel zelfvertrouwen (niet uit overschatting van zichzelf overigens), is zo tolerant (niet uit angst maar uit dat zelfvertrouwen juist) dat hij met een variant op een uitspraak van Multatuli bijzichzelf zegt: 'Ik ben de sterkste: laten we het vechten dus maar overslaan!'
Karate trekt over het algemeen een categorie mensen aan die behoefte heeft aan het leveren van een individuele, wat opzienbarende prestatie. Daar is niets tegen. Immers, naarmate ons leven 'beschaafder' en gemechaniseerder is geworden, is het lichamelijk zware werk en vechten op leven en dood met de blote handen er tot ieders grote vreugde grotendeels uit verdreven. Maar deze verschijnselen verdwenen niet alléén. Tevens is verloren gegaan de onmiddellijke voldoening die een gewonnen strijd nu eenmaal schenkt. Sport verschaft de tegenwoordige mens in zekere zin de toch voor ons welzijn (althans voor het welzijn van velen van ons) noodzakelijke vervanging van zo'n prestatie.
Het spreekt haast vanzelf dat budo-vormen, en met name het karate, kunnen fungeren als alternatief voor dat 'gemis', voor het gehoor geven aan die prestatiedrang. De mogelijkheid is aanwezig dat de budoka zich bewust of onbewust op een wat mysterieuze manier weer zeker voelt van het bezit van de capaciteiten die hij als 'oermens' gehad moet hebben: de vaardigheid zich doelmatig te kunnen verdedigen bij een aanval. Het idee dat hij het in deze moderne tijd ook wel zou redden zónder technische hulpmiddelen, zónder wapens, stemt hem tevreden. Desalniettemin zullen er budoka zijn die dit niet direct op deze manier onder woorden willen brengen, of deze zienswijze zelfs verwerpen. Uiteraard gaat het voorgaande niet op voor alle budoka. Een feit blijft echter dat budoka

die niet ontvankelijk zijn voor de onherroepelijk aan budo vastzittende Zen-gedachte, in de meeste gevallen gemotiveerd worden door deze 'onafhankelijkheidsgevoelens'. Met andere woorden: zij beoefenen karate om wat zelfverzekerder door het leven te kunnen stappen, zich lichamelijk fit te voelen en te profiteren van de wetenschap dat ze niet bang behoeven te zijn als een conflictsituatie dreigt uit te lopen op lichamelijk geweld. Zoeken zij in de budo-vormen niet in de eerste plaats een manier van mentale training, van meditatie in beweging, dan zal het er eenvoudig om gaan vooral goed te leren vechten. Deze laatste groep is behoorlijk groot.
Over de hele wereld maakt het Japanse karate en het Koreaanse teakwondo (dadelijk daarover méér), derhalve een geweldige opgang. Drs. Jan P. Krol zegt het al in zijn voorwoord: er is een duidelijke verschuiving te constateren in de verdeling van het aantal budoka ten gunste van het karate en teakwondo. Het judo is van de eerste plaats verdrongen. Buiten Japan en Korea is het niveau van karate en teakwondo behoorlijk op peil gekomen. Liepen er enige jaren geleden nog mensen rond met dangraden in karate en teakwondo die de bij hun *obi* behorende mentaliteit en techniekbeheersing niet waar konden maken, deze misstand behoort nu tot het verleden.

Het met voeten, handen en voorhoofd bewerken van allerlei materialen die verstandelijk bekeken niet verbrijzeld en/of gespleten kunnen worden zonder technische hulpmiddelen, wordt in de budo-terminologie *tameshiwara* genoemd. Een gevorderde karateka is in staat een stapel van circa twintig dakpannen met de blote vuist in één snelle stoot te breken. Met gestrekte vingers stoot hij drie à vier planken doormidden, elk 2½ centimeter dik. Dergelijke breektechnieken zijn uitgegroeid tot opzienbarende budo-'stunts', vaak door niet-ingewijden gebruikt als synoniem voor karate. *Tameshiwara* is geen kinderspel. Als een karateka een argeloze aanvaller op straat met dezelfde intentie als bij een breektest zou raken met een vuist of een trap met voet of knie, kan dat absoluut dodelijk zijn. Is dit niet het geval, dan is het niet

Afb. 46. *Karatedo-wedstrijd in Japan: volgens de wetenschap is hier sprake van agressie zonder emotie, die zoveel gezonder is dan emotie zonder agressie. (Zie ook het voorwoord van drs. Krol.)*

ondenkbaar dat de getroffene voor het verdere leven invalide zal blijven. Geven de overige budosporten in een écht gevecht de aanvaller in zekere zin nog overlevingskansen, karate is gericht op een totale vernietiging van de aanvaller (volledigheidshave: zelfs de 'zachte' kunst judo kan dodelijk zijn, indien de aanvaller boven op het hoofd geworpen wordt, en daardoor de nek breekt). In juli 1972 hadden chirurgen van het ziekenhuis in Drachten vier uur werk aan het fatsoeneren van het voorhoofd van een 15-jarige jongeman, die in een gevecht door een 16-jarige karateka met één klap geraakt werd.
Tijdens karate- en teakwondo-toernooien willen ook nog wel eens wat brokken gemaakt worden: gescheurde lippen, losgeslagen tanden, knieblessures, of geheel knock-out gaan, komen voor. Vooral bij de 'vrije-stijl-budo-wedstrijden', niet door de BBN, maar door aanverwante budo-organisaties georganiseerd, vallen spaanders.

Hoewel oudere karate-*sensei* in de 'richtlijnen' voor hun discipelen ondermeer de van goede wil en verantwoordelijkheidsgevoel getuigende stelling opnamen: 'Hij die de weg van karate wenst te gaan, kan zich niet permitteren Zen en mentale vorming te verwaarlozen', vragen in de Westerse wereld veel mensen zich af of het karate de grens van het normale menselijke prestatievermogen niet te boven gaat. Is het karate en teakwondo in handen van ongure individuen niet een hoogst gevaarlijk, dodelijk wapen dat ongezien gedragen kan worden? Woede is een gemakkelijk opkomende gemoedstoestand terwijl iemand die jarenlang traint voor een gevecht dat wellicht nooit zal plaatsvinden, op den duur voor zichzelf een 'examen' in de praktijk wenst te doen: zijn krachten en vaardigheden testen in een reële knokpartij. Voor heel wat karateka zonder de juiste budo-'mind' is slechts het krijgen van het karate 'handelsmerk' – eeltlagen op de knokkels van wijs- en middelvingers –, het aantrekkelijkste resultaat van hun activiteiten. Uren brengen zij dagelijks door aan de *makiwara,* een houten stootbord met harde kussens waartegen ellebogen, voorhoofd, vingertoppen, zijkantenten van handen en polsgewrichten gehard kunnen worden. Deze hardingsoefeningen en de daaraan verbonden breektesten, zijn *onderdelen* van het karate en teakwondo. Iemand die alleen bakstenen met de blote vuist kan verpulveren, is nog geen karateka. Ruim twintig jaar geleden woonde er in het dorpje Huybergen in Brabant aan de Wouwseweg nummer 12 een tengere huisschilder genaamd Oscar Casimir Hoeree. De man sloeg met zijn vuist, zònder ooit van karate of teakwondo gehoord te hebben, recht door een stevige schutting. Dakpannen, bakstenen en balken: Oscar Hoeree dreef zijn vuist er dwars doorheen. Elke dag oefende de schilder op de grond van zijn tuintje, waar op de plaats waar zijn vuist honderden malen per dag neer kwam, géén gras meer wilde groeien. Hij wilde 'zijn klap' gratis leren aan anderen, maar – zo vertelde hij aan nieuwsgierige verslaggevers van lokale kranten – alléén als de betreffende studenten een bewijs van goed gedrag van de politie konden overleggen...
Bepaalde karateka mogen dan met hun trainingen geen

ander doel hebben dan een specialist te worden in het leveren van een vakbekwaam gevecht, niemand kan hun daarvoor ook maar het minste verwijt maken. Karate, een segment van het totale budo, is niet los te maken van Zen, de geestelijke grondslag ervan. Wil iemand karate bestuderen zonder zijn gedachten over de diepere betekenis van deze 'sport uit het land van de Mikado' te laten gaan, iedere karate-school zal hem of haar desondanks van harte welkom heten. Aspirant karateka zijn dikwijls mensen met een lichaam dat sterker is dan hun geest. Het enigszins in evenwicht brengen van die twee is één van de verdiensten van karate. In het gunstige geval kan het op die manier bijdragen tot het geluk van het individu en, idealistisch gezien, tevens aan de totstandkoming van een harmonisch functionerende maat-

Afb. 47. *Van een karate-scheidsrechter wordt veel vakkennis vereist. Hij moet trefzeker aanvoelen welke karateka in een werkelijk gevecht als overwinnaar te voorschijn zou komen. Daarbij moet de arbiter ondermeer oog hebben voor 'details' als balans, tactiek, afstandsbepaling, sportiviteit, geestelijk overwicht en algemene techniek-beheersing. Omdat in een goede karate-competitie het uiteindelijk winnende punt gemaakt wordt met de onverwachtheid van een vallende ster, moet de scheidsrechter zelf steeds een doorgewinterd karateka zijn, teneinde juist over de kwaliteiten van de deelnemers te kunnen oordelen.*

schappij. Films à la de formule James Bond doen aan de ene kant goed werk voor het karate (aanvoer van nieuwe geïnteresseerden naar de dojo), maar geven aan de andere kant een wat eigenaardig beeld van deze sport. Met opzet wordt hier niet de uitdrukking *verkeerd* beeld gebezigd: geheimagent 007 (afgaande op zijn reactiesnelheid zo'n beetje 5e *dan* karate en 6e *dan* kendo) kan (mag) zijn budo-kwaliteiten naar hartelust uitleven op menselijk materiaal, figuren die in de verhalen niets beter verdiend hebben dan een *shuto-sakotsu-uchi* (nekslag) of *mae-tobi-geri* (trap met de voet). Wat had karate eeuwen geleden voor een taak?! De makers van dergelijke rolprenten beseffen terdege dat het publiek – en zéker het Japanse publiek – van deze budo-staaltjes smult. Adviseurs voor actiescènes bij zulke tumultueuze rolprenten zijn vaak zelf *dan*-houders. Mensen die, geïnspireerd door tv- en filmhelden aan karate en teakwondo gaan doen, zullen spoedig merken dat het allemaal een stuk moeilijker is dan het zich thuis voor de buis of lui liggend in een bioscoopfauteuil liet aanzien. Trappen en slaan met kracht is niet moeilijk te leren. Karate-*techniek* aanleren, dàt is andere koek. Een enkeling blijkt gevoel te hebben voor de filosofische kanten van het karate, de rest haalt de schouders op en doet de zaak af met de opmerking 'flauwekul'. Voor hen blijft de eerste klap naar goed Hollands gebruik een daalder waard.

Na de successen van Geesink en Ruska, de Chinese knokspektakels en de 'full-contact' wedstrijden besteden Nederlandse dag- en weekbladen regelmatig aandacht aan budosporten. Bij de redacties is momenteel een voorliefde voor karate en teakwondo waar te nemen. Ook de televisie ruimt meer dan voorheen zendtijd in voor karate, auditief ondersteund door commentaar van budo-leraar Pierre Zenden. Kranten plaatsen berichten waarin het karate, buiten het wedstrijdverband vallend, een rol speelt, zelfs op de voorpagina's. Zoals bijvoorbeeld de mededelingen van grote luchtvaartmaatschappijen, die speciale *security*-korpsen in het leven geroepen hebben. Deze korpsen bestaan uit geoefende karateka die als onopval-

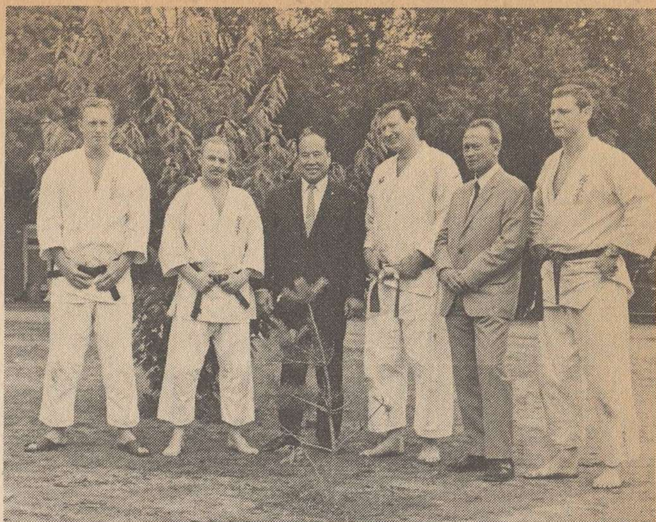

Afb. 48. *Jon Bluming, de man die het Kyokushinkai-karate in ons land bracht.*

lende reizigers meereizen in de vliegtuigen, achter hun krantje op hun qui-vive, direct bereid in te grijpen (*toe te slaan* is wellicht toepasselijker) bij pogingen tot vliegtuigkaping. Een ander recent persbericht: de Franse minister van Binnenlandse Zaken, R. Marcellin, heeft na het bloedbad in München tijdens de Olympische Spelen 1972, een *Brigade Zonder Genade* geformeerd, bestaande uit 35 stevige heren die de zwarte band (*ceinture noire*) karate bezitten. Zij zullen worden ingezet bij bankovervallen en andere terreurdaden. De ploeg staat onder leiding van commissaris Jean Sautereau. Er zijn mensen die het uitgesproken jammer vinden dat het karate op deze wijze in het nieuws komt. Anderen stellen daar tegenover dat het karate, het héle budo, ontstaan is uit zelfbehoud, dat het in het verleden *dezelfde* taak vervulde als nu in die

beveiligde bankgebouwen en vliegmachines: bescherming van leven en bezittingen. In de Verenigde Staten bieden leerlingen van karate-scholen in groepen hun 'diensten' aan aan bar-eigenaren en winkeliers. De welwillende karateka zullen – tegen flinke betaling uiteraard – optreden tegen relletjesmakers die het op hun 'cliënten' gemunt hebben. Deze privé-legertjes beconcurreren elkaar hevig. De 'gangs' bestrijden elkaar om bepaalde klanten aan zich te kunnen binden, waarbij weinig elegante middelen worden toegepast. Vul voor 'gang' het Japanse *ryu* in, en we zijn weer terug waar het allemaal begon: de ene budo-groep (*-ryu*) vecht tegen de andere.
In Nederland is een beschermingssysteem door in budo bedreven particuliere groepen vooralsnog niet gesignaleerd.

Heeft de gemiddelde budoka in Europa moeite met het uit elkaar houden van de verschillende karate-methoden (*goju-ryu*-karate, *wado-ryu*-karate, *shito-ryu*-karate, *chakuriki*-karate, *teakwondo, shotokan*-karate, enzovoort), in Japan zelf zijn tegen de vijftig karate-typen in omloop.
In oktober 1974 organiseerde de zogenaamde Kyokushinkaikan (een organisatie die onder leiding staat van 's wereld meest gevreesde karateka Masutatsu Oyamasensei, afb. 49), een 'open' toernooi, waaraan 180 karateka deelnamen, voor 9800 (!) toeschouwers. Er werd gestreden in, schrik niet, tweeëntwintig karatestijlen. Hoewel buiten Japan het aantal geadopteerde stijlen niet zo hoog is als in Japan, blijkt de collectie van land tot land te verschillen. Dat is waarschijnlijk een gevolg van het feit dat Japanse karate-sensei voor een paar jaar ergens blijven, hun eigen stijl onderwijzen, weer naar Japan terugkeren met achterlating van hun technieken bij de leerlingen. Komt een andere Japanse sensei in zo'n land, dan trekt hij zich merkwaardig genoeg niets aan van de basistechnieken die zijn landgenoot al onderwezen heeft. Nee, hij beoefende in zijn vaderland bij voorbeeld *sorinji*-karate, en stapt in het buitenland niet over op het *shotokan*-karate van zijn voorganger. Komt er

Afb. 49. *Derde van links de 'Koreaanse' Japanner Masutatsu Oyama*-shidan, *leider van de Kyoshinkaikan. Oyana is 8e dan karate. Rechts van hem op de foto staat zijn leerling Jon Bluming, geheel rechts Jan Kallenbach, en helemaal links Loek Hollander.*

opnieuw een Japanse sensei op bezoek (als zakenman, student aan een universiteit, als ober in een Japans restaurant) dan kan het gebeuren dat ook hij start met het lesgeven in de karate-methode die hem bijgebracht is: zo'n land zit dan ineens met drie soorten karate, om nog maar te zwijgen over het uit Korea stammende *teakwòndo,* en het Chinese *kenpo,* dat zoals bekend steeds meer aan populariteit wint in het Westen.
Al heel vaak is geprobeerd wat meer eenheid aan te brengen in de verzameling karaterichtingen. Dat zal, de insiders vraag ik bij voorbaat om vergeving, niet lukken. Wie zich enigszins verdiept in de geschiedenis van budo (ik doe daartoe sinds enige tijd zwakke pogingen), merkt dat reeds bij de bron, bij de oude meesters die eeuwen geleden hun technieken in hun mooiste schrift optekenden in de *densho* (geheime familiestukken), de neiging bestond hun naam te verbinden aan door hen op een rijtje gezette

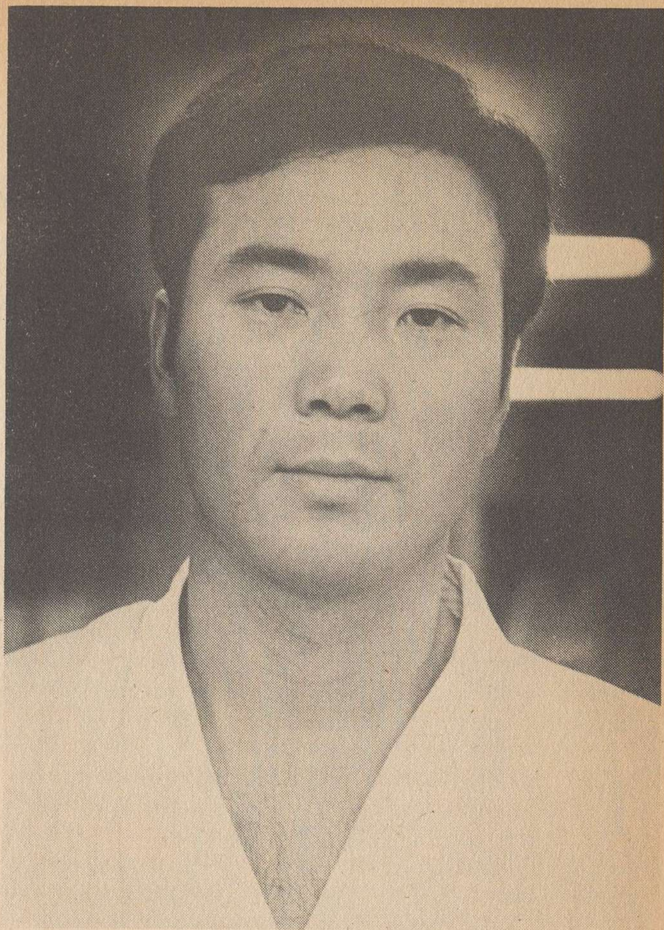
vechtkunsten. Tijdens de Kamakura-periode (1192-1333) zwaaide de militaire leider Minamoto Yoritomo de scepter over delen van Japan. In zijn familie trainde men een vechttechniek genaamd *aiki-jutsu.* De den-sho werden overgegeven aan de familie Takeda, die de technieken uitwerkte tot tegen de drieduizend handelingen. Daarna kwam aiki-jutsu in handen van de familie Uyeshiba, die het generaties lang, tot heden toe, bleef praktizeren. Nog steeds staat de laatste telg uit het geslacht Uyeshiba, Kisshomura Uyeshiba, aan het hoofd van de *Honbu,* de wereld aikido-organisatie. Maar in de loop van de eeuwen maakten zich diverse Japanners de aiki-jutsu-(later aikido genoemd) technieken eigen, voegden er eigen technieken aan toe, en gaven het oorspronkelijke aiki-jutsu andere namen.
Bij het karate, en ook in de overige budo-onderdelen, is het al net zo toegegaan. De geschiedenis zal zich telkens herhalen. Zen-meester Shindai Sekiguchi, onder meer schrijver van het boek *Zen: a manual for westeners,* heeft gezegd: 'Budo is als één lichaam met veel hoofden. Sommige hoofden zijn het met elkaar eens, anderen bekvechten met elkaar. Ze zijn zo druk met kibbelen, dat zij het hart dat zij toch gezamenlijk bezitten, Zen, gaan verwaarlozen.'

Karate is in wezen níet van Japanse bodem. De ideogrammen die staan voor karate, betekenen in het Japans inderdaad lege (ongewapende) hand: *kara* = leeg, *te* = hand. Voluit heet de kunst van het karate dus karate-*do,* of zoals het eerder in Japan genoemd werd, karate-*jutsu.* Het zal niemand verbazen te horen dat in de vele Japanse karate-technieken heel veel gestopt is dat afkomstig is uit de diverse oud-Chinese boksstijlen. Karate is, via de brug van Okinawa (het grootste eiland van de groep Ryukyu-eilanden), naar men mag aannemen uit China afkomstig. Rond 1600, zo is uit de geschiedenisboeken op te maken, stond Okinawa sterk onder Japanse druk. Dat was tijdens de zogenoemde Tokugawa-periode. De bewoners van Okinawa mochten van de hen overheersende Japanners géén wapens

dragen, een ernstige handicap, vooral waar de Japanners zelf vaak aan één wapen niet genoeg hadden, en tijdens hun controletaken op zijn minst met twee zwaarden (een kort en een lang) te midden van de Okinawezen rondliepen.
Via Chinese handelsschepen, die Okinawa regelmatig aandeden, maakten de Okinawezen kennis met Chinezen die fabelachtig goed waren in het ongewapend vechten. Op Okinawa ontstond, met deze Chinese, laten we zeggen kung-fu-achtige methodiek als grondslag, een bijzondere manier van vechten. Uit noodzaak geboren (alleen handen en voeten waren de wapens). De lijfspreuk van elke jongeman op Okinawa werd: *mijn hand is mijn zwaard.*
Onbeschrijfelijk zwaar trainden de Okinawezen zich. De handen werden zodanig gehard dat zij stenen en planken met één klap konden doorstoten. Nog steeds is in het moderne karate de *breektest* een verzoeknummer van de griezelende leek, en maken wetenschapsmensen in laboratoria rapporten over snelheid van stoten, invloed van langdurige training op deze manier op handen en voeten, en de psyche van de karateka. Het blijft steeds een wat kermisachtige stunt te zien hoe met lichaamsdelen die niet gemaakt zijn om natuurprodukten als steen en hout te splijten, zoiets zonder meer uitgehaald kan worden.
Dezelfde verbazing die iemand nu overvalt als hij ziet hoe een karate-sensei tien bakstenen met één klap van zijn rechterhand verpulvert, of met gestrekte vingers door drie planken steekt, overkwam kroonprins Hirohito in 1920: tijdens een bezoek aan Okinawa zag hij hoe de Okinawees Gushin Funakoshi (1869-1957) een groep mannen trainde in zelfverdediging. Meester Funakoshi liet zich aanvallen met zwaarden en stokken, hij was niet te raken. De jonge Hirohito had al eerder gehoord van zijn grootvader, keizer Meiji, die het op zijn beurt weer vernam van zijn vader keizer Komei (de overgrootvader van Hirohito): de Okinawezen verkeren in een uitstekende fysieke en mentale conditie, en zijn praktisch niet te overwinnen door zwaardvechters of worstelaars. Dat raadt je de koekoek! De Japanners hadden de Okinawezen hun wapens ontnomen, en hen gedwongen het uiterste te halen

wat er aan kracht in hun body zat.
In 1922 verzocht het Japanse ministerie van onderwijs Funakoshi naar Tokio te komen voor het geven van demonstraties. Zijn methode heette *karate-jutsu*. Veelbetekenend is het voor de Okinawezen, die voor alles met iedereen goede maatjes wilden zijn, dat de karaktertekens waarmee zij karate-jutsu in schrift vastlegden, bestonden uit drie ideogrammen: het teken uitgesproken als *kara* betekende Chinees of Chinese (China heette vroeger 'het Kara-Keizerrijk'), het teken *te* duidde Okinawa en hand aan, en *jutsu* tenslotte wilde in het Japans zeggen: kunst. In de aanduiding in karaktertekens karate-jutsu moest dus gezien worden: *Chinese-hand-kunst,* of *Chinees-Okinawese kunst,* waarmee zij zowel de Chinese, Japanse als hun eigen cultuur in één begrip samenvatten.
Meester Funakoshi demonstreerde zijn karate-jutsu, dat hij vooraf altijd presenteerde als een meditatieschool, op de universiteiten Keio, Shoka, Waseda, en Hosei. De studenten waren enthousiast. Ze accepteerden deze keiharde methode van meester Funakoshi maar al te graag: het paste helemaal in de oude Zen-traditie zoals die in Japan tot bloei gekomen was. Binnen een jaar hadden alle Japanse universiteiten karate-jutsu-dojo. Meester Gushin Funakoshi bleef in Japan wonen, en verzette zich in het geheel niet toen in 1932 in Japan officieel overgegaan werd tot het noteren van karate-jutsu in karaktertekens die *lege-hand-kunst* uitdrukten: kara-te-do. Spoedig daarop werd het in de volksmond eenvoudig karate, waarna deze methode, als sport over de gehele wereld verbreid, simpelweg afgedaan werd als 'oer-oude' Japanse vechtmethode.

Het is niet zo verwonderlijk dat juist in Japan het karate zo geweldig aansloeg: de langdurige zelfdiscipline die nodig is om een zekere bekwaamheid te verwerven in karate, brachten de Japanners met hun hang naar Zen gemakkelijker op.
Na meester Funakoshi vertrok een andere karate-specialist van Okinawa naar Japan: in 1930 kwam Mabuni-sensei in Osaka aan. Samen met Funakoshi had hij op

Afb. 50. *Naoki Ishikawa, 5e dan karate (wado-stijl van o-sensei Otsuka), leraar-eigenaar van de fraaie karateschool in het Amsterdamse Olympisch-stadion, de Wado-kan.*

Okinawa behoord tot een karate-jutsu-commune van leraar Itosu. Later kreeg Funakoshi les van meester Azato, en Mabuni van Higaonna. Funakoshi onderwees in Japan

de *shotokan*-stijl; zijn collega Mabuni legde zich toe op de overdracht van de *shito*-stijl. Op Okinawa zelf werden, toen de noodzaak van het beheersen van karate-jutsu om echt in leven te blijven niet meer aanwezig was, ook allerlei stijlen aan de reeds bestaande toegevoegd: Miyagi-sensei noemde zijn methode *goju*-stijl, terwijl voorts ontstonden de karate-soorten *kobayashi* (gegrondvest op het oud Noordchinese boksen), de *shoreiji*-stijl (dat het Zuidchinese vuistvechten tot basis heeft) en de *jodo*-stijl (opgebouwd uit technieken van diverse Zuid- en Noordchinese methoden). Zo wijzigden op Okinawa de karate-stijlen zich amper vijftig jaar geleden, en zo veranderen op dit moment in China, Korea en Japan ook de krijgskunsten van naam en uitvoering.
Met de poging van Amerika om (door middel van admiraal Perry) in 1853 en 1854 Japan te koloniseren – hetgeen zoals bekend niet gelukt is, hoewel wie nu op de Ginza in Tokio wandelt het haast betwijfelt – werd ook de zogenaamde sportgedachte in Japan ingevoerd. Er kwamen graden van bekwaamheid, lopend van de tien *kyu*-graden (leerlingen-graden) tot twaalf *dan*-stappen (graden van meesterschap). Er kwamen wedstrijden in de sportsfeer, de sportpagina's bemoeiden zich ineens met budokunsten, de vaak traditionele budo-klederdrachten werden voor de eigenlijke wedstrijden gedragen onder hypermoderne trainingspakken-met-ritssluiting van Amerikaanse snit. Er kwamen sportscholen, instituten, waar judo, karate, kendo, aikido, kyudo, bojutsu en kung-fu desnoods in spoedcursussen geleerd konden worden. Kendo en judo vormden op de lagere scholen en de universiteiten van Japan decennia lang verplichte leervakken. Nu niet meer. Zelfs buiten Japan ontwikkelden niet-Aziatische leraren eigen budo-stijlen, zoals ko-budo, tai-jutsu, jukado en chakuriki. Ook in het Westen ging men op dezelfde manier te werk als de oude budo-sensei: uit tal van budo-richtingen koos de ontwerper díe technieken die hem wat zijn karakter en lichaamsbouw betreft het eenvoudigst afgaan, en waarin hij het best uiting kan geven aan zijn vakkennis.
Er zijn op dit moment twee mensen die bijbeldikke boeken

over budo hebben gepubliceerd die stuk voor stuk van zo'n uitstekende kwaliteit zijn, dat het bijna proefschriften genoemd mogen worden: de Amerikaan Donn F. Draeger en de 'Koreaanse' Japanner Masutatsu Oyama-sensei (afb. 51). Draeger woont al jaren in Tokio, en is in het bezit van over de zestig(!) *dan,* hem toegekend door grootmeesters in budo-kunsten. Hij is, als niet-Aziaat, in wezen de enige man die zijn leven in dienst gesteld heeft van budo en er werkelijk álles van afweet. Het wordt langzamerhand tijd dat een Japanse of Amerikaanse universiteit hem een ere-doctoraat aanbiedt.
Oyama-sensei, in 1922 in Korea geboren als Yong-I Choi, als jongen van 16 jaar naar Japan gekomen en inmiddels de Japanse nationaliteit bezittend, is meester Funakoshi's beste leerling geweest. De kleine, naar corpulentie neigende Oyama is achtste dan karate, leider van de grote karate-organisatie Kyokushinkai en aan-

Afb. 51. *Masutatsu Oyama-shihan, 's werelds hardste karateka, spreekt hier vriendelijk een groep budoka toe.*

hanger van een harde stijl karate (bij wedstrijden niet stoppen vlak voor het te raken lichaamsdeel, maar dóórslaan). De boeken van deze sensei behoren tot de beste die ooit over dit onderwerp geschreven zijn, en zullen waarschijnlijk beter blijken dan die welke nog zullen worden geschreven.

Oyama beheerst als enige karateka de fysieke en geestelijke kracht om met één klap (*shuto*) de schedel te verbrijzelen van een aanstormende stier, zijn nekwervels te breken of de hoorns van het dier vlak bij de kop af te breken. De ambassadeur van het moderne karate (géén Japanner, een Koreaan!) vertoonde zo'n séance in Tateyama in de Japanse provincie Chiba in oktober 1954. Persvertegenwoordigers en mensen van tv- en bioscoopjournaals uit binnen- en buitenland volgden dit merkwaardige experiment. Slechts gekleed in *short* met sterretjes, na eerst enige tijd in *za-zen* gemediteerd te hebben, wachtte Oyama ontspannen op de komst van de stier. Het dier kwam met een behoorlijke gang op de gedrongen figuur afstormen, daarbij een aardige stofwolk achter zich latend. Geen van de aanwezigen kon zien wat er nou precies gebeurde: Oyama zat op een gegeven moment op de rug van de stier, slaakte een kreet, sloeg zijn hand neer, en sprong weer op de grond. Even ging de kolos door de voorpoten, herstelde zich, en ging direct daarna voorgoed tegen de grond.

Aan de gevel van Oyama's dojo in Tokio is een levensgroot mozaïekwerk te zien, voorstellende de meester, strijdend met de stier. Het nieuws verspreidde zich vlug over de wereld. Vanuit Amerika ontving Oyama uitnodigingen om de demonstratie met een stier te herhalen. Masutatsu Oyama ging naar de Verenigde Staten, samen met de Japans-Amerikaanse vierde dan-judoka Endo. Zij namen de 'artiestennaam' *De Togo Broers* aan, en daagden op kermissen, in theaters, in sporthallen, in cabarets en circussen iedereen uit het publiek uit om het tegen hen op te nemen. Wat daar allemaal gebeurd is, moet allerminst een prettige vertoning zijn geweest. Wat bezielde Oyama-sensei? In zijn dojo-reglement staat onder meer: *'Hij die de weg van karate wenst te gaan, kan zich*

niet permitteren Zen en mentale vorming te verwaarlozen.'
Zijn collega Endo, die als 'The Great Togo' op de affiches stond, was koppen groter dan 'Mass Togo', alias Masutatsu Oyama. Vandaar dat boksers en worstelaars, straatvechters en messentrekkers zich steevast het liefst tegenover Oyama lieten zetten. Er werd daarbij gewed om flinke bedragen. In Minneapolis stond Dick Real bekend als een stevige snuiter: behendig straatvechter, worstelaar, bokser. Oyama had exact dertig seconden nodig om de man met glazige ogen per brancard de ring te laten uitdragen. 's Avonds stond in zijn hotel een grote Amerikaan in de lobby op Oyama-sensei te wachten. Hij wilde Oyama spreken. Oyama kende dat verschijnsel. Om de haverklap probeerden half-dronken geworden figuren die zo'n partij gezien hadden, Oyama in zijn hotel alsnog een pak rammel te geven. Op zo'n schermutseling voorbereid, stapte Oyama-sensei op de grote Amerikaan af. Deze vroeg met zachte stem of hij Oyama's handen mocht zien, waaraan Oyama gehoor gaf. De beleefde Amerikaan pakte de handen voorzichtig vast, bekeek ze, en zei vol bewondering: 'Onbegrijpelijk. Deze handen zijn zo zacht als van een baby. Ik ken u niet van naam, en u mij kennelijk ook niet. Wat u klaarspeelt in de ring, heeft niets meer met lichaamstraining te maken. Hier zit meer achter. Daarvoor loop ik al te lang mee in de sportwereld: mijn naam is Jack Dempsey.'
Oyama-sensei bracht de avond gezellig door met de wereldkampioen *in the noble art of self-defense,* bokser Jack Dempsey.
Op hun tocht door de Verenigde Staten lieten de Togobroers een spoor van vernietigde illusies na: worstelaars en boksers van naam werden in korte tijd tegen het canvas gehaald: Endo gebruik makend van zijn links en rechts uitgevoerde *tai-o-toshi* (een laag ingezette armworp), Oyama met gebruikmaking van een heel arsenaal *tsuki* (stoten), *uchi* (slagen) en *geri* (trappen).
In zijn centrale karate-dojo besluit 's werelds hardste karateka, Masutatsu Oyama-sensei, (die zich éénmaal per maand volkomen alleen in de bergen terugtrekt om daad-

werkelijk te mediteren), elke les momenteel met het aanhoren van zijn leerlingen, die hardop zeggen:
'Wij beloven ons mentaal en lichamelijk te trainen voor een standvastige geest. Wij beloven dat wij de diepere bedoelingen van deze kunst tot de onze zullen maken, zodat wij die mettertijd gaan begrijpen. Wij beloven met energie te zullen streven naar een volledige zelfverloochening. Wij zullen altijd de regels van hoffelijkheid voor ogen houden, respect hebben voor onze leraren en ons onthouden van gewelddaden. Wij zullen nooit de verdiensten van nederigheid vergeten. Door de discipline van karate zullen wij de rest van ons leven zoeken naar de werkelijke betekenis van de weg...'

Al eerder heb ik uiteen gezet dat in budo-kringen druk geëxamineerd wordt. Soms heb ik de indruk dat de ene helft van de grote groep budoka in Holland de andere helft examens afneemt, en omgekeerd. Tegenwoordig zie ik om mij heen steeds meer mensen met een rood-witgeblokte *obi,* behorende bij een 6e, 7e of 8e dan. Dat is een hoogte in het budo, die voor een normaal mens met een dagtaak, die tweemaal per week fijn naar de dojo komt om te trainen, onbereikbaar is. Maar goed, een kniesoor die daar over valt: Schilder, Bontje, Luiten, Smit, Koning, Schutte, Boersma, Wagenaar, Nauwelaerts de Agé: ze zijn allemaal 6e of 7e dan, terwijl het grote publiek nog nooit van deze, blijkens hun extreem hoge dangraden, superbudoka gehoord heeft. Zelf wil ik een uitzondering maken voor dr. Schutte: hij is ver over de zeventig jaar en hij publiceerde niet alleen veel over de 'geestelijke' waarden van bijvoorbeeld judo, hij geeft nog steeds college's in het *ne-waza,* zowel in ons land, als buiten onze landsgrenzen. Vlak voor de voltooiïng van het manuscript voor dit boek bezocht ik drie hooggegradueerde budoka. Eén er van vertrouwde mij toe: 'Ik heb vorige week danexamens afgenomen. Nou, als ik zélf had moeten uitvoeren wat ik die mensen heb gevraagd te doen, zou ik zelfs voor mijn 1e dan gezakt zijn!'. Nou is dat op zichzelf niet zó bijzonder, omdat het in tal van vakgebieden helaas voorkomt dat de man of vrouw die het examen afneemt

minder van de betreffende materie weet dan de examinandus. Toch is het ontbreken van eenheid en uniformiteit in de budo-gemeenschap grotendeels te wijten aan de inconsequentie bij de toekenning van 'hogere' banden. Zolang daarin geen verandering gebracht wordt, zal het karate voor 'het publiek' onduidelijk te plaatsen blijven. Als onderdeel van de Olympische Spelen zullen we het karate voorlopig niet te zien krijgen.

Als het toekennen van een graad in het karate, om het even welke stijl of richting, juist wordt afgehandeld, moet telkens een examen worden afgelegd. Er wordt van de te examineren karateka verwacht dat hij bepaalde basistechnieken (*kihon*) demonstreert.
De karate-aanvalstechnieken zijn: *tsuki-waza* (stoottechnieken), *uchi-waza* (slagtechnieken) en *geri-waza* (traptechnieken). De onderverdeling verloopt als volgt:

TSUKI-WAZA

jun-tsuki	rechte vuiststoot
gyaku-tsuki	tegengestelde vuiststoot

Afb. 52. *Meester en (Nederlandse) leerling: een vuiststoot wordt geblokkeerd (*uchi-uke*) door sensei Ishikawa van de Wado-kan.*

morote-tsuki	dubbele vuiststoot
furi-tsuki	zwaaistoot
nagashi-tsuki	vuiststoot met ontwijking

UCHI-WAZA

tetsui-uchi	hamerslag
shuto-uchi	slag met zijkant van de hand
haito-uchi	slag met de zijkant van de hand aan duimzijde
teisho-uchi	slag met de handpalm
empi-uchi	stoot met de elleboog

GERI-WAZA

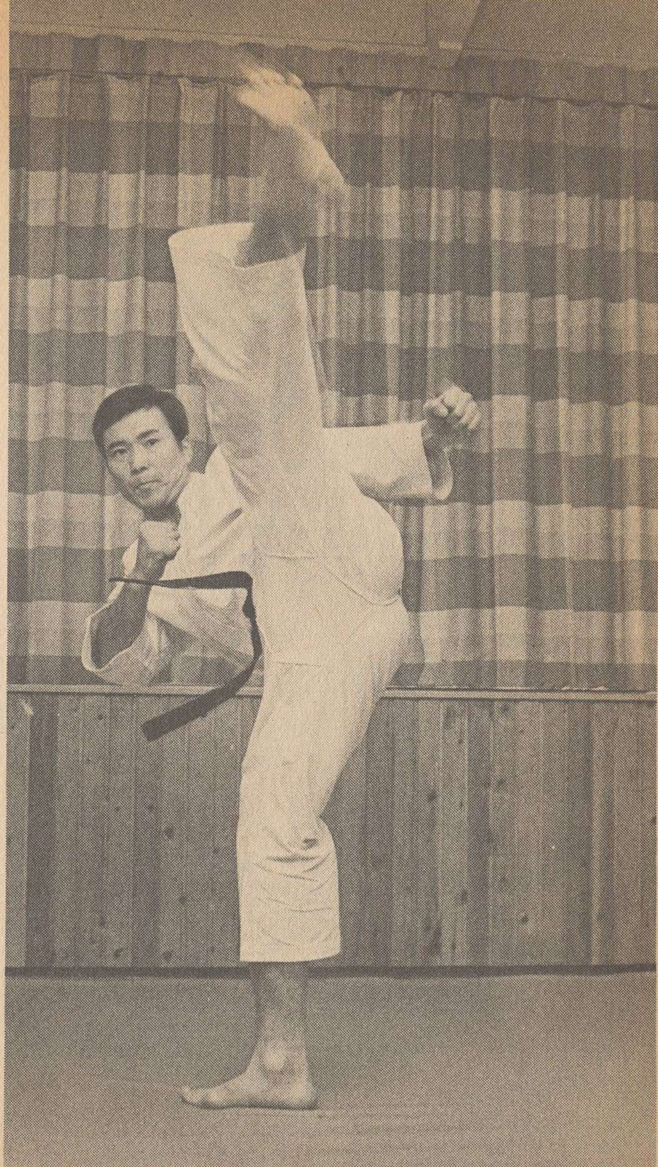
mae-geri	voorwaartse trap
mae-geri-keage	opwaartse trap
mawashi-geri	ronde trap
yoko-geri	zijwaartse trap
ushiro-geri	achterwaartse trap
hiza-geri	kniestoot
yoko-geri-keage	opwaarts zijdelings gerichte trap
fumi-komi	naar beneden gerichte trap
sokuto-funi-komi	naar beneden gerichte trap met de zijkant van de voet
nidan-geri	opwaartse sprong met trap

De karate-afweertechnieken (*uke-waza*) zijn:

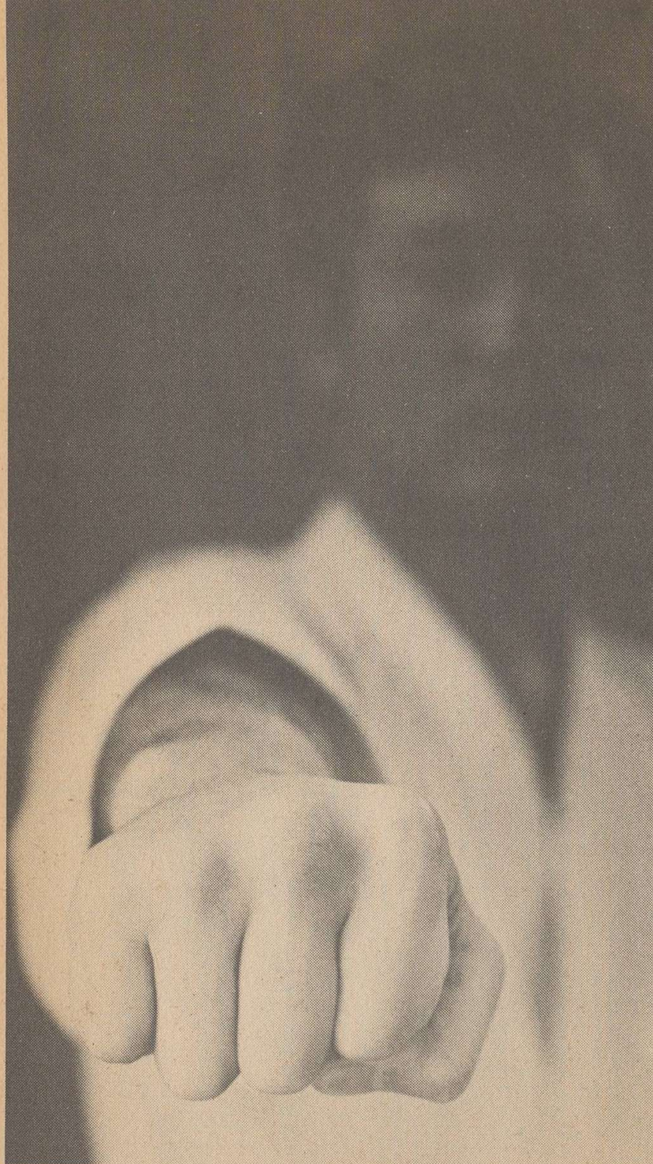
jodan-uke	hoge blokkering
gedan-barai	lage blokkering
shuto-uke	blokkering met de zijkant van de hand
uchi-uke	binnenblokkering
soto-uke	buitenblokkering

Enige karate-standen (*shisei*) zijn:

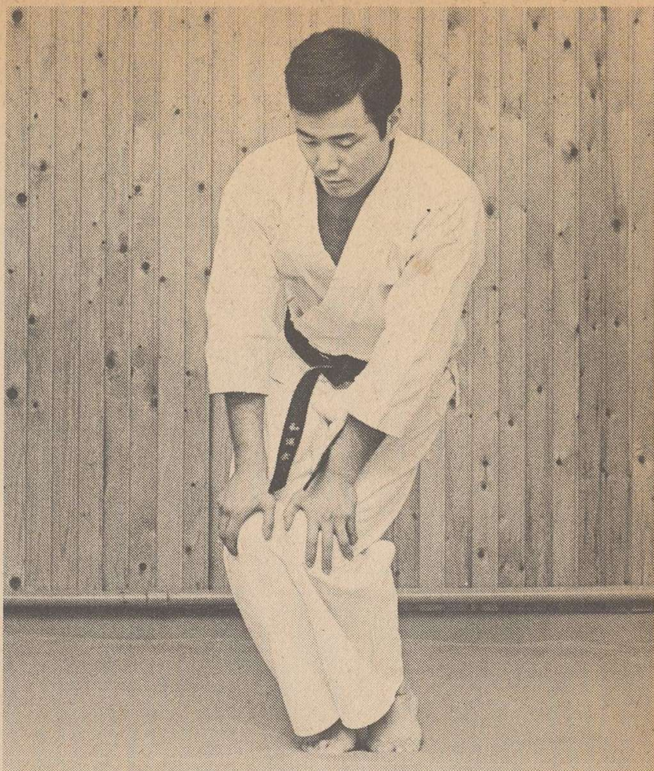
heisoku-dachi	stand met gesloten voeten
shiko-dachi	stand met naar buitengeplaatste voeten
kiba-dachi	ruiterstand
neko-ashi-dachi	katstand
kokutsu-dachi	tijgerstand

Afb. 53. *Sensei Naoki Ishikawa voert een* mawashi-geri-jodan *uit: een zogenaamde ronde hoge trap.*

Afb. 54. De vuiststoot (seiken) *is de ziel van het karatedo, aldus Oyama-sensei.*

Afb. 55. *Het soepel maken van de kniegewrichten: een oefening uitgevoerd door sensei Ishikawa.*

musubi-dachi	militaire stand
heiko-dachi	open parallelstand
zenkutsu-dachi	naar voren leunende vechtstand

Voor de karateka, welke stijl hij ook praktizeert, is de vuist het belangrijkste instrument. De vuiststoot (afb. 54) is de ziel van het karate, zeggen de oude meesters (vakluitjes, zouden wij zeggen). Het (draaiend vanuit de heupen) stoten met de vuist, zal iedere serieuze karateka bij elk bezoek aan de dojo enige tijd achtereen trainen.

In Nederland hebben de verschillende karate- en teakwondo-organisaties veel aanhangers. Men respecteert elkanders dan- en tan-graden, en brengt over en weer bezoeken aan de diverse dojo. Ziet u voor het eerst een paar klassen karateka of teakwondoka bezig, dan zult u misschien zeggen dat ze allemaal steeds hetzelfde doen.
Vergeet dan niet dat in Zen en in budo geldt dat iedere automatisch verlopende handeling als oefening gebruikt kan worden om iemand te leren iets zodanig te volbrengen, dat zijn innerlijke gesteldheid hierin weerspiegeld wordt.

8. Teakwondo: Koreaans karate in opmars

Het teakwondo heeft recht op wat ruimer aandacht dan het algemeen krijgt in boeken over Japanse budo. De Koreaanse vechtkunsten hebben verschillende oorsprongen, die te verklaren zijn uit de ligging van het land: ingeklemd tussen Japan, Mongolië en China. In de 20e eeuw werd het land gekoloniseerd door Japan. In 1948 werd Korea langs de 38e breedtegraad in tweeën gedeeld. Na de Koreaanse oorlog (1950-1953) bleef deze deling gehandhaafd. Voor ons Westerlingen mogen Chinezen, Japanners en Koreanen 'veel op elkaar lijken', zij vertonen toch ieder voor zich weer een andere psychische opbouw. Als budo-onderzoeker bezit ik een vrij uitgebreide 'budotheek': in al die boeken – de meesten geschreven door niet-Aziaten – constateer ik een bijna dom te noemen gemak waarmee Chinezen, Japanners en Koreanen behandeld worden alsof het allemaal broertjes van elkaar zijn.
Helaas moet ik het, teneinde bij de opzet van dit boek te blijven, hebben over vechtkunsten. Wel, de oude Koreaanse strijdtechnieken hadden in het verleden namen als *kwonpup, tea-kwonpup, subak, tang-su* en *yu-sool,* om er althans enige te noemen. Er kwamen, net als bij de antieke Japanse budo, worpen in voor (*mechigi*), aanvalstechnieken (*keupso-chirigi*) en worsteltechnieken (*kuchigi*). Veel van de Koreaanse vechttypen (in technische zin wel te verstaan) vonden hun oorsprong in China (*wu-shu*), Japan (*bugei*) en in de worsteltechnieken van de nomadische volksstammen uit de steppen van Mongolië (die overigens ontzettend goed kunnen worstelen: de VPRO-televisie zond er begin 1976 een kleurenfilm over uit). Keupso-chirigi kan worden gekenmerkt als het Koreaanse equivalent van de Japanse *atemi:* verlammende of dodelijke slagen en trappen op en naar het lichaam van de tegenstander. Het Koreaanse *yu-sool* (de zachte kunst) lijkt op het oude Japanse jujutsu (later judo). In Korea wordt sinds 1920 het Japanse judo beoefend onder de naam *yu-do.* Het yu-do is op de lagere scholen opgeno-

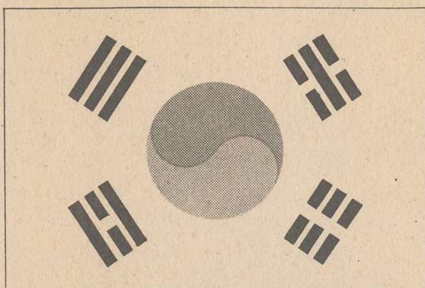
men in het programma lichamelijke opvoeding.
In 1943 werd het karate-nieuwe-stijl door de Japanners in Korea gedemonstreerd. Drie jaar later, in 1946 komen de Koreanen met een eigen vechttechniek, een eigen zelfverdedigingssysteem: *teakwondo*. Het verschil met het Japanse karatedo is dat bij de Koreaanse 'voet- en handkunst' meer gesprongen wordt (afb. 56; *tea* staat voor springen, stoten en trappen met de voeten; *kwon* voor vuist- en handkantslagen; en *do* kan op dezelfde manier worden uitgelegd als in het Japans: de kunst, de weg, de manier waarop).

Afb. 56. *Bij het Koreaanse teakwondo wordt meer gebruik gemaakt van sprongen (*dtuiyu-yup-chagi*) dan in het Japanse karatedo.*

In juli 1946 werd in Seoul in Zuid-Korea de Korean Teakwondo Association opgericht, met aan het hoofd de 9e *tan* (Koreaans voor *dan*), Choi Hong Hi. In 1971 kwamen alle Koreaanse teakwondoleiders bij elkaar om orde te scheppen in de inmiddels tot negen teakwondo-

stijlen uitgegroeide 'nationale' sport. Die negen voornaamste stijlen waren: *Hak Sa-kwan, Yen Mook-kwan, Moon Moo-kwan, Oh Do-kwan, Han Mo-kwan, Moo Duk-kwan, Cheng Moo-kwan, Ji Do-kwan* en *Chang Moo-kwan*. Un Yong Kim, Lee Nam Suk en Choi Hong Hi werden de nieuwe leiders van de gereorganiseerde Korean Teakwondo Association, die in januari 1972 besliste dat de teakwondostijl van de Chang Moo-kwan (de Chang Moo-school) als de representatieve teakwondovorm vanuit Korea naar alle landen uitgedragen zou worden. Koreaanse ambassades in alle landen kregen

국기태권도

1971년 3월 20일

대통령 박정희

Afb. 57. *Bij budo-wedstrijden is de Zuidkoreaanse vlag steeds vaker te zien naast de Japanse vlag. Het teakwondo wordt steeds populairder. De voorzitter van de World Teakwondo Federation (KTF), Park Chung Hee, kalligrafeerde de tekst: Teakwondo, een nationale sport.*

stapels van het boekje *What is teakwondo?* toegestuurd, die het werkje aan de betreffende sportbonden in die landen stuurden. Korea ging, zoals Japan met het judo gedaan heeft, van teakwondo een 'promotion and publicity'-middel maken. Dat is aardig gelukt, want volgens gegevens van de KTA propageren meer dan 700 Koreaanse teakwondo-meesters deze sport over de hele wereld. In Korea zelf beoefenen over de twee miljoen mensen deze vorm van Koreaans karate. In de Koreaanse *dojang* (dojo in het Japans) kan men jongetjes van rond de tien jaar met een zwarte band om zien lopen, iets dat in ons land onmogelijk is (afb. 58). De heer Un Yong Kim zegt dat iedereen, ongeacht zijn leeftijd, die over voldoende teakwondo-techniek beschikt, de 'rang' moet kunnen krijgen (halen) waar hij of zij recht op heeft. Een heel wijze

Afb. 58. *In Korea kent men zwarte-bandhouders vanaf zes jaar. Een opname gemaakt in een teakwondo-dojang in Seoul. Van het klasje van zeven knapen hebben er vier de zwarte band. Jeugdgraden waarbij de zwarte band hoort, kent men alleen in Korea.*

opvatting, maar bij een *dan* behoort volgens mij (maar wie ben ík?) toch ook een zekere levenservaring. Dit terzijde.
Bij het teakwondo dragen in Korea beginners de witte band. Van zesde tot en met vierde klas (*keup*) een blauwe gordel, en van derde tot en met de eerste klas de rode ceintuur. Daarna volgen, naar Japans voorbeeld, de zwarte banden, behorend bij de eerste vijf *tan*-stappen. De Koreanen die ik bezig gezien heb, en ook de Nederlandse teakwondoka, dragen een iets bredere band dan de Japanners, terwijl ook de twee uiteinden langer uit de knoop komen (maar dat kan misschien toeval geweest zijn?).
Een grappige ervaring met teakwondo vind ik het volgende: op zondagmiddag 27 mei 1975 mocht ik voor de Vereniging Nederland-Korea in de aula van het Amsterdamse Tropeninstituut voor zo'n 600 aanwezigen een 'praatje' houden over zelfverdedigingstechnieken in Azië. In de pauze werd Koreaanse Gin-seng-thee geserveerd, er werd Koreaanse muziek ten gehore gebracht, een film over teakwondo gedraaid, en als klap op de vuurpijl gaf de Koreaanse teakwondoka Hung Taik Hur met een paar assistenten een demonstratie. Na afloop waren er voor de teakwondoka en 'de spreker' legpenningen. Mooie goudkleurig grote penningen, met aan één zijde een tekstje over teakwondo, en aan de 'beeldzijde' een plaatje in reliëf: *uki-goshi:* een heupworp van Jigoro Kano-shihan, de 'vader' van het Japanse Judo! Ik zag de Koreaan Hung Taik Hur éven met zijn linkeroog trekken, maar ik kan me vergist hebben...
Teakwondo wordt graag in Nederland beoefend. Na wat strubbelingen vonden de teakwondoka al gauw aansluiting bij de BBN. Koreaanse instructeurs bezochten, en bezoeken nog regelmatig, ons land om les te komen geven. Vader en zoon Salm uit Rotterdam reisden naar Seoel om daar de Moo Duk-kwan te bezoeken en er te trainen. Zij kregen er les van Seo Myung Soo (6e tan) en Shin Boo Young (5e tan). Bekende vaderlandse teakwondoka (ik kan ze niet allemaal noemen, sorry jongens!) zijn: Coffa, Vlieger (breektest-specialist), Da Silva, Brüder, en niet te vergeten de all-round budoka (hij introduceerde

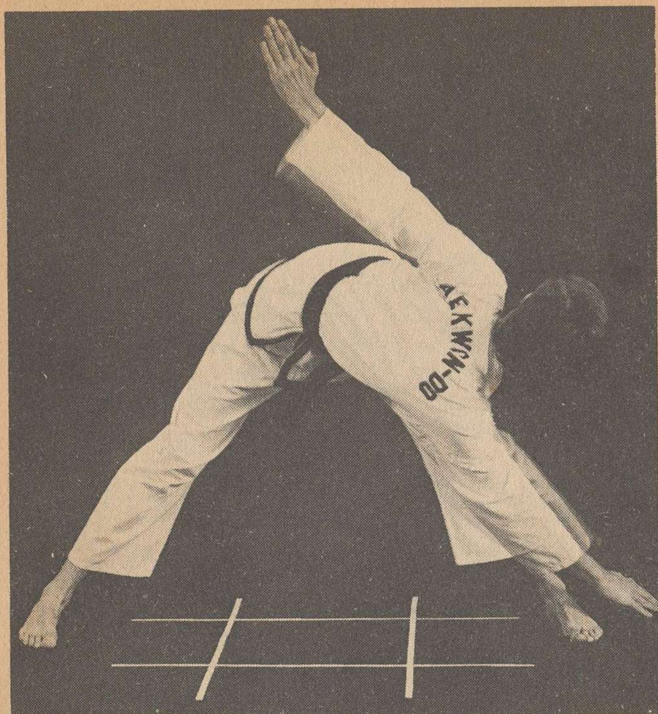
Afb. 59. *De Koreaan Un Yong Kim, voorzitter van de Korean Teakwondo Association (rechts) ontving in Seoul bezoek van de Nederlandse all-round-budoka L. A. J. Pardoel (teakwondo, judo, jujutsu, hapkido en karatedo). In Korea werd Pardoel gegradueerd tot 4e dan teakwondo.*

het *shotokan*-karate in Nederland), L. A. J. Pardoel, die 4e tan is (afb. 59).
Er is een 256 pagina's dik boek verschenen over teakwondo, geschreven door de Koreaan Sihak Henry Cho. Een uitstekende leergang, die zijn plaats aan de rand van de mat in de teakwondoschool zeker waard is. Drie dingen vielen mij aan het studiewerk op: de titel is *Koreaans Karate* (!), het boek is perfect gedrukt in Japan, en het hoofdstuk 'Geschiedenis' bevat alle informatie die in serieuze boeken te vinden is over karatedo: de Chinese afkomst, Okinawa als tussenstation, de plaats van Gushin Funakoshi, kortom het lijkt een historisch overzicht van het *Japanse* karatedo. Persoonlijk vind ik dat jammer: de lange en beslist veelzijdige geschiedenis van teakwondo zou in het land van herkomst met meer nadruk uitgedragen moeten worden.

Budoka L. A. J. Pardoel getroost zich veel moeite wat meer bekendheid aan teakwondo te geven, vanuit zijn teakwondo-centrum in Oss. Pardoel bezocht diverse malen Korea. Uit gesprekken met hem, en uit publicaties vanuit Korea over teakwondo, is mij gebleken dat er de Koreanen om de een of andere reden veel aan gelegen is het teakwondo over de hele wereld populair te maken. Niet-Koreaanse bezoekers van dojang in bijvoorbeeld Seoul kunnen meetrainen met de Koreaanse meesters, maar rond de Westerse teakwondoka wordt er in het Koreaans druk gepraat over zaken die erg kwetsbaar liggen: de oprichting van 'onderafdelingen' buiten Korea, het toekennen van tan-graden, de gebezigde teakwondo-stijl van de westerse teakwondoka, enzovoorts. Koreagangers kunnen merkwaardige verhalen vertellen. Koreaanse meesters die in Nederland jaren les gegeven hebben, en vriendschap sloten met Nederlandse teakwondoka, deden in Seoul net of ze hun Hollandse leerlingen niet kenden. In Nederland gewerkt hebbende teakwondo-meesters hielden zich in hun huis verborgen als een groep Nederlanders de meester thuis wilden bezoeken. In Korea is het teakwondo volgens mij nog niet gestabiliseerd. Er is naar buiten uit gesuggereerd dat er één teakwondo-stijl is, en één wereldorganisatie, maar in teakwondo-kringen in Korea is men het daar niet helemaal mee eens. Zelfs naar Nederland is die verdeeldheid overgewaaid: naast de sectie Teakwondo van de Budobond Nederland (BBN), bestaat er de Nederlandse Teakwondo Federatie (NTF), een bond met een eigen tijdschrift dat er prima uitziet, eigen contacten met Korea, en eigen dojang in Nederland.

Kennen we de bij Japanse budo gebezigde uitdrukkingen vrij aardig, veel onbekender zijn de Koreaanse uitdrukkingen die toegepast worden bij teakwondo. Ik laat er hier een paar volgen:

si-jak	begin
il-hoc-jon	1e ronde
i-hoc-jon	2e ronde
sam-hoc-jon	3e ronde
si-hap	wedstrijd

Afb. 60. *Teakwondoka bezig met een 'opwarm'-oefening.*

si-hap-kyuchki	wedstrijdregels
kyung-ye	groeten
charyot	de juiste houding aannemen
galyco	stoppen
sung	winnaar
kuman (of *paro*)	terugkomen in de beginhouding
mu-sung	onbeslist
chu-ui	waarschuwing
geye-si	tijdstop
geye-sok	start opnieuw
kam-jom	strafpunt
kam-jom-hana	strafpunt nummer 1
kam-jom-tul	strafpunt nummer 2
kam-jom-set	strafpunt nummer 3

9. Hapkido, taijutsu en jukado: verschillende namen voor hetzelfde allegaartje

Amerikaanse militairen hebben uit Vietnam, Korea en Japan (vooral Okinawa) veel Aziatische vechtsporten mee naar huis genomen. Nergens ter wereld floreren de 'studio's' waar Aziatische vechttechnieken geleerd kunnen worden zo goed als in de Verenigde Staten. Het is ongelooflijk wat daar allemaal kan op dit gebied. Kung-fu-instituten, judo-academies, teakwondo-associaties: het is daar allemaal te vinden. Zodra een leraar op zijn reclameborden iets nieuws kan zetten, stromen de leerlingen weer binnen. Hoe ingewikkelder en geheimzinniger de 'eeuwenoude' vechtstijl, des te aantrekkelijker vindt de Amerikaan het kennelijk.

Handige leraren pakken uit de bekende budo als aikido, karate, judo, jujutsu, jodo en kendo een paar technieken en smeden deze op één hoop geveegde handelingen om tot bijvoorbeeld *jukado* (een combinatie van judo en karatedo). Nou is dat zo gek nog niet, want een karateka die een dan-graad judo heeft (zoals bijvoorbeeld onze Jan Kallenbach) is beslist in het voordeel.

Een andere variant op dit jukado is *taijutsu:* letterlijk lichaamskunst, lichaamstechniek, lichaamsbehendigheid. Hierbij zijn jujutsu-technieken gecombineerd met wat judo en karate, vermengd met wat teakwondo (vooral de sprongen).

Hapkido (het lijkt wel een merk hondebrood) drong een paar jaar geleden door in de budo-wereld omdat er in een Chinese knokfilm sprake was van een geheime Koreaanse vechtmethode, hapkido. Ook hierin zagen insiders direct de samenvoeging van teakwondo, judo, karate en jujutsu. Maar dat neemt niet weg dat er nu in Amerika druk aan hapkido gedaan wordt (evenals aan kung-fu, dat met hapkido behoort tot het film- en beeldbuisbudo).

Eind 1973 demonstreerde in Tilburg bij sportschool Beljaars zelfs een Koreaanse jongeman genaamd Hyun Kim zijn vaardigheid in hapkido. Niemand raakte ervan

onder de indruk, omdat het inderdaad elementen bevatte uit genoemde budo, en een eigen stijl helemaal miste. Hoe de Koreaan, die geen woord Engels sprak en als leraar totaal niet overtuigde, er toe kwam om zich uit te geven voor hapkido-instructeur, is een raadsel. Maar hetzelfde kan gezegd worden van de kung-fu-leraren, die eveneens 'maar wat doen'. In het land der blinden, enzovoorts...
Wat het karatedo aangaat: er zijn oorsprongen aan te wijzen voor de verschillende stijlen (Funakoshi voor het *shotokan;* Oyama voor het *kyokushinkai* en Otsuka voor de *wado*). Bij flauwekul als hapkido, taijutsu en jukado is dat onmogelijk. Het doorelkaar toepassen van verschillende soorten vechttechnieken, ontaardt in een allegaartje, een soort straatvechterij die wellicht heel effectief kan zijn (dus nuttig!), maar geen historische achtergronden heeft. Vandaar dat zulke verbasteringen misschien juist in een land zonder langdurige geschiedenis als Amerika gretig geaccepteerd worden.

De 'wetenschap van de acht ledematen'. Zo wordt het *Thai-boksen* ook wel genoemd. Die acht ledematen zijn dan voeten en knieën, ellebogen en handen. Daarmee kan de geoefende Thai-bokser een ongeoefende tegenstander binnen een paar minuten zodanig bewerken dat zijn opponent dood is. Een alleraardigste sport dus. Volgens antropologen zijn de Thai uit China afkomstig, en wel uit het gebied dat tegenwoordig Yunnan heet. Thai-boksen kan (het laatste woord erover wordt hier niet gesproken) gezien worden als een mengvorm van Chinees worstelen (*shuai-chiao*), Chinees boksen (*kempo*) en Indiase bokstechnieken.
De plaats van het Thai-boksen tussen de Aziatische vechttechnieken wordt de laatste jaren duidelijker. Het is een vechtkunst die in wedstrijdvorm dikwijls meer realisme vertoont dan bijvoorbeeld de 'pseudo'-gevechten bij het judo en kendo. Het zogenaamde *Frans-boksen* (*savate*) is een rechtstreekse afspiegeling van het Thaiboksen. Het werd in Frankrijk geïntroduceerd door Fransen die uit de koloniën terugkwamen (o.a. Indo-China). Na de Tweede Wereldoorlog begon de opleving van het

Thai-boksen in Thailand. Er zijn nu honderden nieuwe Thai-boksscholen te vinden, terwijl volgens de officiële Thai-boksbond tegen de 2000 beroeps-Thai-boksers in het land leven van hun sport. Speciaal ten behoeve van toeristen worden beeldschone Thaise meisjes opgeleid tot Thaiboksers (bokseressen?). Het maandblad Avenue publiceerde in juni 1976 een uitgebreide reportage over deze 'vechtkatten'. Het is duidelijk dat de Thai-boksmeisjes gewoon gebruikt worden door hun 'manager' om flink geld te verdienen. De normen liggen in Thailand wat anders dan hier, zoals bekend. Bijna dagelijks worden er competities gehouden, waarvan de uitslagen via radio en tv, en niet te vergeten in kranten, nadrukkelijk worden vermeld. Er wordt bij het Thai-boksen gevochten om behoorlijke prijzen. In Thailand zijn strenge regels verbonden aan het Thai-boksen, maar het gebeurt nog al te vaak dat er zwaar gewonden vallen bij de wedstrijden. Verboden zijn: het slaan van een gevallen tegenstander, spuwen, bijten, duwen en heupwerpen; een scheidsrechter en twee hulpscheidsrechters bepalen wie de winnaar is; een wedstrijd omvat vijf ronden van elk drie minuten, met rustpauzes van twee minuten; de bokshandschoenen moeten van leer zijn, en het gewicht ervan moet liggen tussen de 110 en de 170 gram; er zijn bij het Thai-boksen voor de boksers twaalf gewichtsklassen; van de Thai-boksers wordt verwacht dat zij een onrustig hart (*chai-ron*) van een rustig hart (*chai-yen*) weten te onderscheiden. Met andere woorden, dat zij zich kunnen beheersen. In vroeger tijden, toen Westerse bokstechnieken (*uppercut, clinch, counter, shuffle*) nog niet waren toegevoegd aan het Thai-boksen, voegde men in Thailand aan de begrippen 'rustig en onrustig hart' nog de term *su-dai* toe: de Thai-bokser liet zich er dan niet van weerhouden door te vechten tot de dood van één van de twee een eind aan het gevecht maakte.

Bij een van de hardste karate-scholen in Nederland, Chakuriki in Amsterdam, wordt al jaren les gegeven in het Thai-boksen, althans in een variant daarvan. Het wordt *kick-boxing* genoemd, volgens een foldertje van de Nederlandse Kick-Boxing-bond een combinatie van Thai-

boksen en karatedo. Het wordt een schrijver over Aziatische vechttechnieken tegenwoordig niet gemakkelijk gemaakt. Is het al een heidens karwei om achter oorsprong, methoden en hedendaags aanzien van Japanse budo te komen, met de groeiende interesse voor verbasteringen van budo uit China, Korea, Thailand en Frankrijk (wat het *savate* aangaat dan) is er haast geen beginnen meer aan. Gebrek aan voldoende literatuur noodzaakt de onderzoeker af te gaan op gegevens die hij door het zélf bekijken vergaart: door gesprekken met beoefenaars, het bijwonen van wedstrijden, het observeren van trainingen. Wat het kick-boxing betreft kan ik kort zijn: in Nederland probeert men er een volwaardige beroepsaangelegenheid van te maken. Op maandagavond 31 mei 1976 voltrok zich in de Jaap Eden-hal in Amsterdam een kick-boxing-gala. Ruim 2000 toeschouwers, bestaande uit budoka en boksers, vermaakten zich best. In de pauze verhitte discussies: de getrainde boksers onder de toeschouwers konden de knapen-kick-boksers 'met één hand op de rug tegen de vlakte slaan', en de geroutineerde budoka hadden al evenmin een goed woord over voor hetgeen er getoond was aan techniekbeheersing en/of incasseringsvermogen.
De woensdagavond daarop vertoonde de nieuwe omroepcomponent Veronica in Veronica Sport voor het eerst kick-boxing op de tv, de première van de eerste kickboxing-wedstrijden in Nederland op de beeldbuis. Voor Nederland ongekend harde karate-achtige partijen waren voor het eerst in de huiskamer te bekijken. Geen gespeelde meedogenloosheid, maar werkelijkheid. Het resultaat? In diverse sportscholen werd de volgende dag geïnformeerd of er aan kick-boxing gedaan kon worden...

Een verdedigingskunst-in-opmars is eveneens het uit Indonesië afkomstige *pentjak-silat*. Nederland kent enkele groepen *pentjakkers,* vooral onder de Indische Nederlanders. Ik noem hier de pentjak-silat-groep van Frits Vermaesen uit Amsterdam (die Willem Duys in zijn 'Voor de vuist weg' een keer voor de tv-camera's met zijn pentjaksilat vloerde), de pentjak-silat-groep van Turpijn uit

Limburg en de pentjak-silat-groep van Henri de Thomis uit Groningen. Onder de pentjakkers bevinden zich veel mensen die ook diverse budo beoefenen (vooral karatedo en judo). Pentjak-silat heeft dat echt Indonesische, iets van wat Couperus 'de stille kracht' noemde. Deze vechttechniek uit de Gordel van Smaragd kan, teneinde de typische sfeer die er omheen hangt wat te stimuleren, met muziek getraind worden (sommige vormen van het Chinese *tai-chi-chuan* trouwens ook). De pentjakkers zullen mij niet euvel duiden dat in een budo-boek als dit, waarin zo nu en dan toch al flinke sprongen door Azië gemaakt zijn, het pentjak-silat er wat bekaaid afkomt. De literatuur over pentjak-silat is zéér schaars. Er zijn meer dan honderdvijftig pentjak-silat-stijlen, en het grootste deel is ontstaan op Java. Op Sumatra zijn ook nog vijfentwintig hoofdvormen bekend. Als pentjak-silat in Nederland op de *pasar-malam* in Den Haag en Amsterdam getoond wordt, denkt het (leken-)publiek dat het hier Indonesisch dansen betreft. Niets is minder waar! Het pentjak-silat is een volwaardige zelfverdedigingskunst die waarschijnlijk al eeuwen en eeuwen op Celebes, Java en Sumatra bedreven werd in besloten groepen. Hoewel pentjak-silat in één adem genoemd wordt, kan het *pentjak* zelfstandig getoond worden (*pentjak* betekent: soepele, behendige, vaststaande bewegingen, uitgevoerd in allerlei figuren). Hetzelfde geldt voor *silat* (*silat* betekent: strijden met gebruikmaking van *pentjak*-technieken).
De belangrijkste pentjak-silat-soorten zijn:
perisai-sahkti, tapak-suji, setia-hati, perisai-diri, tjinkrik, tjimande, mustika-kwitang, tjikalong, tjiandur, allemaal stijlen van West-, Oost- en Midden-Java; *kumango, lintow* en *strelak* van Sumatra; *bahkti-negara* en *tridharma* van Bali; en *pamur* tenslotte van Madoera. In sommige stijlen wordt gebruik gemaakt van klingen. In andere stijlen wordt de aandacht gevestigd op springen, en in weer andere zijn klemmen en worsteltechnieken veelvuldig in het oefenschema opgenomen. In Nederland wordt een soort 'aangepast' pentjak-silat gedaan. De groep van Frits Vermaesen houdt zich bezig met de oude *setia-hati*-stijl van Midden-Java.

10. Aikido: elegance tegen brute kracht

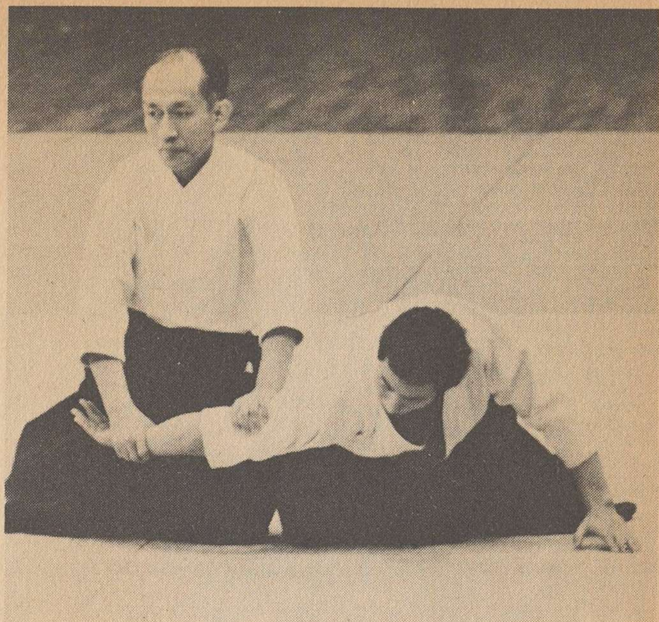
Iemand die in de Westerse cultuur is grootgebracht, zal de Japanse budo-sporten en alles wat daarmee in verband staat, altijd wat eigenaardig blijven vinden. En niet alléén de budo-sporten.
Ondoorgrondelijk was ook voor de Amerikanen (en de rest van de wereld) de typische houding van Japanse krijgsgevangenen na 1945. Veel waren dat er overigens niet, want voor de Japanners in handen vielen van hun vijand, pleegden zij zonder meer zelfmoord. Gevangen genomen te worden in oorlogstijd ervoeren (ervaren) Japanners als een onverdraaglijke schande tegenover keizer, vaderland en familie. De Japanners die op het moment van gegevangenneming ziek, bewusteloos of op andere wijze te gehandicapt waren om eigenhandig het leven te beeindigen, dié kwamen in de krijgsgevangenenkampen terecht. Eenmaal weer op de been, sloegen legio Japanners toen alsnog de hand aan zichzelf, tot niet-geringe verbazing van hun bewakers.
In Japan verscheen in 1967 een boek dat in het Frans vertaald *La nuit des mille suicides* heet, *De nacht van de duizend zelfmoorden,* geschreven door Asada Teruhiko. Het is het aangrijpende relaas van een Japans militair arts die als krijgsgevangene in handen viel van de Amerikanen, en er niet toe kan komen *harakiri* uit te voeren.
Uit het boek rijst de zelfmoordtraditie, de lijdensweg die de arts doormaakt omdat hij zichzelf een lafaard vindt, op als de zon op de Japanse vlag. Duizenden Japanse krijgsgevangenen pleegden na 1945 zelfmoord, en worden in Japan als helden vereerd en herdacht. In het hedendaagse Japan is weliswaar niet iedereén meer een klakkeloos volgeling van de bushido-leer, de zelfmoordmoraal, maar dat een groot deel van het Japanse volk er nog alle begrip voor heeft, staat vast. De hevigheid van dat begrip wordt buiten Japan nogal eens onderschat.
Wat heeft dit met budo-sporten te maken? Meer dan men bij oppervlakkige beschouwing zou vermoeden. Om de

achtergronden en het ware van de budo-sporten te begrijpen, is het nodig op z'n minst enige kennis op te doen van de aard, gewoonten en opvattingen van het Japanse volk. Wie zich die moeite wil getroosten, kan studiemateriaal in overvloed vinden in alle gangbare talen. Spoedig zal de in Japan en het Japanse volk geïnteresseerde ontdekken dat de budo-sporten louter manlijke activiteiten zijn, omdat Japan van oudsher nu eenmaal een land is waar de man zich ver verheven voelt boven de vrouw. In Japan voelen budoka zich één familie en hebben onderling een sterke kameraadschappelijke band, al beoefenen ze vaak totaal verschillende budo-stijlen.
Zoals een accordeon behoort bij alle Westerse zeevarende volkeren, zo behoort budo bij de Japanners, die Maleis en Mongools bloed in de aderen hebben. Hun toch geestelijke begaafdheid, uithoudingsvermogen, verlangen naar zelfbeheersing, zin voor het mystieke en hun tengere lichaamsbouw, zijn de bouwstenen van de budo-sporten. Budo-bewegingen zijn, in demonstratievorm uitgevoerd, haast gracieus te noemen. Vandaar dat de niet-Aziaat hieruit direct afleidt dat budo-sport echt iets voor vrouwen is. Merkwaardig genoeg zijn het buiten Japan dan juist weer de wat hoekig-aandoende dames, gespeend van vrijwel iedere vrouwelijke gratie, die zich met budo gaan bezighouden. In vergelijking met het buitenland heeft Japan, procentsgewijs veel vrouwelijke budoka. Japanse meisjes en vrouwen zullen zich daarbij aangetrokken voelen tot allerlei andere sportieve activiteiten als tennis, zwemmen of bowling. Verder is de Japanse vrouw nog steeds erg gehecht aan het *origami* (papiervouwen), *ikebana* (bloemschikken) en *sumi* (kalligrafie). Een gevechtskunst uit de groep budo-sporten waarin een bijna dansmatige ondergrond zit, een verfijnde choreografie van soepel verlopende bewegingen met een aanval als uitgangspunt is het aikido (*ai* = harmonie, *ki* = geest, *do* = de weg, de manier waarop). Aikido is verfijnder dan al de andere budo-sporten, een lichaamskunst waaruit alle harde elementen verbannen zijn en elke aanval wordt afgeslagen op een kalme harmonische, maar uiterst effectieve manier. Aikido is géén wedstrijdsport, de beoefenaars dragen een

Afb. 61. *Morihei Uyeshiba-hanshi (1883-1969) stelde na jaren experimenteren een verdedigingssysteem samen dat nu bekend is als aikido.*

donkere *hakama* (wijde broekrok) en een kimono-jasje zoals bij het judo of karate.
De man die het aikido ontwikkelde uit tal van vechttechnieken, ondermeer uit de Chinese *wu-shu,* is de in Japan overbekende Morihei Uyeshiba (afb. 61), op 12 november 1883 geboren in Tanabe (nu Wakayama genoemd) en gestorven op 26 april 1969 in Chiba, een maand later gevolgd door zijn vrouw.
Morihei Uyeshiba liet één zoon na, de op 27 juni 1921 in Tanabe geboren Kisshomaru Uyeshiba (afb. 62), die nu leider is van de Honbu in Tokio, een centrale dojo waar les gegeven wordt in aikido op exact dezelfde manier als de oude grootmeester Morihei Uyeshiba dat deed.
In oktober 1975 bezocht Uyeshiba jr. Den Haag. Hij gaf er les aan diverse Nederlandse aikidoka in de Haagse Academie voor Lichamelijke Opvoeding, samen met zijn assistenten Kazuo Chiba en Tiki Chewan. Er zijn maar

Afb. 62. *Kisshomaru Uyeshiba-hansi voert een pols/armklem uit* (katame-waza, kote-mawashi).

weinig mensen die Zen intens beleven. Zichtbaar werd die Zen-beleving toen Kisshomaru Uyeshiba de werkelijk prachtige aikido-bewegingen uitvoerde. Hij deed worpen, klemmen en grepen die onder aikidoka als 'zeer moeilijk' bekend staan met een gemak dat respect afdwong.
Evenals andere budo-stijlen, onderging ook het aikido de invloed van beter-wetende beoefenaars: na 1945, tijdens een korte periode waarin de Amerikanen de beoefening van budo-sporten in Japan strafbaar stelden, verlieten twee aikidoka hun leraar Morihei Uyeshiba: Minoru Hirai en Gozo Shioda. Deze aikido-sensei zijn de 70 jaar op dit moment al gepasseerd en staan aan het hoofd van twee grote groepen aikidoka, verenigd in respectievelijk de Korindo-*ryu* en de Yashinkan.
Westerse budoka zullen de verschillen tussen de drie aikido-richtingen waarschijnlijk nauwelijks constateren. Ja-

panners zijn wat secuurder in veel dingen: als bij de uitvoering van een budo-techniek een voet iets teveel naar buiten staat gedraaid, of een hand iets hoger gehouden wordt dan de meester voorschreef, zitten zij al grommend aan de rand van de *tatami* toe te kijken.
Morihei Uyeshiba liet geschriften over aikido na waarin hij ondermeer vertelt als jongen van vijftien jaar getuige te zijn geweest (in 1898) van een oneerlijke vechtpartij. In zijn woonplaats in het district Chiba waren politieke tegenstanders van zijn vader hardhandige lui, die Uyeshiba sr., nota bene in zijn eigen huis met drie man tegelijk afranselden. Morihei Uyeshiba heeft later (hij was toen over de tachtig jaar) tegen een verslaggever van het Amerikaanse budoblad 'Black Belt' gezegd dat die scène nog steeds in zijn geheugen gegrifd stond.
De jonge Uyeshiba nam zichzelf voor wraak te nemen op de aanvallers van zijn vader, die hij, als echte Japanner, beschouwde als zijn grote voorbeeld. Nooit heeft Morihei Uyeshiba zijn vader iemand zien slaan bij een meningsverschil. Eerder probeerde zijn vader met verstandig overleg zijn auditorium te overtuigen.
Morihei Uyeshiba begreep al jong dat pråten alleen niet voldoende was om ongeschonden door het leven te komen. Zijn vader had hem trouwens al dikwijls verhalen verteld over vroeger in Japan rondtrekkende Ronin, samurai zonder 'heer', wrede figuren die in de periode van keizer Meiji vrijwel iedereen die hen voor de voeten liep een kopje kleiner maakten.
Bezig met zijn universitaire studie spendeerde hij al zijn vrije tijd aan de beoefening van jujutsu en kenjutsu. Zijn eerste leraar was de rond de eeuwwisseling in Japan legendarische Tokusaburo Tozawa van de Kito-*ryu,* een grijze oude *sensei* die bijna een kwart eeuw eerder ook de judo-'uitvinder' Jigoro Kano onder zijn leerlingen had. Uyeshiba stroopte de hele streek rond zijn geboorteplaats af naar budo-communes, en maakte zich ijverig talloze vechttechnieken eigen. In 1903 ging hij als militair van het keizerlijke Japanse leger (61e regiment) naar Mantsjoerije, om er deel te nemen aan de Russisch-Japanse oorlog. In lijf aan lijf gevechten practiseerde hij zijn toen

al gedegen vaardigheid in antieke budo-technieken. Terug in de burgermaatschappij concentreerde Uyeshiba zich van 1910 tot en met 1920 helemaal op de bestaande vechtmethoden en Zen-meditatie: hij verbleef jaren in de Daito-ryu van Sokaku Takeda-sensei, volgde kenjutsulessen (kendo), behaalde *dan*graden in het toentertijd hypermoderne judo, maakte de opkomst van het nòg nieuwere karate-do van Okinawa mee, en zonderde zich daarna maandenlang af in de bergen om zijn kennis te laten bezinken en na te denken. In die periode, zegt Uyeshiba in zijn boeken, werd het aikijutsu geboren.

Afb. 63. *Een antiek 'prentje' van het oude aikijutsu, de voorloper van het 'moderne' aikido.*

Schiftte Jigoro Kano uit het jujutsu alle *atemi* (slagen) en de naar zijn mening te ingewikkelde technieken om aldus tot het judo te komen, Uyeshiba bouwde het jujutsugrondprincipe daarentegen helemaal uit. In de natuur zag Morihei Uyeshiba hoe in het winterseizoen de kersenbloesemtakken bedekt werden met een dik pak sneeuw. Zouden die tere takken stug en stijf zijn, dan braken zij onder de zware last onherroepelijk af. Ze buigen echter onder het gewicht van de sneeuw door, laten het er af glijden en richten zich ongedeerd weer op. Deze schijnbaar simpele natuurweg – meegeven om te overwinnen – bracht Uyeshiba op het idee van aikido. Hij moet een kenner van het menselijk lichaam geweest zijn, iemand die de anatomie goed begreep. Aanvallen en verdedigen interpreteerde hij als delen van cirkelbewegingen. Nergens wordt in zijn aikijutsu tégen de aanvallende kracht ingegaan. Draai naar buiten of naar binnen als er geduwd of getrokken wordt, luidde zijn advies. Zijn de worpen van andere budo-sporten meestal kort en ingehouden (op de judo-*sutemi* na), aikijutsu-worpen zijn ruim, vergen voor de uitvoering veel plaats. Er mag dan ook een behoorlijke beheersing van de valtechniek verwacht worden.
Op universiteiten en voor militairen demonstreerde Uyeshiba met een paar begaafde leerlingen zijn aikijutsu, dat op 2 februari 1948, toen het uiteindelijk opgenomen werd als officiële budo-tak in de All-Japan Budo Federation, de naam aiki*do* kreeg.
Er kwamen overal in Japan aikido-dojo waar Uyeshiba les gaf aan studenten, militairen, balletdansers en toneelspelers. Takeshi Nishimi, 6e dan van Jigoro Kano's Kodokan, werd een toegewijd leerling van Uyeshiba, waarna veel Kodokan-studenten zich lieten inschrijven aan zijn aikido-school. In 1930 bezocht de dan reeds vrij oude Jigoro Kano aikido-meester Uyeshiba, om hem aan het werk te zien op de *tatami*. Bij die gelegenheid moet Kano gezegd hebben, volgens Uyeshiba's enige zoon Kisshomaru: 'Aikido is het ideale budo.' Er is zelfs sprake van geweest dat Morihei Uyeshiba les zou gaan geven aan de judo-hogeschool Kodokan van Jigoro Kano.
Veel judoka verlieten de Kodokan om onder Uyeshiba aan

aikido te gaan doen in de in 1931 geopende aikido-dojo Kobukan in Chiba (in 1939 herdoopt in Kobukai, in 1948 in Aikikai, en in 1960 in de Tokio Honbu).
Pas de laatste vijftien jaar is het aikido ook buiten Japan bekend geworden. Vanuit Parijs werken oud-leerlingen van Uyeshiba (Minoru Mochizuki, Nobayoshi Tamura en Tadashi Abe) aan de verbreiding ervan in Europa. Een zelfde ontwikkeling als voorheen plaatsvond in Japan, doet zich nu hier voor: judoka die eenmaal een aikido-demonstratie gezien hebben, voegen deze budo-sport vroeg of laat aan hun trainingen toe. Als voordeel van aikido ten opzichte van het judo wordt dan vaak genoemd het bij aikido praktisch ontbreken van blessures en de 'mooie' diepdoordachte technieken die er in zitten.
Bij dit alles is het wellicht zinvol te stellen dat aikido desondanks allesbehalve een 'slappe' sport is. Een katachtige lenigheid, en een taai soort kracht zijn beslist noodzakelijk. Krijgt Popeye the Sailorman voor hij begint te vechten bij toverslag zijn onontbeerlijke blik spinazie, de aikidoka heeft het minder gemakkelijk. Er moet aan bepaalde voorwaarden voldaan zijn voordat de aikidoka in een hard gevecht in de praktijk een overwinning kan behalen.
Hij moet, maar dat spreekt haast vanzelf, zijn eigen lichaam en geest volkomen beheersen. Zijn ziel moet als het ware een lege spiegel zijn, waarin de te ondernemen acties van de tegenstanders helder reflecteren. Daarvoor is constante fysieke en mentale training nodig. Meditatie-oefeningen maken daarom een belangrijk deel uit van de (Japanse) aikido-lessen. Het leeg maken van de ziel mag niet ontaarden in een dromerige, 'highe' stemming. Aan de andere kant is een te grote concentratie op één punt (bijvoorbeeld een voet of vuist van de tegenstander) eveneens af te raden. Een aanvaller dient als één geheel geprojecteerd te staan op de ziel van de aikidoka, die vol zelfvertrouwen die aanvallende kracht ontwijkt, die kracht snel 'verlengt' en doorstuurt naar de grond. Bij aikido-training ligt de nadruk op *ki* (geest), en in wat mindere mate op lichaamskracht, hoewel zoals gezegd een goede fysieke conditie nooit uit het oog verloren mag worden.

Westerlingen zullen minder eenvoudig het mystieke in aikido willen benadrukken. Morihei Uyeshiba beloofde zijn pupillen, als ze hun leven zouden vullen met aikido, de ontwikkeling in hun innerlijk van een zesde zintuig: het vermogen te voorspellen wat een aanvaller van plan is te gaan doen. Dat dit geen sprookje is, kunnen geroutineerde boksers beamen: ook in die sport blijken bepaalde beoefenaars dit zesde zintuig soms bij zichzelf waar te nemen. Ook schermers en topvoetballers laten in interviews doorschemeren dat zij hun tegenstanders meestal op een wat eigenaardige manier 'in de gaten' hebben, dat zij voorvoelen wat die tegenstanders in hun schild voeren. Het is de resultante van voor de leek volstrekt onwaarneembare indicaties. Morihei Uyeshiba heeft het dus allerminst gehad over een abnormale geesteshouding toen hij het zesde zintuig bij het aikido haalde.
Morihei Uyeshiba gaf tot het eind van zijn leven aikidoles, samen met zijn zoon Kisshomaru. Onder zijn leerlingen bevonden zich veel Amerikanen. Het merendeel van die studenten uit de Verenigde Staten wilde zo snel mogelijk doordringen tot de geheimen van aikido. Deed Uyeshiba een techniek voor, dan viel men hem dikwijls in de rede met een ongedurig: 'Ja, alles goed en wel, maar als ik nou zó sla, of zó pak?' Uyeshiba noemde die mensen soms gemoedelijk de 'yes-but-people'. Hij zei: 'Het ja en nee is volkomen bruikbaar zolang er afgebakende zaken aan de orde zijn. Op budo-vragen kan het intellectuele verstand vrijwel geen bevredigend antwoord geven. Ik bezocht veel scholen, waar ik theoretische opleidingen kreeg. Het belangrijkste leerde ik evenwel in de dojo tijdens trainingen: mensenkennis. In de dojo werd mijn karakter gevormd, daar werd ik tot wat ik ben. Aikido is leren door zelf doen, door zelf-training. Om het volmaakt te leren beheersen, is een mensenleven voor sommigen niet lang genoeg. Anderen hebben door hun karakterologische eigenschappen aan een paar lessen voldoende...'

Aikido-training onderscheidt zich niet alleen in geestelijk opzicht van andere budo-kunsten, ook de oefening van het lichaam is iets anders van opzet. Zijn in judo- en karate-

dojo, om eens iets te noemen, altijd wel wat halters en veren (expanders en sandows) aanwezig, in aikido-dojo ontbreken dergelijke spierversterkende instrumenten. Overontwikkelde spieren zijn kort, stevig en daardoor traag. De aikidoka moet het hebben van soepele spieren, die met de snelheid van het licht de bevelen uitvoeren die door de hersenen gegeven worden. Om een semi-wetenschappelijke term te gebruiken: voor een gezonde psycho-motoriteit (samenwerking tussen hersenen en spieren) zijn 'losse' spieren nodig.
Een aikido-*sensei* zal bewust of onbewust uitgaan van dat gegeven, en veel lenigheidsoefeningen aan zijn lessen vooraf laten gaan. Daarbij zullen voor beginnende aikido-studenten de intensieve pols- en enkelgewrichtsoefeningen aanvankelijk wat vreemd aandoen. Er zijn weinig sporten waarbij zoveel aandacht geschonken wordt aan souplesse van tenen (die de balans bewaren van het lichaam) en de vingers (die contact hebben met de tegenstander) als bij aikido. Het onafhankelijk van elkaar bewegen van de vingers van een hand, of van de tenen van één voet, is een opdracht die lang niet door iedereen zonder meer uitgevoerd kan worden. Alleen al het in wezen gemakkelijke opheffen van de grote teen, en het simultaan omlaagrichten van de kleine tenen en omgekeerd, lukt maar weinig mensen. Aikido let bij de training op zulke details: voetspieroefeningen zijn er een belangrijk onderdeel van, evenals de oefening van polsen en handen.
In de weinige aikido-boeken die er bestaan (behalve vader en zoon Uyeshiba schreef hun leerling Kenji Tomiki er een, en publiceerde de 8e *dan* Koichi Tohei een aikido-leergang), worden de aikido-technieken omslachtig uiteen gezet. Hoe secuur er ook te werk is gegaan door de meesters, een aikido-worp als *tenchi-nage* (hemel-aarde-worp) komt in tekst en foto's niet dynamisch over (zie ook afb. 64–65). Om aan dit aan alle budo-boeken vastzittende bezwaar te ontkomen, is in Japan wel gewerkt met illustraties in de vorm van 'flickers', series opeenvolgende foto's van gelijk formaat waarvan op een paginahoek telkens één opname afgedrukt wordt. Bij snel doorbladeren (met de duim tegen de zijkant van de bladzijden)

Afb. 64.

Afb. 64-65. *Uitvoering van* shiho-nage *(vierzijdige worp). De dynamiek, de golvende choreografie van deze aikido-werptechniek komt in foto's helaas uiterst zelden goed over. Wie een aikido-demonstratie bijwoont, zal ongetwijfeld onder de indruk komen van de manier waarop geest, verstand en lichaam optimaal gebruikt worden om een brute aanval gracieus af te slaan. Maar als het niet anders kan, doet de gevorderde aikidoka zijn verdedigingstechnieken kort, krachtig en zijn ze helemáál niet mooi om te zien: dan is het zijn leven of dat van de tegenstander. Dat aikido hard en zeer doeltreffend kan zijn, wordt nogal eens vergeten!*

suggereert dat een zekere beweging. Judoka Wim Ruska heeft deze methode van techniekoverbrenging in samenwerking met de firma Rucanor ook in ons land geïntroduceerd. Film en video-tape zijn nog min of meer moderne media waarvan in het budo-onderwijs merkwaardig genoeg weinig gebruik gemaakt wordt. Hoewel de educatieve waarde in andere takken van sport allang bewezen is, staan

Afb. 65

budo-leraren er wat terughoudend tegenover. Volledigheidshalve worden hier de aikido-technieken bij hun originele Japanse benaming, en in de authentieke volgorde van Morihei Uyeshiba genoemd.

nage-waza	(werptechniek)
shiho-nage	(vierzijdige worp) als verdediging op de aanvallen (afb. 64-65):
yoko-men-uchi	zijwaartse slag naar het hoofd
kata-tori	vastgepakte schouder
muni-tori	vastgepakte revers
ushiro ryote-tori	vanachteren vastgepakte handen
irimi-nage	(indraaiende worp) als verdediging op de aanvallen:
katate-tori	vastgepakte hand
ryote-tori	vastgepakte handen
kata-tori	vastgepakte schouder

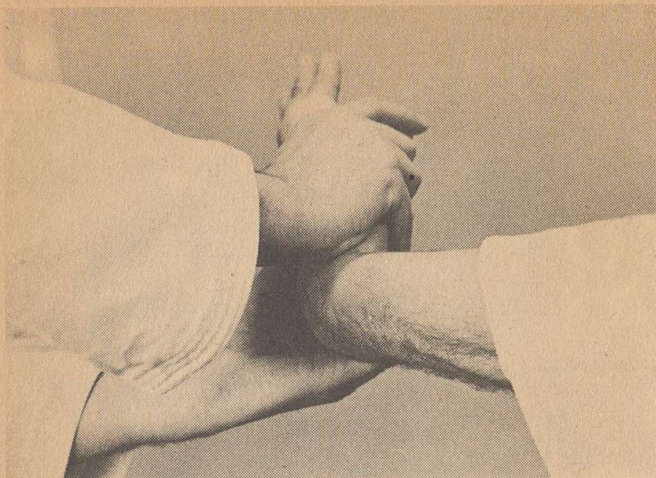
ryo-kata-tori	vastgepakte schouders
yoko-men-uchi	zijwaartse slag naar het hoofd
shomen-tsuki	frontale duw tegen de borst
kote-gaeshi	(pols- en/of handbevrijding) als verdediging op de aanvallen:
katate-tori	vastgepakte hand
ryote-tori	vastgepakte handen
kata-tori	vastgepakte schouder
ryo-kata-tori	vastgepakte schouders
ryote-tori	vastgepakte handen

Afb. 66. *Een werptechniek* (nage-waza, shiho-nage), *gedemonstreerd door aikido-sensei Kisshomura Uyeshiba.*

juji-garami	(dubbele armworp) als verdediging op de aanvallen:
ushiro ryote-tori	vanachteren vastgepakte handen
ushiro kubi-tori	vanachter op borsthoogte omarmd

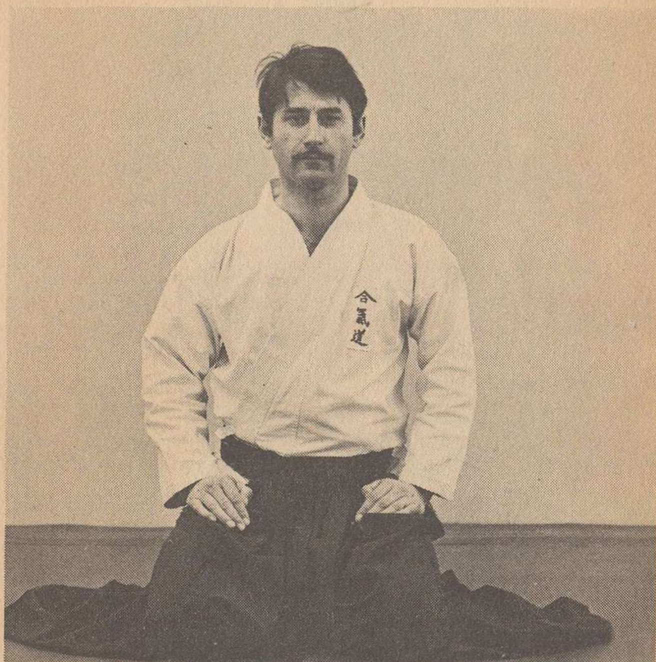
aiki-o-toshi	(lage voorwaartse heupworp) als verdediging op de aanval:
ushiro ryokata-tori	vanachteren vastgepakte schouders
kokyu-nage	(armworp) als verdediging op de aanvallen:
katate-tori	vastgepakte hand
ryote-tori	vastgepakte handen
ryo-kata-tori	vastgepakte schouders
sumi-o-toshi	(hoekworp) als verdediging op de aanvallen:
katate-tori	vastgepakte hand
ryote-tori	vastgepakte handen
katame-waza	(houdgrepen, controle-technieken op de grond)
ude osae	(armklem) als verdediging op de aanvallen:
ushiro ryote-tori	vanachteren vastgepakte handen
kata-tori	vastgepakte schouder
ryo-kata-tori	vastgepakte schouders
mune-tori	vastgepakte revers
yoko-men-uchi	zijwaartse slag
sho-men-uchi	frontale duw tegen de borst
ushiro eri-tori	vanachteren vastgepakte kraag
ushiro kubi-shime	vanachteren aangezette verwurging
kote-mawashi	(pols-/armklem) als verdediging op de aanvallen:
katate-tori	vastgepakte hand
ryote-tori	vastgepakte handen
kata-tori	vastgepakte schouder
ryo-kata-tori	vastgepakte schouders
ryo-kata-tori	vastgepakte schouders
mune-tori	vastgepakte revers
yoko-men-uchi	zijwaartse slag
sho-men-tsuki	frontale duw tegen de borst
ushiro eri-tori	vanachteren vastgegrepen kraag

Afb. 67. Kote-mawashi: *pols/armklem. In het aikido worden veel van dergelijke klemmen toegepast. Dat de aikidoka geen letsel ondervindt van pols/armklemmen komt omdat tijdig uit de klemmen 'gevallen' wordt. Iemand die het valbreken niet machtig is, of te laat op een dergelijke handeling valt, zal zijn aanval 'beloond' zien met totaal ontwrichte ledematen. Vandaar dat leken die een aikido-demonstratie zien, vaak zeggen: 'Já, die lui vallen uit zich zelf al!' Het is de bedoeling door tijdig een val te maken, de klemmen 'voor' te zijn, dat wil zeggen niet zover te laten aanzetten dat pijn ontstaat. Het vereist van de aikidoka nogal wat ervaring en valtechniek om dat juiste punt aan te 'voelen'.*

Dezelfde aanvallen (meestal bestaande uit een serie van acht) kunnen worden afgeslagen via variaties op *kote-hineri* (polsverdraaiing, eindigende in worp of klem) of *tekubi-osae* (polsklem). Voorts komen in het aikido voor de verder gevorderde beoefenaar technieken voor om mes-aanvallen te pareren (*tanto-tori*), aanvallen met een stok (*jo-tori*) en zelfs aanvallen met een zwaard (*token-tori*). In aikido-dojo buiten Japan worden in den regel de Japanse aanduidingen wel gebruikt. Vorenstaande lijst, die er ingewikkeld uitziet maar het niet is (er komen telkens dezelfde uitdrukkingen in voor), kan de beginnende aiki-

doka helpen bij het van buiten leren ervan.
Nu we genoeg 'schools' gepraat hebben, de praktijk: wáár is aikido in Nederland te beoefenen? Die vraag kan uiteraard ook gesteld worden aan het eind van elk hoofdstuk over een budo, en het algemene antwoord luidt: bel met de Budobond Nederland in Den Haag. Het telefoonnummer geef ik niet, want met de PTT weet men tegenwoordig niet meer waar men aan toe is. Voor je het weet, heb je een ander nummer. Het adres van de BBN is: Laan van Meerdervoort 239. Budoleraar Bontje in

Afb. 68. *Alain Floquet (6e dan aikido) is de leraar van de Nederlandse aikido-leraren van de Budobond Nederland. Floquet is op zijn beurt weer een leerling van de beroemde Minoru Mochizuki (8e dan aikido, in totaal 46 dangraden bezittend in tal van budo). Alain Floquet is voor het aikido een belangrijk figuur: hij houdt het technisch peil van het aikido in Frankrijk, Duitsland, België en Nederland op een goed niveau.*

Afb. 69. *De Nederlandse samurai Jon Bluming in hakama.*

Den Haag heeft een aikidoleergang in zijn programma opgenomen, terwijl de Haagse groep 'Bushido' al enige jaren aikidocursussen organiseert. 'Bushido' staat onder technische leiding van de uit Brussel afkomstige aikido-sensei Charl Dobbelaer en Schelstraete, twee leerlingen van de in Frankrijk werkende Japanse sensei Tamura (8e dan). In het BBN-blad 'Budo-Echo' staan om de haverklap aikido-mededelingen. Alain Floquet (afb. 68), de Franse politiefunctionaris/aikidoleraar en zijn Nederlandse partner Teun Tromp houden jaarlijks cursussen voor geïnteresseerde budoleraren. Aikido-sensei Tromp woont in Sliedrecht. Ook bij hem zijn de nodige informaties in te winnen.
Op 2 november 1975 werd in Madrid in Spanje de Internationale Aikido Federatie (IAF) opgericht. Bij deze organisatie zijn in totaal 500 000 aikidoka aangesloten. Daarvan zijn er 400 000 Japanners. China en Amerika hebben

Afb. 70. *Aikido-demonstratie door Kisshomura Uyeshiba (op de mat), Tiki Chewan en de privé-aikido-leraar van prinses Margaret van Engeland, Kazuo Chiba (vallend). De foto werd gemaakt in oktober 1975 in de Haagse Academie voor Lichamelijke Opvoeding.*

30 000 aikidoka onder hun bevolking, terwijl in Nederland enige duizenden mensen de *hakama* dragen, om aan aikido te doen. Prinses Margaret van Engeland is geoefend aikidoka: zij krijgt (privé-)les van sensei Kazuo Chiba.

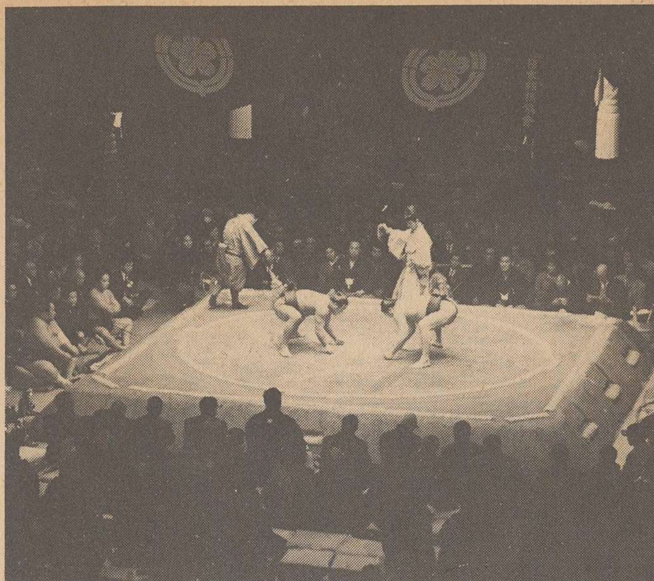
11. Sumo: Japans nationale sport blijft Japans

Over judo, karatedo, aikido, kendo en zelfs kyudo mag dan buiten Japan hoegenaamd alles bekend zijn, zéker wat de uiterlijkheden betreft, anders is dat gesteld met het traditionele, ceremoniële, rituele *sumo* (afgeleid van het Japanse *sumei:* worsteling).
Een sumo-wedstrijd is een Shintoïstisch gebeuren. Naast het Zen-boeddhisme kent Japan het Shintoïsme, de weg der goden, de weg van de *kami,* de goddelijke weg. Shinto is altijd nauw verbonden geweest met het keizerlijke systeem. Op grond van zijn afstamming vervulde de keizer in oude tijden niet alleen de rol van politiek leider (voor zover de militaire leiders, *shogun,* hem dat toestonden), maar meer nog functioneerde hij als hogepriester. Zo was er in het oude Japan één uitdrukking die zowel gebruikt werd voor regeringszaken als religieuze ceremonieën: *matsurigoto.*
Shinto is in Japan, tegelijkertijd met de diverse Zen-boeddhistische richtingen, de volksgodsdienst. Shintopriester Norinaga Motoöri (1730-1801) heeft gezegd: 'Kami heeft in het algemeen betrekking op alle godheden van hemel en aarde. Ook menselijke wezens kunnen vervuld zijn van kami, terwijl daartoe eveneens gerekend worden de goddelijke schepsels zoals vogels, bloemen, bomen, bergen, oceanen enzovoorts. Al wat een hogere macht belichaamt of ontstaan moet zijn vanuit de scheppingskracht van een hogere, al wat een natuurlijke kracht bezit en respect afdwingt, dat alles kan kami zijn...'
De Japanners trekken in principe niet zo'n strenge scheidslijn tussen Shinto en Zen. Zo worden huwelijken volgens het Shintoritueel voltrokken, terwijl begrafenisrituelen weer helemaal plaatsvinden in de Zen-boeddhistische sfeer. Japanse families bezoeken met evenveel vreugde bij wijze van prettig uitstapje een Shinto-tempel als de zand-en-steen-tuin van een Zen-tempel. De Japanse kalender staat barstensvol Shinto- en Zen-feestdagen: ieder-

een 'viert' of 'gedenkt' die dagen met overgave, of het nu een Shinto- of een Zen-boeddhistische datum is.

Om bij het Japanse sumo te blijven: in Japan bestaan 143 dagbladen. Eénendertig miljoen exemplaren van de ochtendbladen worden dagelijks verslonden in drie edities. De drie grootste ochtendkranten zijn *Asahi, Mainichi* en *Yomuri,* qua oplage direct gevolgd door *Nihon-Keizai* en *Sankei.* Alle grote nationale Japanse kranten hadden begin 1975 op de voorpagina een kanjer van een foto, met een dikke zwarte pijl erin getekend: een foto van een sumo-wedstrijd! Japans onbetwiste sumo-kampioen sinds jaren, de bijna 200 kilo wegende Kitanumi, werd verslagen door de jonge Hiromi. De hiel van Kitanumi stond nét even over de ringlijn, vandaar de pijl. Het was de avond tevoren op de tv niet zo goed te zien geweest, maar deze foto leverde het bewijs. De scheidsrechter mocht dan anders beslist hebben, Japan wist beter! Kitanumi behoorde weliswaar nog tot de *yokozuna,* de grote kampioenen, maar het ongeloofwaardige was geschied: hij verlóór.
Sumo-wedstrijden worden zesmaal per jaar gehouden. Tien dagen lang strijden beroemde sumo-worstelaars met elkaar. De toernooien worden gehouden in Tokio, Osaka, Kyushu en Nagoya. Alle tv-stations brengen dagelijks urenlange reportages, en tegen middernacht nog eens samenvattingen: de video-tapes zijn dan gemonteerd, en vlug achter elkaar zijn acties en worpen te zien van belangrijke partijen. Overdag zendt de radio om de haverklap uitslagen uit, die uit honderden luidsprekers door de steden dreunen.
Wie zo'n sumo-aangelegenheid als niet-Japanner wil bezoeken, kost dat nogal wat moeite. Gewoon een kaartje kopen aan de kassa is er niet bij. Er zijn speciale sumo-espressobars en -theehuizen. Ook bepaalde huizen waar het voor heren 'prettig relaxen' is, houden zich merkwaardig genoeg bezig met het verhandelen van plaatsbewijzen voor sumo-wedstrijden. Het moderne sumo, dat de *fighting-spirit* van Japan symboliseert (volgens de obligate folders) schijnt als dekmantel te fungeren voor onduide-

lijke financiële manipulaties. In Japan bestaan dertig Sumo-Internaatscholen, waar Japanse ouders, die de natie een nieuwe sumo-Cruijffie willen schenken, hun zoon van een jaar of twaalf kunnen laten opnemen. Tegen forse betaling worden de kereltjes, mits zij volgens de internaatsvader over talent beschikken, op een dieet gezet van verse volle melk en mierzoet donker bier. Verder flinke dagelijkse porties mals kalfsvlees en lapjes van Kobe-runderen. Voor vlees moet in het uit visetende bewoners bestaande Japan véél geld betaald worden, dus is de sumostage peperduur.
Wat de leek die een sumo-wedstrijd bezoekt, ongemakkelijk op een kussentje zittend temidden van Japanners die rustig met vier man tegelijk in *anza* of *seiza* (bepaalde manier van zitten met gevouwen benen) in een box hebben plaatsgenomen, wat de leek het meest opvalt, is het geduld van de bezoekers. Verder de tergende traagheid van het ritueel. De kolossen zien er niet uit als worstelaars in de bij ons zo bekende Grieks-Romeinse-stijlwedstrijden: dikke vlezige onbehaarde lichamen, dikke korte benen, brede heupen, de zwarte lange hoofdharen strak naar achteren getrokken en opgewerkt tot een 'gepommadeerde kringkuif', zoals Louis Couperus het in 1920 uitdrukte. Rechts van de *yokozuna,* de kampioen, staat de *tachi-mochi,* de zwaarddrager, en rechts daarvan zijn begeleider (trainer, geestelijke leidsman), de *tsuyuharai.* De worstelaars tonen de scheidsrechter (een Shinto-priester in een prachtig gewaad) dat zij geen wapens tussen hun lichaamsplooien verborgen hebben. Dan tillen zij ondermeer met veel bombarie hun gekromde linkerbeen omhoog, daarna hun rechter, de hand op de knie. De monden worden met water gereinigd (het mondwater krachtig uitgeblazen buiten de ring), en ze werpen ter reiniging van het strijdperk een handje zout in het rond. Het ritueel gaat gepaard met het uitstoten van voor ons onbegrijpelijke klanken, en kan bij zéér belangrijke evenementen uitlopen tot dertig à veertig minuten. De scheidsrechter/priester maakt op een gegeven moment door middel van zijn waaier duidelijk dat er begonnen moet worden. De eigenlijke strijd duurt soms niet langer

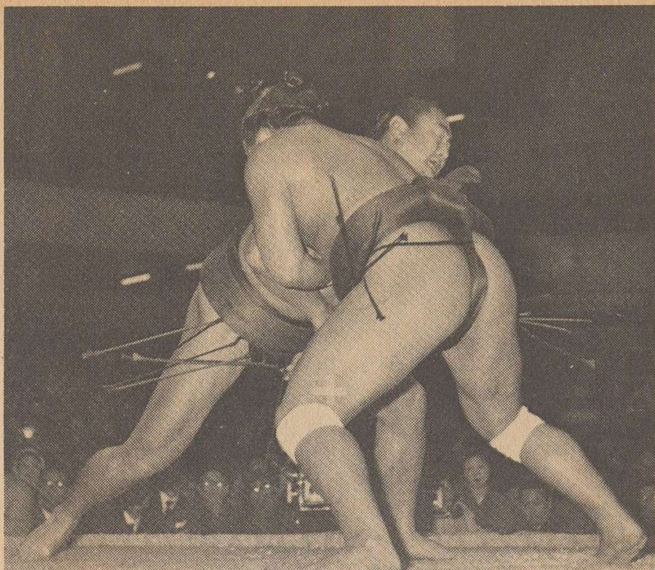

Afb. 71. *Sumo-wedstrijden in Japan. De scheidsrechter is een Shinto-priester. Het gevecht is omgeven door veel ceremonieel en ritueel, die soms ruim een half uur kunnen duren. Het eigenlijke gevecht kan in tien seconden voorbij zijn. Kranten, radio- en tv-stations, alle media volgen de wedstrijden en geven uitslagen. Het* sumo *is Japans populairste sport.*

dan tien seconden.
De legende wil dat de eerste sumo-partijen werden uitgevochten tussen Taima-no-Kehaya en Nami-no-Sukune, onder regering van keizer Suinin Tenno, 23 jaar voor Christus. Sukune werd winnaar door vanuit staande positie zijn opponent een ribfractuur te schoppen. Daarna liet Sukune zich met zijn volle gewicht op Kehaya vallen, op die manier bijna alle botten van diens lichaam brekend, zodat de ongelukkige kort daarop overleed. Slaan, schoppen en stoten was toegestaan bij het klassieke sumo.
In de vernieuwde versie, die ook alweer een paar honderd jaar oud is, zijn deze technieken weggelaten.
Er wordt beweerd dat het oude sumo, waarbij gevochten

werd tot de dood er op volgde, verwant is aan het huidige karatedo. In principe zijn alle mensen anatomisch gezien gelijk. Je kunt vechten op verschillende manieren, maar ons lichaam is eender, dus zóveel mogelijkheden zijn er nu ook weer niet. Het arsenaal schoppen en klappen van het antieke sumo miste de zweepslagtechniek die karatedo-technieken kenmerken. Een trap of stoot werd gegeven met al de kracht en massa die de sumo-beoefenaar tot zijn beschikking had.
De massa deed 't hem, en niet de snelheid en/of het uitgekiende moment.
Ik stond eens in een garage in Amsterdam van een dealer van een Japans automerk. De Nederlandse wederverkopers waren op uitnodiging van 'het hoofdkantoor' naar Japan geweest. Prachtige fabriek meneer, en héél vriendelijke lui, die Japanners. Altijd maar lachen... Of de dealer ook sumo had gezien? Jazéker! Met veel kabaal, en een aardige slok saké op, hadden de Hollandse autohandelaars tussen het Japanse publiek gezeten. Al na een halfuur waren ze, middenin een partij, opgestaan en zingend en joelend naar de uitgang gestrompeld. Men vond er niets aan, het was in één woord vies!

De sumo-ring is aangebracht op een verhoging van strobalen, afgestreken met een speciaal soort klei, waarover weer zand is gestrooid. Boven het podium hangt een Shinto-dak, een soort pagodeachtig dak, met aan de vier hoeken grote gekleurde kwasten die de jaargetijden symboliseren. Het ceremonieel gebeuren heeft uiteraard allerlei betekenissen, bijvoorbeeld het uitbannen van kwade geesten en het aanroepen van de goden. Van het *dojo-iri,* het openingsritueel, maakte fotograaf Ed van der Elsken in 1976 een serie dia's, en met zijn cassetterecorder een geluidsopname. In het Amsterdamse Van Goghmuseum werd deze indrukwekkende reportage met twee projectoren vertoond. Op donderdagavond 17 juni, 's avonds om elf uur, kwam deze reeks kleurendia's op de beeldbuis, in een VARA-programma.
Westerlingen die naar een sumo-partij kijken, zeggen na afloop steeds dat ze het leuk vonden dat een sumo-

Afb. 72. *Twee niet-Japanners zijn doorgedrongen tot de sumo-top: Tadeusz Jastrzebski uit Canada, en Jesse Kuhaulua van Hawaii. Sumo-worstelaar Kuhaulua won zelfs de keizerlijke beker, en behoort in Japan tot de yokozuna.*

vechter éérst door zijn tegenstander van het podium gesmeten wordt, waarna diezelfde man hem een seconde later vriendelijk een handje toesteekt om hem weer naar boven te helpen. Ach, waarom niet? Het zijn collega's, artiesten eigenlijk, die elkaar in deze business nog lang nodig hebben.

Als huwelijkspartner zijn top-sumo-worstelaars bij meisjes en vrouwen in Japan erg in trek: hun inkomen is dan ook, evenmin als hun omvang, te negeren. Sumo wordt buiten Japan niet beoefend. Zo nu en dan komen er zwaarlijvige jongemannen vooral uit de Verenigde Staten en Canada, naar Japan, om daar de *mawashi* (de sumolendedoek) om te binden, en sumo-les te nemen.

In mei van elk jaar, als de sumo-wedstrijden weer beginnen in Japan, zijn de plaatsbewijzen voor de Kuramae Kokuchi-kan al lang uitverkocht. De kaartjes zijn, zoals

gezegd, nauwelijks in de handel. Grote bedrijven, en niet helemaal exact te plaatsen groeperingen uit het sport- en amusementswezen, beheren deze financiële kant van sumo. Soms is duidelijk in een wedstrijd te zien dat een sterkere sumo-vechter zijn zwakkere tegenstander eenvoudig láát winnen. Hier zou zo'n 'gebaar' veel boe-geroep van het publiek veroorzaken. Het Japanse sumo-publiek is echter ontroerd...

De *sumotori* (sumo-worstelaar) zegt dat zijn succes in *sumodo* (de weg van het worstelen) helemaal afhangt van wat omschreven wordt met het begrip *shingitai.* Zoals dat met zoveel Japanse woorden het geval is, kan deze uitdrukking op allerlei verschillende manieren uitgelegd worden. Maar als het woord gebruikt wordt door een sumotori of een bezoeker van een sumowedstrijd, dan is het aannemelijk dat *shin* staat voor de geest, het hart, de bezieling; *gi* drukt de beheersing van de (sumo-) techniek uit, de kunst en schoonheid van sumo, terwijl *tai* betekent lichaamskracht.
Evenals dat het geval is bij andere Japanse vechtvormen, begint de sumotori op jeugdige leeftijd met zijn sumoscholing. De laagste 'rang' in de sumo-hiërarchie valt onder de categorie *maezumo,* hetgeen zoveel wil zeggen als niets-wetende, oftewel beginneling. Daarna volgen: *jo-nokuchi* (de eerste stap), *jo-nidan* (tweede stap), *sandanme* (derde stap), *maku-shita* (tweede klasse sumotori) en tenslotte *juryo:* sumotori die gerechtigd zijn aan wedstrijden deel te nemen, omdat zij qua sumo-peil daaraan toe zijn. Alleen via wedstrijdresultaten kunnen sumotori verder opklimmen in de afdeling der *sanyaku,* de kampioenen. In de groep *sanyaku* is opnieuw een onderverdeling gemaakt, die er als volgt uitziet: *maegashira* (senior- of beroepsworstelaar), *komusubi* (jeugdkampioen tweede klasse), *sekiwake* (jeugdkampioen, of wellicht is de vertaling jong of nieuwe kampioen beter), *ozeki* (kampioen), en *yokozuna* (absolute kampioen van Japan, en in wezen dus wereldkampioen). De enkele sumotori die een yokozuna wordt, behoort tot het selecte gezelschap 'halfgoden' die als (sumo-)groep *maku-uchi* heet. Zoals ge-

zegd is de Amerikaan Jesse Kuhaulua, die in Japan Daigoro Takamiyama heet (de berg Takami), een yokozuna. Op 16 juli 1972 won hij de Keizerlijke beker, toen hij in Nagoya de al jaren ongeslagen sumokampioen Asahikuni overwon.
In 1964 bracht Anton Geesink de Japanners in verwarring door wereldkampioen judo te worden. Maar de overwinning van De Grote Asahikuni door de niet-Japanner Jesse Kuhaulua, veroorzaakte een regelrechte schok in heel Japan. Hij werd ontvangen door de inmiddels in verband met de Lockheed-affaire overbekende minister Kakei Tanaka; de Amerikaanse president Richard Nixon stuurde hem een eigenhandig geschreven brief; Japanse kranten gebruikten koppen als: 'Nationale sport in gevaar: stop Jesse!'

Vertrok Geesink in 1964 met zijn gouden medaille naar het veilige Holland, Jesse Kuhaulua, alias Daigoro Takamiyama bleef in Japan wonen, waar hij al bijna tien jaar trainde. Zijn huis moest onder voortdurende politiebescherming gehouden worden. Uiteindelijk lukte het de ex-sumoworstelaar Shoichi Kamidaze, ééns een kampioen en nu als sumo-specialist verbonden aan diverse Japanse tv-netwerken als commentator van sumo-toernooien, de verhitte gemoederen wat tot bedaren te brengen. In een tv-uitzending stelde hij dat Takamiyama tien jaar geleden naar Japan kwam, er keihard getraind heeft, en leefde als een Japanner. Met andere woorden: Takamiyama ìs een Japanner, een puur Japanse sumotori.
Trouwens, hadden de Japanners niet genoten van de foto's in hun kranten in het voorjaar van 1972. Mohammed Ali, oftewel Cassius Clay, wereldkampioen zwaargewicht boksen, bezocht Tokio, om er uit te komen tegen Mac Foster. Van de gelegenheid maakte Clay gebruik eens te gaan kijken in het trainingskamp van Takamiyama. Na lang aandringen kreeg Clay de Amerikaanse Japanner Takamiyama zover om een vriendschappelijk partijtje met hem te vechten. Maar wat Clay ook probeerde, Takamyama kon hij zelfs niet ráken. Twee kampioenen van uitzonderlijke klasse stonden tegenover elkaar, en

Afb. 73. *Jesse Kuhaulua (Daigoro Takamiyama) met de keizerlijke beker.*

moesten tot de conclusie komen dat écht vechten geen zin zou hebben.
Ongeveer zoals die twee oude samurai, die elkaar tegen-

komen op een smalle verlaten weg in de bergen. Alletwee grijpen zij naar hun zwaard. Zowel de één als de ander heeft zijn zwaard op hetzelfde moment vast, maar het blijft in de schede. Hoe lang zij zo tegenover elkaar hebben gestaan, weet niemand exact, maar het moeten úren geweest zijn. De samurai kijken elkaar strak in de ogen. Uiteindelijk halen zij tegelijkertijd hun hand van het zwaard af, maken een buiging, en lopen kalm verder...

Algemene bibliografie

De tot mijn beschikking staande bronnen worden genoemd in bijgaande literatuurlijst.

Nederlands

B. BEEDHAM en E. J. VAN HELVOORT, *Japans eigen aard,* Stichting Maatschappij en Onderneming, Den Haag, 1974

LOUIS COUPERUS, *Nippon,* Leopold, Den Haag, 1971

K. G. VON DÜRCKHEIM, *Sportprestaties en innerlijke groei,* Kluwer, Deventer, 1968

FREDERICK FRANK, *Niemand/Iemand,* Ambo, Bilthoven, 1973

E. FROMM, D. T. SUZUKI en R. DE MARTINO, *Zen-boeddhisme en het Westen,* Bijleveld, Utrecht, 1971

ROBERT GOLDSTON, *De opkomst van Rood-China,* Paris, Amsterdam, 1971

R. GUILLAIN, *Japan, derde grote,* Bruna, Utrecht, 1970

E. HERRIGEL, *Zen in de kunst van het boogschieten,* De Driehoek, Amsterdam, 1960

ARTHUR KOESTLER, *De lotus en de robot,* De Arbeiderspers, Amsterdam, 1974

RUDY KOUSBROEK, *Hollanders in Japan,* Avenue, Amsterdam, 1974 (november)

JEF LAST, *De tweede dageraad van Japan,* Moussault, Amsterdam, 1966

THOMAS LEEFLANG, *Zen in actie,* De Arbeiderspers, Amsterdam, 1975

THOMAS MERTON, *Zen, wijsheid en leegheid,* Patmos, Antwerpen/Utrecht, 1973

W. Z. MULDER, *Die vreemde Oosterling,* Wetenschappelijke Uitgeverij, Amsterdam, 1967

JONATHAN NORTON LEONARD, *Het oude Japan,* Het Parool/Time-Life, Amsterdam, 1969

KAKUZO OKAKURA, *Het boek van de thee,* Leopold, Den Haag, 1972

BERT SCHIERBEEK, *De tuinen van Zen,* De Bezige Bij, Amsterdam, 1959

BERT SCHIERBEEK en E. M. HOOYKAAS, *Za-Zen,* Kluwer, Deventer, 1971

R. STORRY, *Japan: de opkomst van een wereldmacht,* Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1971

ERNST STÜRMER, *Zen: mode of mogelijkheid?* Gottmer, Nijmegen, 1975
D. T. SUZUKI, *Inleiding tot het Zen-boeddhisme,* Kluwer, Deventer, 1972
J. VAN TOOREN, *Haiku, een jonge maan,* Meulenhof, Amsterdam, 1973
M. D. VERNON, *De menselijke motivatie.* Het Spectrum, Utrecht/ Antwerpen, 1971
E. VERWAAL en R. THE TJONG-TJIOE, *Zomaar een glimlach,* Ank-Hermes, Deventer, 1974
E. VERWAAL en R. THE TJONG TJIOE, *Chinese Zen-meditatie,* Ank-Hermes, Deventer, 1974
FRANÇOIS-ALBERT VIALLET, *Zen,* Patmos, Antwerpen/ Utrecht, 1972
F. VOS en E. ZÜRCHER, *Spel zonder snaren,* Kluwer, Deventer, 1964
F. VOS, *Japan in heden en verleden,* Intermediair, Amsterdam, 1970 (januari)
F. VOS, *Taal, schrift en letterkunde van Japan,* Intermediair, Amsterdam, 1970 (juni)
JANWILLEM VAN DE WETERING, *Het dagende niets,* De Driehoek, Amsterdam, 1972
JANWILLEM VAN DE WETERING, *De lege spiegel,* De Driehoek, Amsterdam, 1970

Japan: achtergronden, ontwikkeling en problematiek
Civis Mundi, Den Haag, 1971 (november-december-nummer)

I-Ching, het boek der veranderingen,
Uitgeverij Bert Bakker, Den Haag/ Amsterdam, 1971.

Engels

DAVID BERGAMINI, *Japan's Imperial Conspiracy,* William Morrow, New York, 1971
ALEX BEN BLOCK, *The Legend of Bruce Lee,* Dell Inc., New York, 1974
J. BLOFELD, *The Teaching of Huang Po,* Grove Press, New York, 1971
PAUL BRUNTON, *The Secret Path,* Dutton, New York, 1968
AL CHUNG LIANG HUANG, *Embrace Tiger, Return to Mountain,* Real People Press, Moab, 1973
DONN F. DRAEGER, *Classical Budo, Martial Arts and Ways of Japan,* Weatherhill Books, New York/ Tokio, 1972
CH. HAMPREYS, *Zen, a Way of Life,* University Press, New

York, 1962
E. J. HARRISON, *The Fighting Spirit of Japan,* Foyle Ltd., Londen, 1912
M. HATSUMI, *Stick Fighting,* Kodansha, Tokio, 1972
LAFCADIO HEARN, *Out of the East,* Kegan Paul and Co, Londen, 1904
PHILIPPE KAPLEAU, *The Three Pillars of Zen,* Weatherhill Inc., Tokio, 1965
YASUNARI KAWABATA, *The Master of Go,* Secker and Warburg, Londen, 1972
SUMIKO KUDO, *A Flower Does Not Talk,* Tuttle, Tokio, 1970
R. A. LIDSTONE, *An Introduction to Kendo,* Judo Limited, Londen, 1964
Y. MATSUMOTO en T. DAIGO, *Kodokan Judo,* Kodansha, Tokio, 1963
N. OGASAWARA, *Japanese Swords,* Hoikusha, Osaka, 1970
P. G. O'NEILL, *Essential Kanji,* Weatherhill Inc., Tokio, 1974
MASUTATSU OYAMA, *Advanced Karate,* Japan Publication Trading Co., Tokio, 1973
J. PIGGOT, *Japanese Mythology,* Paul Hamlyn, Toronto/New York, 1968
ROBERT M. PIRSIG, *Zen and the Art of Motorcycle Maintenance,* The Bodley Head, Londen, 1974
B. RUDOFSKY, *The Kimono Mind,* Doubleday and Company, New York, 1965
A. SOLLIER en Z. GYÖRBIRO, *Japanese Archery,* Walker and Weatherhill, New York/Tokio, 1969
D. T. SUZUKI, *Zen and the Japanese Culture,* Princeton University Press, Princeton, 1971
S. TAKAGAKI, *Judo as a Religion,* Keidawren, Kyoto, 1968
K. TOHEI, *Aikido in Daily Life,* Rikugei, Tokio, 1970
K. UYESHIBA, *Aikido,* Kowado, Tokio, 1962
F. VOS, *A Distance of Thirteen Thousand Miles: the Dutch Trough Japanese Eyes,* Delta, Amsterdam, 1973 (zomer-nummer)
ALAN WATTS, *In My Own Way,* Vintage Books, New York, 1973

Japan's Traditional Sports
Japan Air Lines, Tokio, 1966 (auteur niet vermeld)

The Historical Relations Between Japan and the Netherlands
Nederlandse Ambassade, Tokio, 1972

PRISMA

Prisma Budo boek

Thomas Leeflang

Uit de inhoud: Zen en budo; Jujutsu; Judo; Kung-fu; Nunchaku; Kendo; Karatedo; Teakwondo; Hapkido; Taijutsu en Jukado; Aikido; Sumo; bibliografie.

